

การศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีการอบรมเลี้ยงดู
และระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4

บทคัดย่อ

ของ

สุวิวรรณ ฟองอินทร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

มกราคม 2548

สุริวรรณ พองอินทร์. (2548). การศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มี การอบรมเลี้ยงดูและระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4. ปริญญาโท กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ, รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 โดยจำแนกตามการอบรมเลี้ยงดู เจตคติต่อพุทธศาสนาและ เพศดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย แบบวัดการคิดไตร่ตรอง แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา และ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู หลังจากนั้นผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบวัดและ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าสถิติพื้นฐาน จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 376 คน และศึกษา เปรียบเทียบพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 288 คน ด้วยสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบมีตัวแปรอิสระ 3 ตัวประกอบ (3 – Way Analysis of Variance)

จากการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู แบบมีเหตุผล คิดเป็นร้อยละ 76.60 รองลงมา คือ แบบเข้มงวดกวดขัน แบบตามอารมณ์ และ แบบตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 13.00 , 8.80 และ 1.60 ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการคิดไตร่ตรองต่ำกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 และ 3 ส่วนนักเรียนที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 มีการคิดไตร่ตรองไม่แตกต่างกัน
2. นักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงมีการคิดไตร่ตรองมากกว่านักเรียนที่มี เจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีการคิดไตร่ตรองไม่แตกต่างกัน
4. ไม่พบผลปฏิสัมพันธ์ 2 ทาง และผลปฏิสัมพันธ์ 3 ทาง ที่ส่งผลร่วมกันของตัวแปรระดับชั้น เรียน เจตคติต่อพุทธศาสนา และเพศแต่อย่างใด

จากผลการวิจัย สรุปภาพรวมได้ว่า พัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนเพิ่มขึ้นจาก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และคงที่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

A DEVELOPMENTAL STUDY ON CRITICAL REFLECTIVE THINKING WITH DIFFERENT
CHILD REARING AND ATTITUDE TOWARD BUDDHISM OF JUNIOR HIGH SCHOOL
STUDENTS IN THE EDUCATIONAL AREA IV, CHAINGRAI PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
SUREEWAN FONGIN

Presented in partial fulfillment of requirements
for the Master of Education degree in Educational Research and Statistics
at Srinakharinwirot University
January 2005

Sureewan Fongin. (2548). *A developmental study on critical reflective thinking with different child rearing and attitude toward Buddhism of junior high school students in the educational area IV, Chaing Rai province*. Master thesis, M.Ed. (Education Research and Statistics) Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assist Prof. Dr. Nikom Tangkapipop. Assoc. Prof. Chusri Wongrattana.

The objectives of the research were to study the development in critical reflective thinking of junior high school students in the educational area IV, Classified by their child rearing, attitude toward Buddhism and gender. Three key instruments were developed to be used in data collection, namely critical reflective thinking test, attitude toward Buddhism test and questionnaires on child rearing. The data gathered from the sample size of 376 respondents were later analyzed by inferential statistics. And the comparison study of students' development in critical reflective thinking was analyzed by 3 – Way Analysis of Variance, based on 288 samples.

Finding after keep data, The majority 76.6 % of students in the educational area IV, Chaing Rai province were reared in a reasonable way among their families. The remaining were raised up in a strict way (13.0%), depending on emotion of parents (8.8%) and spoiling way (1.6%) respectively.

The findings were as follows :

1. Students in Matayom I had critical reflective thinking less than students in Matayom II and III while no significant difference was found among students in Matayom II and III.
2. Students who had high attitude toward Buddhism had critical reflective thinking higher than those having attitude toward Buddhism at the middle level.
3. Neither male nor female students had no significant difference of critical reflective thinking.

4. Education level, attitude toward Buddhism and gender were not found neither two – way interaction nor three – way interaction.

The research findings overall indicates that a development of critical reflective thinking of students increased from Matayom I to Matayom II but remains stable from Matayom II to Matayom III.

การศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีการอบรมเลี้ยงดู
และระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4

ปริญญานิพนธ์
ของ
สุวิวรรณ ฟองอินทร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

มกราคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีการอบรมเลี้ยงดู
และระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4

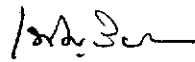
ของ

นางสาวสุวิวรรณ พองอินทร์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

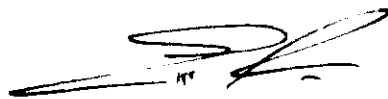

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จิระเดชากุล)

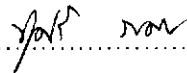
วันที่ 17 เดือน มกราคม พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

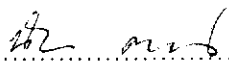
..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ดังคะพิภพ)

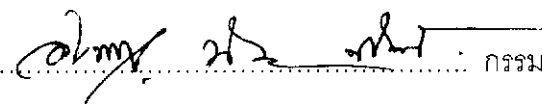
..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตนะ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ นัยพัฒน์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เป็นเพราะได้รับความกรุณาช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ และรองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตนะ ที่ได้ให้คำแนะนำและแนวทางแก้ไขในการทำวิจัย ตลอดจนความเอาใจใส่และให้กำลังใจที่ท่านมีให้มาโดยตลอดจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะได้ขอเสนอแนะ และแนวทางแก้ไขที่เป็นประโยชน์จากรองศาสตราจารย์ภาศิริไพโรจน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ นัยพัฒน์ ซึ่งได้กรุณาเป็นกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตามหลักสูตรการวิจัยและสถิติทางการศึกษา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ซึมซับเอากระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์จนกลายเป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องอย่างไม่มีสิ้นสุด และจะต้องนำเอาความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นอีกต่อไป

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความกรุณาสละเวลาอันมีค่าเพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณสถานศึกษาต่างๆ ที่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.รัตนา บรรณารธรรม ที่ได้กรุณามอบตัวอย่างแบบสอบถามการคิดไตร่ตรองเพื่อให้ผู้วิจัยนำมาพัฒนาเพื่อใช้สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ทุกคนที่คอยเป็นกำลังใจให้ด้วยดีมาตลอด

ท้ายนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาและครอบครัว ผู้ให้กำลังใจและสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาของผู้วิจัยอย่างดียิ่งตลอดมา

สุวิวรรณ ฟองอินทร์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
จุดประสงค์ของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
สมมติฐานการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการคิด.....	10
ความหมายของการคิด.....	10
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคิด.....	12
กรอบการคิดเพื่อพัฒนาการคิด.....	20
การวัดความสามารถในการคิด.....	22
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง.....	23
ความหมายของการคิดไตร่ตรอง.....	23
องค์ประกอบของการคิดไตร่ตรอง.....	24
ลักษณะการคิดไตร่ตรอง.....	26
วิธีการฝึกการคิดไตร่ตรอง.....	30
การวัดการคิดไตร่ตรอง.....	34
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู.....	36
ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู.....	36
ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู.....	37
ประเภทของการอบรมเลี้ยงดู.....	37

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2(ต่อ) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อพุทธศาสนา.....	45
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ.....	45
ความหมายของเจตคติ.....	45
องค์ประกอบของเจตคติ.....	46
มิติของเจตคติ.....	47
การเกิดเจตคติ.....	48
ประโยชน์ของเจตคติ.....	49
เครื่องมือวัดเจตคติ.....	49
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา.....	50
ความหมายของศาสนา.....	51
นิกายสำคัญในพุทธศาสนา.....	51
องค์ประกอบของพุทธศาสนา.....	52
หลักธรรมที่สำคัญของพุทธศาสนา.....	53
พระพุทธรูปกับคนไทย.....	57
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงพัฒนาการ.....	59
ประเภทและลักษณะของการวิจัยเชิงพัฒนาการ.....	59
จุดเด่นและจุดอ่อนของการศึกษาภาคตามยาวและการศึกษาภาคตามขวาง...	60
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง.....	62
งานวิจัยในประเทศ.....	62
งานวิจัยต่างประเทศ.....	64
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	66
ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	66
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	66
การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง.....	68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	73
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	85
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	86
สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	86
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	93
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	104
สรุปผลการวิจัย.....	105
อภิปรายผล.....	106
ข้อเสนอแนะ.....	110
บรรณานุกรม.....	112
ภาคผนวก.....	120
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	142

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	จำนวนนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษา เชียงราย เขต 4 จำแนกตามขนาดโรงเรียน ระดับชั้น และเพศ.....	67
2	จำนวนนักเรียนในแต่ละโรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามขนาดโรงเรียน.....	69
3	จำนวนนักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการหาค่าสถิติพื้นฐาน จำแนกตาม ขนาดโรงเรียน ระดับชั้น และเพศ.....	70
4	จำนวนนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างใน การเปรียบเทียบการคิดไตร่ตรอง จำแนกตามขนาดโรงเรียน ระดับชั้น และเพศ...	71
5	ดัชนีอำนาจจำแนกและความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู.....	83
6	ค่าสถิติพื้นฐานของลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการประมาณค่าร้อยละของ ประชากรด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95.....	95
7	ค่าสถิติพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจำแนกตามระดับชั้น และ การประมาณค่าเฉลี่ยประชากร ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95.....	96
8	ค่าสถิติพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจำแนกตามระดับเจตคติต่อ พุทธศาสนา และการประมาณค่าเฉลี่ยประชากรด้วยระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95.....	97
9	ค่าสถิติพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจำแนกตามเพศและ การประมาณ ค่าเฉลี่ยประชากร ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95.....	97
10	ค่าสถิติพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจำแนกตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการประมาณค่าเฉลี่ยประชากรด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95.....	98
11	ค่าสถิติพื้นฐานการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่เรียน ในระดับชั้นต่างกัน และมีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน.....	99
12	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้น ต่างกัน มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกันและเพศต่างกัน.....	100
13	การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียน ที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน โดยใช้สถิติทดสอบ LSD.....	101

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
14	ค่าเฉลี่ยของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียน จำแนกตามระดับชั้นและเจตคติต่อ พุทธศาสนาต่างกัน.....	101
15	ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง.....	134
16	ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา.....	135
17	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง.....	136
18	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา.....	136
19	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล.....	137
20	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไป.....	137
21	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด.....	137
22	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์.....	137
23	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดการคิดไตร่ตรองที่ใช้ในการวิจัย.....	138
24	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนาที่ใช้ในการวิจัย.....	138
25	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลที่ใช้ในการวิจัย....	139
26	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไปที่ใช้ใน การวิจัย.....	139
27	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบเข้มงวดกวดขันที่ใช้ใน การวิจัย.....	139
28	ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบตามอารมณ์ที่ใช้ใน การวิจัย.....	139

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการคิดไตร่ตรอง กับตัวแปรระดับชั้นเรียน เจตคติต่อพุทธศาสนา และการอบรมเลี้ยงดู.....	6
2	การคิดเป็นของโกวิท วรพิพัฒน์.....	19
3	กระบวนการคิดไตร่ตรองของสมศักดิ์ สันธะเวชญ์.....	28
4	มิติการอบรมเลี้ยงดูของเซฟเฟอร์.....	38
5	รูปแบบตามสมมติฐานพฤติกรรมของแม่ของเบคเคอร์.....	39
6	การศึกษาภาคตัดขวาง.....	60
7	ลำดับขั้นการสร้างแบบวัดการคิดไตร่ตรอง.....	74
8	ลำดับขั้นการสร้างแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา.....	78
9	พัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3.....	96
10	กราฟปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับชั้นกับเจตคติต่อพุทธศาสนาที่ส่งผลต่อ การคิดไตร่ตรอง.....	102
11	กราฟปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับชั้นกับเพศ ที่ส่งผลต่อการคิดไตร่ตรอง.....	103
12	กราฟปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศที่ส่งผลต่อ การคิดไตร่ตรอง.....	103

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันสภาพสังคมของเราเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ตามสภาพแห่งโลกยุคโลกาภิวัตน์ สังคมปัจจุบันรับเอาวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามามาก ทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี และการรับเอาวัฒนธรรมของต่างชาติเข้ามามีอย่างรวดเร็วเกินไปและรับเอามาแบบไม่ได้พิจารณาถึงคุณและโทษของสิ่งนั้นทำให้สังคมไทยเสื่อมโทรมลงอย่างมาก โดยเฉพาะทางด้านศีลธรรม ลักษณะสังคมมุ่งเน้นไปที่วัตถุนิยมมากเกินไป ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย อย่างเช่น บุคคลในสังคมโดยเฉพาะเยาวชนมีความฟุ้งเฟ้อ มุ่งสนองความต้องการทางด้านวัตถุอย่างมาก ก่อให้เกิดปัญหารุนแรงตามมา เช่น การประพฤติดังผิดทางเพศ การติดยาของเยาวชน ปัญหาโสเภณีเด็ก ปัญหาเรื่องโรคเอดส์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการลดต่ำของคุณค่าทางจิตใจของคนในสังคม คือ คนมีความคิดและจิตใจที่ดีลดลง จิตใจของคนเริ่มเสื่อมโทรม ขาดความขยันคิดและการคิดแบบรอบคอบครบทุกแง่ทุกมุม ขาดคุณธรรมที่ใช้เป็นหลักในการพิจารณาว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูกต้อง ปรากฏเป็นภาพของการเสื่อมโทรมทางจิตใจและมีพฤติกรรมเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น (ประเวศ วะสี. 2539; พระธรรมปิฎก. 2546)

คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คนที่ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพดีแล้วจะไปช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การพัฒนาคนจึงเป็นกระบวนการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนกว่าการพัฒนาอื่นใด การพัฒนาคนให้มีความสามารถในการคิดเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญ (ชาติ แจ่มนุษ. 2545 : 59) การศึกษาของไทยตั้งแต่โบราณ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคิดไว้ ดังจะเห็นได้จากคำที่ใช้กันในภาษาไทยเกี่ยวกับการคิดมีมากมาย เช่น คิดทบทวน คิดใคร่ครวญ คิดดี คิดอ่าน คิดลึก คิดถี่ คิดสั้น คิดยาว เป็นต้น และยังมีสำนวนไทยที่กล่าวถึงการคิด เช่น คิดหน้าคิดหลัง คิดบัญชี คิดสมบัติบ้า คิดสระตะ ลุกศิษย์คิดล้างครู เป็นต้น นอกจากคำและสำนวนแล้ว ยังมีสุภาษิต คำพังเพย และวรรณคดีไทย ที่กล่าวถึงการคิดด้วย (สุนน อมรวิวัฒน์. 2545 : 3)

เรื่องของการคิดเป็นก็เรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้คุณภาพสูง ประเทศต่างๆ ทั่วโลกหันมาศึกษาและเน้นในเรื่องของการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 1) สำหรับประเทศไทยนั้น ในนโยบาย การปฏิรูปการศึกษา จะเห็นว่าสิ่งที่เป็หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการคิดเป็น วิเคราะห์เป็นและสร้างองค์ความรู้ได้ ซึ่งจะทำให้ บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่าง

ต่อเนื่อง หรือเรียกว่าเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถที่จะเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของตน (นภเนตร ธรรมบวร. 2542 : 36 - 39) ดังจะเห็นได้จากในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในมาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้ระบุว่าให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ “ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา” และ “จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง(กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 12) และ ในมาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านผู้เรียนมาตรฐานที่4 ระบุว่าผู้เรียนต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 18)

อย่างไรก็ตามแม้จะได้มีการพยายามที่จะพัฒนากระบวนการคิด ในระยะที่ผ่านมาก็ยัง พบว่าความสามารถในการคิดของนักเรียนทุกระดับยังมิได้พัฒนาไปตามความประสงค์แต่อย่างใด ด้วยผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้ดำเนินการประเมินสถานศึกษานำร่อง 218 แห่ง ใน 5 ภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และ ภาคใต้ ผลจากการประเมิน พบว่า ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับพอใช้ ต้องได้รับการปรับปรุงอย่างรวดเร็ว (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : ออนไลน์)

การศึกษานั้นเริ่มต้นที่ครอบครัว ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก ดังนั้นการสร้างให้เด็กสามารถคิดเป็น ต้องเริ่มจากครอบครัว ซึ่งถือเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็ก และมีความสำคัญมากที่สุด เพราะสถาบันครอบครัวนั้นมีบทบาทในการสร้างคน ให้มีคุณภาพทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เด็กจะเติบโตขึ้นมีคุณภาพชีวิตเช่นไร จะเป็นคนดีหรือจะเป็นผู้ที่สร้างปัญหาให้กับสังคม ส่วนหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานครอบครัว สภาพแวดล้อมภายในครอบครัวและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเป็นสำคัญ การอบรมเลี้ยงดูภายในครอบครัวจะมีผลสะสมและต่อเนื่องต่อพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ครอบครัวเป็นสถาบันหลักในการพัฒนา ด้านความคิดของเด็กเพราะเป็นหน่วยแรกที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด สิ่งที่สำคัญที่สุด ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก คือ พ่อแม่ จะต้องเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก โดยเปิดโอกาสให้เด็กรู้จักวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ยิ่งปัจจุบันเป็นโลกของข้อมูลข่าวสาร เด็กจะได้รับข้อมูล ข่าวสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต พ่อแม่ไม่ได้เป็นแหล่งข้อมูลเดียว

ของลูกอีกต่อไป ดังนั้นการสอนกระบวนการคิด การตัดสินใจให้กับเด็กจึงนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก (นภเนตร ธรรมบวร . 2541 : 16 -17)

สถาบันครอบครัวนั้นมีความสำคัญมาก ในการที่จะทำให้เด็กเป็นเด็กที่มีความสามารถในการคิด สมัยก่อนเด็กจะได้รับการสอนให้คิดจากทั้งพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ และวัด ในสังคมไทยเป็นสังคมที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และในทางศาสนาพุทธก็มีหลักคำสอนที่เป็นการสอนให้คนคิดเป็น ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ หรือการคิดเป็น สิ่งที่จะทำให้เกิดการคิดเป็น คือ เสี่ยงจากภายนอกที่ดี หรือที่เรียกว่า กัลยาณมิตร กัลยาณมิตรคนแรกและเป็นกัลยาณมิตรที่ดีที่สุด คือ พ่อ แม่ ดังนั้นการศึกษาในครอบครัวนั้นมีความสำคัญมากต่อการคิดเป็นอย่างยิ่ง ในการฝึกเด็กให้คิดเป็น คิดในทางที่ดี เริ่มตั้งแต่เด็กอยู่กับครอบครัวยังไม่ได้เข้าโรงเรียน พ่อแม่ก็ต้องฝึกให้เด็กรู้จักคิดเป็น โดยที่พ่อแม่และแม่คอยเป็นผู้ชี้แนะนำความคิดให้แก่เด็ก เด็กจะได้รับการฝึกฝนความคิดไปตั้งแต่ยังเล็ก ดังนั้นการศึกษาภายในครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถ้าฝึกเด็กให้รู้จักคิดเป็น เด็กจะมีความรู้และพัฒนาความคิดต่อไป จะมีการพัฒนาตัวเองอยู่เรื่อยๆ คนที่รู้จักคิดนั้นจะพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลาด้วยการคิด (พระธรรมปิฎก. 2546 : 61 - 65)

ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ คือ หลักธรรมคำสอน พิธีกรรม ที่แสดงออกถึงความเชื่อและวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ศาสนาในสังคมไทย มีหลายศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อศรัทธา ในหลักธรรมคำสอน ซึ่งให้คำอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นมา ความเป็นอยู่และความเป็นไป อธิบายอดีต ปัจจุบันและอนาคต อธิบายสาเหตุ ของปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดความสงบและความหวัง ในชีวิต (ศิริพร ณ ถลาง. 2539 : 16) ศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นในชีวิตเช่นเดียวกับอาหารเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะคนเราประกอบด้วยร่างกาย และจิตใจส่วนที่เป็นร่างกายต้องการข้าวปลาอาหารเป็นเครื่องบำรุง คนเราเจริญเติบโตแต่เพียงร่างกายเท่านั้น ส่วนที่เป็นจิตใจก็ต้องมีธรรมะหรือศาสนาเป็นเครื่องบำรุงเลี้ยงฉันนั้น คนเราก็คงไม่แตกต่างอะไรไปจากสัตว์อื่นๆ การที่คนเราได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐนั้น ก็เพราะคนเรามีจิตใจสูง มีเหตุผลเหนือสัตว์อื่นๆ ทุกประเภท แต่การที่คนเราจะได้ชื่อว่ามีจิตใจสูงหรือมีเหตุผลนั้นก็จำเป็นจะต้องมีธรรมะหรือศาสนาเป็นเครื่องขัดเกลา ยิ่งในโลกปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุอย่างมากมายด้วยแล้ว ถ้าหากจิตใจของเราไม่มีหลักยึดให้มั่นคงพอ อาจจะต้องประสบปัญหาในชีวิต ศาสนานั้นช่วยให้เรามีจิตใจที่มั่นคงและเป็นระเบียบ พร้อมทั้งจะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ (จันทน์ ทองประเสริฐ. 2521 : 213)

จากการศึกษาเอกสารดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของเด็กนักเรียนนั้นมีความสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรองนั้นถือเป็นเป้าหมายหนึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษา และความสามารถในการคิดไตร่ตรองของเด็กนั้น

ถือได้ว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการจะพัฒนาคน การที่ทราบถึงพัฒนาการทางด้านการคิดนี้ เป็นประโยชน์ในการนำไปแก้ปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการคิดไตร่ตรองของเด็ก และเพื่อจะได้ ส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิดมากขึ้น ซึ่งในการวิจัยนี้ต้องการจะศึกษาว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 มีการคิดไตร่ตรองต่างกันหรือไม่ นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างแบบกัน และมีเจตคติต่อพุทธศาสนา ต่างระดับกันจะมีการคิดไตร่ตรองต่างกันหรือไม่ นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างแบบกัน ในแต่ละระดับชั้นเรียนมีการคิดไตร่ตรองต่างกันหรือไม่ นักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างระดับกัน ในแต่ละระดับชั้นเรียนมีการคิดไตร่ตรองต่างกันหรือไม่ และนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างระดับกัน ในแต่ละแบบของการอบรมเลี้ยงดูในแต่ละระดับชั้นเรียนมีการคิดไตร่ตรองแตกต่างกันหรือไม่

จุดประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยประสงค์ที่จะศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียน มัธยมศึกษาแต่ละระดับชั้นของการศึกษาช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1, มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 2 และ มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3) โดยจำแนกตามเจตคติต่อพุทธศาสนา และลักษณะการอบรมเลี้ยงดู จึงกำหนดจุดประสงค์เพื่อนำไปสู่การวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้น ต่างกัน มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน และมีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน
2. เพื่อศึกษาผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองของนักเรียน ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ระดับชั้นเรียนกับลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนกับเจตคติต่อ พุทธศาสนา และที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อพุทธศาสนา กับ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู
3. เพื่อศึกษาผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ระดับชั้นเรียน เจตคติต่อพุทธศาสนา และลักษณะการอบรมเลี้ยงดู
4. เพื่อแสดงพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนแต่ละระดับชั้น ที่มีเจตคติต่อ พุทธศาสนาและลักษณะการอบรมเลี้ยงดูต่างแบบกัน จากค่าเฉลี่ยที่ได้รับในการทดสอบนัยสำคัญ ทางสถิติ ตามจุดประสงค์ข้อที่ 1 – 3

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังผลของการการวิจัยในครั้งนี้ คือ การทราบถึงพัฒนาการของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 เขต 4 จังหวัดเชียงราย ซึ่งการทราบว่าการอบรมเลี้ยงดูอย่างใดทำให้เยาวชนมีความสามารถในการคิดไตร่ตรองมากกว่ากัน จะสามารถช่วยในการปรับปรุงระบบวิธีการอบรมเลี้ยงดู เพื่อจะให้เกิดประโยชน์ในการส่งเสริมให้ครอบครัวมีวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เหมาะสม ทำให้มีการส่งเสริมให้เด็กไทยในปัจจุบันเกิดเจตคติที่ดีต่อศาสนา เนื่องจากในปัจจุบันเยาวชนไม่ค่อยให้ความสำคัญกับศาสนาและจริยธรรมมากนัก และยังมีส่วนช่วยในการปรับปรุงระบบการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรองของเยาวชน สร้างให้เยาวชนของชาติรู้จักคิดในทางที่ถูกที่ควรเพิ่มมากขึ้น เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการที่จะพัฒนาสังคมและประเทศในด้านต่างๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 (สังกัดกรมสามัญเดิม) ที่เรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีโรงเรียน จำนวน 11 โรงเรียน มีห้องเรียนจำนวน 129 ห้องเรียน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1,747 คน แบ่งเป็นชาย 794 คน หญิง 953 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1,728 คน แบ่งเป็นชาย 785 คน หญิง 943 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1,574 คน แบ่งเป็นชาย 730 คน หญิง 844 คน รวมจำนวนนักเรียนทั้งหมด 5,049 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

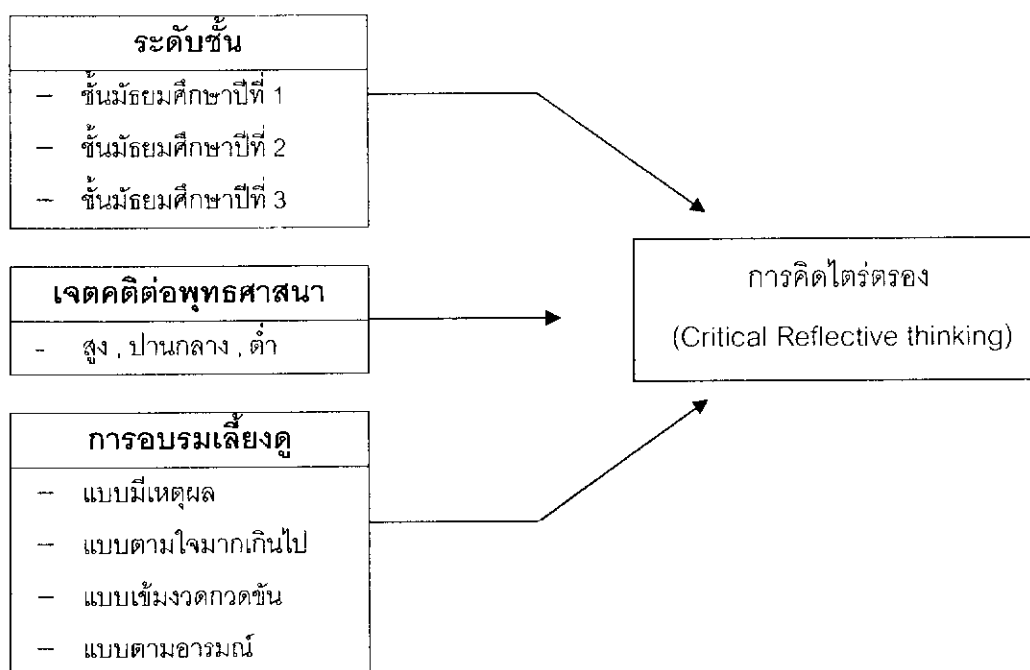
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 , 2 และ 3 ที่เรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงราย เขต4 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 126 คน แบ่งเป็นชาย 50 คน หญิง 76 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 101 คน แบ่งเป็นชาย 33 คน หญิง 68 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 149 คน แบ่งเป็นชาย 51 คน หญิง 98 คน รวมจำนวนนักเรียน 376 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบสามขั้นตอน (Three Stages Random Sampling)

ตัวแปร

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ
 - 1.1 ระดับชั้น จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ มัธยมศึกษาปีที่ 1,2,3
 - 1.2 เจตคติต่อพุทธศาสนา จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ สูง ปานกลาง ต่ำ
 - 1.3 การอบรมเลี้ยงดู จำแนกเป็น 4 ลักษณะ คือ
 - 1.3.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล
 - 1.3.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไป
 - 1.3.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน
 - 1.3.4 การอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ การคิดไตร่ตรอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้พบตัวแปรที่มีผลต่อการคิดหลากหลาย โดยผู้วิจัยมีความสนใจที่ศึกษาตัวแปรจำนวนหนึ่ง จึงสรุปนำเสนอลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการคิดไตร่ตรอง กับตัวแปรระดับชั้นเรียน
เจตคติต่อพุทธศาสนา และการอบรมเลี้ยงดู

สมมติฐานการวิจัย

จากแนวคิดและทฤษฎี และข้อค้นพบของงานวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูต่างแบบกัน จะมีระดับการคิดไตร่ตรองแตกต่างกัน
2. มีผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรอง ที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของระดับชั้นเรียนกับเจตคติต่อพุทธศาสนา ที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของระดับชั้นเรียนกับการอบรมเลี้ยงดู และที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของเจตคติต่อพุทธศาสนากับการอบรมเลี้ยงดู
3. มีผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรอง ที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของระดับชั้นเรียนเจตคติต่อพุทธศาสนา และการอบรมเลี้ยงดู

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การคิดไตร่ตรอง หมายถึง ลักษณะของการคิดหรือการกระทำของบุคคลที่ดำเนินการคิดหรือการกระทำ ไปอย่างรอบคอบมีเหตุมีผล ในขณะที่คิดหรือกระทำก็จะมีลักษณะการคิดแบบทบทวน จะคิดย้อนกลับไปถึงเหตุและผล และสามารถนำเหตุผลนั้นไปช่วยในการตัดสินใจ และสามารถปรับปรุงการกระทำของตนเองให้ดีขึ้น ในการคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น จะใช้ประสบการณ์หลักฐานมาช่วยในการพิจารณาเรื่องนั้น และการคิดนี้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม เพื่อที่จะนำไปสู่ข้อสรุปที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม สามารถประเมินได้จากแบบวัดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จากโครงสร้างคำถามของเคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) ซึ่งเป็นข้อความลักษณะวิธีการคิดและตัดสินใจในสถานการณ์ทั่วไปและสถานการณ์เรื่องการเรียนรู้ของนักเรียน ให้นักเรียนได้พิจารณาว่าตนได้คิดหรือปฏิบัติตามข้อความนั้นมากน้อยเพียงใด

2. พัฒนาการการคิดไตร่ตรอง หมายถึง ระดับค่าเฉลี่ยของตัวแปรการคิดไตร่ตรองที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้นตามลำดับ ในที่นี้คือ ระดับค่าเฉลี่ยของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่นำเสนอเป็นเส้นภาพ (Profile) ต่อเนื่องทำให้เห็นภาพองค์รวมของการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรการคิดไตร่ตรองตามสภาพลักษณะที่จำแนกตามตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูและเจตคติต่อพุทธศาสนา

3. การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อบุตรและธิดา ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งทางวาจาและการกระทำ ทำให้บุตรและธิดาได้รับรู้ทั้งความรู้สึกและ การกระทำดังกล่าว การวิจัยนี้ ใช้แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของ เกตุวดี กัมพลาศิริ (2546) จำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

3.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยอมรับในความสำคัญของนักเรียน มีความเข้าใจในพัฒนาการ ยอมรับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้ง ห้ามปรามเมื่อเห็นว่าทำในสิ่งที่ไม่สมควร ส่งเสริมในสิ่งที่เป็นประโยชน์ โอนอ่อนผ่อนตามถ้ามีเหตุผลเพียงพอ และผลการกระทำนั้นไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน รู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และรู้จักที่จะประพฤตินให้เป็นที่ชื่นชมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้คำชมเชยแก่พฤติกรรมที่พึงประสงค์เป็นครั้งคราวและไม่ลงโทษเด็กจนเกินเหตุ

3.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไป หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่มุ่งสนองความต้องการหรือความปรารถนาของนักเรียนเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลในด้านอื่น ที่จะเกิดขึ้นนอกจากความพอใจและความสุขที่นักเรียนได้รับเท่านั้น ยอมลำบากไม่ว่าจะโดยจะเป็นหรือไม่จำเป็นและบางครั้งยอมเสียมารยาทกับผู้อื่นเพียงเพื่อให้บุตรและธิดาได้รับสิ่งที่ต้องการ

3.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ชอบบังคับให้ทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าเหมาะสม โดยไม่ค่อยสนใจว่านักเรียนจะพอใจหรือไม่ หรือจะมีความรู้สึกอย่างไร และมักมั่นใจว่าการกระทำของตนจะต้องดีและ ถูกต้องเพราะเป็นการกระทำไปด้วยความรัก ความหวังดีหรือมีประสบการณ์มาก่อน เมื่อมีความ คาดหวังอยากให้ลูกประกอบอาชีพอะไรในอนาคต ก็มักจะเตรียมหรือเคี่ยวเข็ญให้บุตรและธิดาสนใจในอาชีพที่ตนมุ่งหวังไว้ ชอบให้บุตรและธิดาอยู่ในระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ที่ตนตั้งขึ้นทั้งในด้าน การทำงาน การแต่งกาย การเรียน ความประพฤติ หรือการแสดงความคิดเห็น

3.4 การอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์ หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ไม่มีความสม่ำเสมอหรือไม่คงเส้นคงวา ในการแสดงพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูขึ้นอยู่กับอารมณ์พ่อแม่ เป็นสำคัญ ถ้าพ่อแม่สบายใจมากรู้สึกอยากเอาใจบุตรและธิดาก็อาจตามใจมากเกินไป ถ้าพ่อแม่หงุดหงิดไม่สบายใจก็อาจไม่สนใจว่านักเรียนเป็นอย่างไร ถ้าเมื่อใดอยากใช้เหตุผลก็อาจพูดคุยกับนักเรียนดี แต่บางกรณีที่ไม่ค่อยมีเวลาก็มักบังคับให้ทำตามคำสั่งโดยห้ามโต้แย้งหรือซักถาม

4. เจตคติต่อพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อหรือความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละคนที่มีต่อพุทธศาสนา ในงานวิจัยนี้เป็นความรู้สึกเห็นชอบด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในทางที่ดี และไม่เห็นชอบด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในทางที่ไม่ดี หรือเป็นความรู้สึกเห็นชอบด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในทางที่ไม่ดี และไม่เห็นชอบด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในทางที่ดี ซึ่งเป็นแนวโน้มของจิตใจของนักเรียนที่มีต่อพุทธศาสนา อันได้แก่ หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต พระภิกษุสงฆ์ ประเพณีของศาสนาพุทธ และศาสนาสถาน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3) ที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยและเป็นเหตุผลเชิงนิรนัย (Deductive Reasoning) สู่การตั้งสมมติฐานของการวิจัยในครั้งนี้ จึงได้นำเสนอองค์ความรู้และส่วนที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังนี้

1. เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับการคิด
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อพุทธศาสนา
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงพัฒนาการ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการคิด

1.1 ความหมายของการคิด

เพียเจท์ (Piaget. 1962 : 58) กล่าวว่า การคิด หมายถึง การกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา การคิดของบุคคลเป็นกระบวนการใน 2 ลักษณะ คือ เป็นกระบวนการปรับโครงสร้าง โดยการจัดสิ่งเข้าหรือข้อความจริงที่ได้รับให้เข้ากับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่กับการปรับเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโดยการปรับประสบการณ์เดิมให้เข้ากับข้อความจริงที่รับรู้ใหม่บุคคลจะใช้การคิดทั้งสองลักษณะนี้ร่วมกันหรือสลับกัน เพื่อปรับความคิดของตนให้เข้าใจสิ่งเรามากที่สุด ผลของการปรับเปลี่ยนการคิดดังกล่าวจะช่วยพัฒนาวิธีการคิดของบุคคลจากระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงกว่า

จายาสวัล (Jayaswal. 1974 : 7) กล่าวว่า การคิด เป็นปฏิบัติการของจิตมนุษย์ ซึ่งช่วยให้คนแต่ละคนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อม และยังช่วยให้คนแต่ละคน เกิดความพยายามและบรรลุในจุดหมายที่ต้องการ การคิดนั้นทำให้เกิดการกระทำและการปรับตัวที่ดีขึ้นกว่าเดิม

เรกโกโร (Ruggiero. 1988 : 2) กล่าวว่า การคิด หมายถึง กิจกรรมทางสมองที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วยในการแก้ปัญหา การตัดสินใจ หรือเพื่อต้องการเพิ่มความเข้าใจว่าการคิดไม่ใช่สิ่งที่ลึกลับแต่มีรูปแบบที่เรียนรู้ได้

พระพุทธศาสนา กล่าวถึง ความสามารถในการคิด โดยใช้คำว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่ง พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต. 2537 : 31 - 32) ได้อธิบายว่า โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย " โยนิโส" มาจาก "โยนิ" แปลว่าเหตุ ต้นเค้าแหล่งเกิดปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วน " มนสิการ " แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้ามาเป็น โยนิโสมนสิการ ท่านแปลสืบกันมาว่า การทำในใจโดยแยบคายหรือคิดถูกวิธี แปลง่ายๆ ว่า ความรู้จักคิดเป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คำภีร์ชั้นอรรถกถาและฎีกา ได้แสดงความหมายแยกเป็นแง่ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ คิดอย่างมีวิธีหรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสจะช่วยให้ยังรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย
2. ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน กระโดดไปกระโดดมาต่อเป็นขึ้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักชวนนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง
3. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผลหรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกับแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวสาเหตุให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ
4. อุปปาทมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผล ที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย หมายถึง การคิด การพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติหรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง

ทิสนา เขมมณี และคนอื่นๆ (2544 : 171) กล่าวว่า การคิด (Thinking) เป็นกิจกรรมทางสมองที่เกิดขึ้นตลอดเวลา การคิดที่เราสนใจในที่นี้เป็นการคิดอย่างมีจุดมุ่งหมาย (Directed Thinking) ซึ่งเป็นการคิดที่นำไปสู่เป้าหมายโดยตรง หรือคิดค้นข้อสรุปอันเป็นคำตอบสำหรับตัดสินใจหรือแก้ปัญหา สิ่งใดสิ่งหนึ่ง การคิดจึงเป็นความสามารถอย่างหนึ่งทางสมอง การคิดเป็นนามธรรมที่มีลักษณะซับซ้อนไม่สามารถมองเห็น ไม่สามารถสังเกตสัมผัสวัดได้โดยตรง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545 : 123) กล่าวว่า การคิดเป็น หมายถึง การแสวงหาแนวทางตอบข้อสงสัยบางประการ โดยการนำข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่มาจัดวางในกระบวนการคิดอย่างเหมาะสม โดยใช้วิธีคิดที่เหมาะสม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2545 : 58) กล่าวว่า การคิดอาจแบ่งเป็นหลายชั้น ความคิดเป็นก็เพียงมองว่า เป็นการคิดที่ทำให้ผลที่ต้องการสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่เป็นกรณีเฉพาะ หรือในของเขตที่ปัญญามองเห็นในขณะนั้นๆ แต่ผลเสียในบางด้านบางอย่างมองไม่เห็น จนกระทั่ง มีปัญญามองเห็นสังขารม ฐองคฺประกอบและเหตุปัจจัยทั่วถึง การคิดเป็นจึงทำให้เกิดผลดีที่แท้จริง ดังนั้นถ้าเป็นความคิดเป็นที่สมบูรณ์จึงต้องมีจริยธรรม คือ ต้องเป็นความคิดที่ดีด้วย ผลดีจึงจะเกิดขึ้น พร้อมบริบูรณ์หรือได้ผลที่ต้องการแล้วก็ไม่เกิดผลเสียด้านอื่น

จากความหมายของการคิดในข้างต้นสรุปได้ว่า การคิด หมายถึง กระบวนการทางสมอง ที่เป็นสิ่งทำให้เกิดพฤติกรรม การแสดงออกทั้งทางกายและทางวาจาเป็นสิ่งที่ชี้นำและควบคุม การกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อให้บรรลุประสงค์ในสิ่งที่ต้องการและยังเป็นการคิดที่ ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม จึงจะเป็นความคิดที่สมบูรณ์ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตของตนเองและผู้อื่นในสังคม ให้คนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้ อย่างมีความสุข

1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคิด

เรื่องเกี่ยวกับการคิดนั้นมีผู้ศึกษาอยู่หลายแขนง เช่น นักการศึกษา นักจิตวิทยา เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคิดนั้นมีอยู่มากมายหลายท่าน เช่น

บลูมและคนอื่นๆ (Bloom; et al. 1971) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ด้านจิตพิสัย (Affective domain) ด้านทักษะพิสัย (Psycho-motor domain) สำหรับด้านพุทธิพิสัยซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้ – ความคิด มีรายละเอียด ด้านใหญ่ๆ อยู่ 6 ด้าน คือ 1) ความรู้ (Knowledge) เป็นความสามารถในการระลึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ มาแล้วหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความจำนั่นเอง 2) ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถ ในการแปลความ ตีความและขยายความจากสื่อความหมายต่างๆ ที่ได้พบเห็น 3) การนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำหลักวิชาไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น 4) การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะเพื่อหาส่วนย่อยๆ ของเหตุการณ์ เรื่องราวหรือเนื้อหาต่างๆ ว่าประกอบด้วยอะไร มีความสำคัญอย่างไร อะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผลและ ที่เป็นไปอย่างนั้นอาศัยหลักการอะไร 5) การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการผสม ส่วนย่อยต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เป็นสิ่งใหม่อีกรูปหนึ่ง มีคุณลักษณะโครงสร้างหรือหน้าที่ใหม่ แตกต่างไปจากของเดิม 6) การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการพิจารณาตัดสิน ลงสรุป เกี่ยวกับคุณค่าของความคิดทุกชนิด เพื่อเปรียบเทียบเกณฑ์ หรือมาตรฐานที่กำหนดให้ จากจุดประสงค์การเรียนรู้ในด้านความรู้ – ความคิดของบลูมนี้จะเห็นว่าบลูมได้กล่าวถึงขั้นความรู้

ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการคิดที่เริ่มจากพื้นฐานไปสู่การคิดที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น แนวคิดของบลูมนี้ประเทศไทยได้นำมาใช้กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาด้วย แนวคิดนี้จึงเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย

เพียเจต์ (จรรยา สุวรรณทัต. 2545) เพียเจต์ได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาด้านการคิดของมนุษย์ ออกเป็น 4 ขั้น คือ

1. ขั้นประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ (Sensormotor stage) ในพัฒนาการการรู้คิดขั้นที่ 1 นี้ เด็กจะอยู่ในระหว่างอายุ 0 – 2 ขวบ เพียเจต์เชื่อว่า พฤติกรรมที่แสดงการรู้คิดและการมีสติปัญญาของบุคคลนั้น เกิดจากการที่เด็กมีปฏิกิริยาโต้ตอบและสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและการจัดระบบการรับรู้ของเด็ก ดังนั้นในขั้นต้นนี้ เด็กจึงพัฒนาสติปัญญาด้วยการเรียนรู้โลกที่ล้อมรอบตนโดยการใช้ประสาทสัมผัส และการเคลื่อนไหวเพื่อการรับรู้และการกระทำต่างๆ ของตน เด็กจะเริ่มเรียนรู้ที่จะรู้จักตัวเองและสิ่งแวดล้อม

2. ขั้นเริ่มคิดเริ่มเข้าใจ (Re – operational thought stage) เพียเจต์ได้แบ่งขั้นนี้เป็นขั้นย่อยอีก 2 ขั้น คือ

- 2.1 ขั้นคิดเบื้องต้น (Pre – operational) ขั้นนี้จะปรากฏเมื่อเด็กอายุ 2 – 4 ขวบ ลักษณะสำคัญของพัฒนาการขั้นนี้ คือ การคิดเอาแต่ใจของตัวเอง ยังไม่เข้าใจความคิดของผู้อื่น คิดว่าคนอื่นก็คิดเหมือนตน มีการรู้จักใช้สัญลักษณ์ การเล่นและภาษา แต่ในขั้นนี้เด็กยังมีความลำบากในการแบ่งประเภทของวัตถุ เด็กจะเห็นความเหมือนของวัตถุมากกว่าเห็นความแตกต่าง และจะเห็นว่าสิ่งที่เคลื่อนไหวนั้นเป็นสิ่งที่มีชีวิต

- 2.2 ขั้นคิดออกเองโดยไม่ต้องมีเหตุผล (Intuitive) เกิดขึ้นกับเด็กอายุระหว่าง 4 – 7 ปี ในระหว่างนี้เด็กจะพยายามแยกความจริงในสิ่งที่เขาคิด ออกจากความจริงที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ และเริ่มทำความเข้าใจกับความคิดอ่านในแง่ผู้อื่น แม้ว่าเด็กระยะนี้จะเริ่มมีความเข้าใจในเรื่องการจัดสิ่งของโดยขนาด จำนวน และการแบ่งประเภท แต่ความเข้าใจนี้ก็ยังไม่สมบูรณ์และยังขาดเหตุผล เด็กในขั้นพัฒนาการการคิดขั้นนี้ จะเปลี่ยนจากระดับการใช้ประสาทสัมผัสเพื่อการรับรู้และการเคลื่อนไหว มาสู่การสร้างความคิดความเข้าใจในสมอง เริ่มสามารถใช้ความคิดพิจารณาการกระทำของสิ่งต่างๆ ภายในสมองโดยอาจไม่ต้องอาศัยการจับต้องมองเห็นเหมือนแต่ก่อน

3. ขั้นใช้ความคิดทางรูปธรรม (Concrete operational stage) ในพัฒนาการการคิดขั้นที่ 3 นี้ เด็กจะมีอายุอยู่ระหว่าง 7 – 12 ปี เด็กจะสามารถคิดได้อย่างใช้เหตุผล มีความคิดที่เป็นอิสระสามารถใช้พวกสัญลักษณ์และภาษา ได้อย่างถูกต้องและกว้างขวาง สามารถคิดย้อนกลับได้ รู้จักแบ่งแยก จัดหมวดหมู่ และลำดับของสิ่งของต่างๆ รู้จักจัดองค์ประกอบตามลำดับจากเล็กไปหาใหญ่ จากต่ำไปสูง สติปัญญาในของเด็กในอายุระหว่างนี้ จะก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถรู้คิด

และขบปัญหาได้โดยอาศัยเหตุและผลทางสติปัญญามาอธิบายการกระทำต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมได้ดีพอสมควร

4. ขั้นใช้ความคิดเชิงนามธรรม (Formal operational stage) จัดเป็นพัฒนาการรู้คิดขั้นสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ตั้งแต่อายุ 12 ปีขึ้นไป กล่าวคือ เมื่อเด็กพัฒนาถึงขั้นนี้เขาจะสามารถคิดได้โดยไม่ต้องอาศัยวัตถุเป็นสื่ออีกต่อไป ความสามารถในการคิดเชิงนามธรรมนับเป็นลักษณะสำคัญของขั้นการรู้คิดขั้นสุดท้าย ด้วยการที่เด็กจะสามารถคิดแบบนี้ได้นั้น เขาจะต้องมีความสามารถในการคิดตามขั้นต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดเสียก่อนและที่สำคัญ คือ เขาจะต้องสามารถคิดแบบรวบยอดได้ รู้จักคิดในเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความหมาย และทดสอบสมมติฐานในการคิดของเขาได้ การคิดของบุคคลในขั้นนี้จึงนับได้ว่าเป็นการคิดที่มีคุณภาพ ประกอบด้วยเหตุผลและปัญหาที่จะพิจารณาปัญหาหรือการกระทำของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างสลับซับซ้อนได้อย่างรอบคอบและในแง่มุมต่างๆ

บรูเนอร์ (จรรยา สุวรรณทัต. 2545 : 155) บรูเนอร์มองเห็นโครงสร้างการคิดของมนุษย์ว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพขณะที่เกิดการพัฒนา และเห็นว่าการพัฒนาการรู้คิดนี้จะดำเนินไปตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตัวแทนการกระทำ (Enactive stage) พัฒนาการการรู้คิดขั้นแรกตามทฤษฎีของบรูเนอร์ ก็เทียบเคียงได้กับขั้นประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อในทฤษฎีของเพียเจต์ กล่าวคือ บรูเนอร์ อธิบายว่า ทารกเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยการกระทำ การคิดของเด็กมีโครงสร้างเพื่อรับข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัว ด้วยเหตุนี้เด็กจึงคิดด้วยการกระทำสิ่งต่างๆ เช่น นึกเบิกสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว การกระทำด้วยสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเองและอาศัยวัตถุเป็นสื่อสำคัญ การเรียนรู้ด้วยการกระทำที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนี้จะช่วยในเด็กสะสมข้อมูลใส่ไว้ในความคิดของตน ความจำที่เด็กมีในขั้นนี้จัดเป็นความจำที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

2. ขั้นตัวแทนความจำทางสายตาหรือการรับรู้ (Iconic stage) ขั้นการคิดนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับขั้นเริ่มเข้าใจในทฤษฎีของเพียเจต์ กล่าวคือ ในขั้นพัฒนาการที่ 2 บรูเนอร์ อธิบายว่าเด็กมีพัฒนาการและใช้จินตนาการ พัฒนาการการรู้คิดขั้นนี้ต้องอาศัยข้อมูลทางสายตาหรือประสาทสัมผัสอื่นเป็นสำคัญ รวมทั้งภาพที่ช่วยให้เด็กเห็นอย่างชัดเจนและง่ายขึ้น ขณะที่ในขั้นที่ 1 ทารกจำเหตุการณ์ในอดีตได้โดยใช้การกระทำที่เหมาะสมกับตนเองแต่พอมาในขั้นที่ 2 เด็กเกิดความจำจากการเห็นหรือจากการรับรู้ทางสายตา

3. ขั้นตัวแทนสัญลักษณ์ (Symbolic stage) ในขั้นนี้ บรูเนอร์ อธิบายว่าภาษาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการรู้คิดของบุคคล นั่นก็คือ ภาษาจะช่วยให้เด็กสามารถเป็นอิสระจากสิ่งเร้าปัจจุบันได้ ภาษาจึงมีความสำคัญต่อเด็กอย่างมากในฐานะเป็นเครื่องมือการสอนที่มีประสิทธิภาพ ในขั้นนี้เด็กจะใช้ภาษาเพื่อสัมพันธ์สิ่งที่จริงกับสิ่งที่ป็นนามธรรม

กิลฟอร์ด (Guilford, 1967 : 218 - 237) เป็นนักจิตวิทยาที่มีความเชื่อว่าความสามารถทางสมองสามารถปรากฏได้จากการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดให้ ในลักษณะของความสามารถด้านต่างๆ ที่เรียกว่า องค์ประกอบ และ กิลฟอร์ดได้เสนอโครงสร้างทางสติปัญญา โดยอธิบายว่าความสามารถทางสมองของมนุษย์มี 3 มิติ คือ

1. มิติด้านเนื้อหา (Contents) หมายถึง วัตถุหรือข้อมูลต่างๆ ที่รับรู้ใช้เป็นสื่อก่อให้เกิดความคิด แบ่งเป็น 5 ชนิด คือ

1.1 เนื้อหาที่เป็นรูปภาพ (Figural content) ได้แก่ วัตถุที่เป็นรูปธรรมต่างๆ ซึ่งสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

1.2 เนื้อหาที่เป็นเสียง (Auditory) ได้แก่ สิ่งที่อยู่ในรูปของเสียงที่มีความหมาย

1.3 เนื้อหาที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic content) ได้แก่ ตัวเลข ตัวอักษร และสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น เช่น พยัญชนะ ระบบจำนวน

1.4 เนื้อหาที่เป็นภาษา (Semantic content) ได้แก่ สิ่งที่อยู่ในรูปของภาษาที่มีความหมาย หรือความคิดที่เข้าใจกันโดยทั่วไป

1.5 เนื้อหาที่เป็นพฤติกรรม (Behavior content) ได้แก่ สิ่งที่ไม่ใช้ถ้อยคำ แต่เป็นการแสดงออกของมนุษย์ เจตคติ ความต้องการ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2. มิติด้านปฏิบัติการ (Operations) หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่คนใช้ในกระบวนการคิด ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ 5 แบบ

2.1 การรับรู้และเข้าใจ (Cognition) เป็นความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการรับรู้และทำความเข้าใจ

2.2 การจำ (Memory) เป็นความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการสะสมเรื่องราว หรือข่าวสาร และสามารถระลึกได้เมื่อเวลาผ่านไป

2.3 การคิดแบบขนาน (Divergent thinking) เป็นความสามารถในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า และแสดงออกมาได้หลายๆ แบบ หลายวิธี

2.4 การคิดแบบเอกนัย (Convergent thinking) เป็นความสามารถในการสรุปข้อมูลที่ดีที่สุด และถูกต้องที่สุดจากข้อมูลหลากหลายที่มีอยู่

2.5 การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการตัดสินสิ่งที่รับรู้ จำได้ หรือกระบวนการคิดนั้นมีคุณค่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม หรือมีความเพียงพอหรือไม่

3. มิติด้านผลผลิต (Products) หมายถึง ความสามารถที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานมิติด้านเนื้อหาและด้านปฏิบัติการเข้าด้วยกันเป็นผลผลิต เมื่อสมองรับรู้วัตถุหรือข้อมูล ทำให้เกิดการคิดในรูปแบบต่างๆ กัน ซึ่งสามารถให้ผลออกต่างๆ กัน 6 แบบ คือ

3.1 หน่วย (Units) เป็นสิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวและความแตกต่างจากสิ่งอื่น

3.2 กลุ่มหรือของสิ่งต่างๆ (Classes) เป็นกลุ่มของสิ่งต่างๆ ซึ่งมีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน

3.3 ความสัมพันธ์ (Relations) เป็นการเชื่อมโยง 2 สิ่งเข้าด้วยกัน เช่น เชื่อมโยงคำ เชื่อมโยงความหมาย

3.4 ระบบ (System) เป็นแบบแผนหรือรูปแบบจากการเชื่อมโยงสิ่งหลายๆ สิ่งเข้าด้วยกัน

3.5 การแปลงรูป (Transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงการหมุนกลับ การขยายความข้อมูลจากสภาพหนึ่งไปยังอีกสภาพหนึ่ง

3.6 การประยุกต์ (Implication) เป็นผลการศึกษาที่คาดหลัง หรือการทำนายจากข้อมูลที่กำหนดให้

แนวคิดทางพุทธศาสนา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2537 : 17 –18; 2545 : 12) ได้กล่าวถึง การคิดในพุทธศาสนาว่าเป็นวิธีการคิดแบบองค์รวม พุทธศาสนานั้นมองสิ่งทั้งหลายแบบแยกแล้วโยงหรือแยก เพื่อที่จะดูความสัมพันธ์ไม่ใช่แยกเพื่อที่จะศึกษาแต่ละเรื่องให้ชัดเจนเท่านั้น ท่านกล่าวว่า การมององค์รวมจะต้องเห็นองค์รวมทั้งหมด เมื่อมององค์รวมแล้วก็ต้องโยงให้เห็นองค์รวมด้วย นอกจากนี้ท่านได้กล่าวถึงแนวคิดการสอนให้คนคิดเป็นตามหลักพุทธตรรกศาสตร์ว่า เพราะพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา แนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ว่า การเรียนรู้เกิดจากปัจจัย 2 ประการ คือ ปัจจัยภายนอก (ปรโตโมษะ) ซึ่งเป็นการกระตุ้นชักจูงจากภายนอก ได้แก่ การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร คำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงจากแหล่งต่างๆ ภายนอก หรือกล่าวได้ว่าเป็นอิทธิพลจากภายนอก ในที่นี้หมายถึงเฉพาะที่แนะนำในทางถูกต้องดีงาม ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ปัจจัยภายนอกที่ดีนี้มีคำเรียกเฉพาะว่า กัลยาณมิตร ส่วนปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) คือ การทำในใจโดยแยบคาย คิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น ซึ่งหมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวของปัญญา ทั้งปรโตโมษะและโยนิโสมนสิการเป็นพื้นฐานของการพัฒนา

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530; 2542) เป็นผู้หนึ่งที่นำพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการศึกษา โดยได้มีแนวคิดเรื่องการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ และการคิดเป็นตามนัยพุทธธรรม ซึ่งเป็นการนำวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมาบูรณาการใช้ในกระบวนการเรียน การสอน และยังได้มีแนวคิดเรื่องการพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ เป็นการที่นำหลัก พุทธศาสนามาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน คือ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ซึ่งเป็น ทักษะที่สำคัญในการพัฒนาคนในสังคมโลกาภิวัตน์ ซึ่งหลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธ มีหลักของ การเรียนรู้ 6 ข้อ คือ

หลักที่หนึ่ง พระพุทธศาสนามองมนุษย์ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล (as an individual) และในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น (กัลยาณมิตร)

หลักที่สอง มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือเวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมบ่มนิสัยได้

หลักที่สาม มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญาแตกต่างกัน (เสชาตักปัญญา) และแม้ว่า มนุษย์จะมีความแตกต่างกัน ก็จะต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ (โยคปัญญา)

หลักที่สี่ พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิต ทั้งชีวิต มีลักษณะเป็นองค์รวมของรูป (กาย - วาจา) กับ นาม (จิตภาวะ) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปตาม ความเจริญเติบโตของชีวิต หลักการเรียนรู้ในข้อนี้ว่าจะต้องศึกษาเรื่องเบญจขันธ์ หรือ ขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และยังได้นำ ขันธ์ 5 มาอธิบายวิธีการเรียนการสอนด้วย กระบวนการซึมซับ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนารูปกับนามรวมกันเข้าเป็นชีวิต

หลักที่ห้า การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก 3 แกน คือ 1. การฝึกฝนตนเอง เรื่องศีล (Self - training in morality) 2. การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ (Self - training in mentality or concentration) 3. การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา (Self - training in wisdom) ซึ่งหลักการเรียนรู้ ดังกล่าวนี้นั้นพระไตรปิฎก เรียกว่า ไตรสิกขา

หลักที่หก การพัฒนาปัญญา จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนา โดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จิตมยปัญญา) และ การฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

ประเวศ วะสี (2538 : 25 - 29) เป็นนักคิดอีกท่านหนึ่งที่ได้นำแนวคิดจากพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการศึกษา ท่านได้นำวิธีการเรียนรู้ที่พระพุทธเจ้าสอน คือ

1. สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่ได้จากการฟัง
2. จินตมยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการคิด
3. ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา

มาประยุกต์ใช้กับการศึกษาของไทย ท่านได้ปรับวิธีการเรียนรู้ที่พระพุทธเจ้าสอนมาเป็นวิธีการเรียนรู้ คือ

1. การศึกษาจากการสัมผัสความจริง การสัมผัสความจริงนั้น ทำให้เกิดความรู้ความจริงและทำให้ความรู้ที่ได้มีฐานอยู่ในความจริง

2. การศึกษาจากการคิด เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์และต่อเนื่องจากการศึกษาจากการสัมผัสจริง ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ฟีกสังเกต

2.2 ฟีกบันทึก

2.3 ฟีกการนำเสนอในการประชุมกลุ่ม

2.4 ฟีกการฟัง

2.5 ฟีกการปุจฉา – วิสัชนา ในกลุ่ม เพื่อให้เกิดความแตกฉานทางปัญญาและเกิดวิจรรณญาณ รวมทั้งหัดให้มีความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือเห็นความงามของความหลากหลาย ซึ่งเป็นการพัฒนาทางจิตใจที่สูงยิ่ง การปุจฉา – วิสัชนา เป็นการสร้างจริยธรรมไปด้วย

2.6 ฟีกการตั้งสมมติฐานและการตั้งคำถาม เป็นตัวกระตุ้นให้แสวงหาและสร้างความรู้

2.7 ฟีกแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่ตั้งขึ้น โดยค้นหาจากตำราจากคอมพิวเตอร์ แต่ความรู้บางชนิดก็ไม่มีในตำราหรือคอมพิวเตอร์ แต่มีอยู่ในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ก็ต้องไปคุยกับคนเฒ่าคนแก่ เป็นการผนวกการเรียนรู้ทั้งของเก่าและของใหม่ เป็นการศึกษาที่สมานสังคัมไม่ใช่ทำให้สังคัมแตกแยกเหมือนการศึกษาปัจจุบัน

2.8 การวิจัย ถ้าแสวงหาคำตอบแล้วไม่พบ ต้องสร้างความรู้ใหม่ขึ้นด้วยการวิจัย การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ในการศึกษาทุกระดับทุกประเภท

2.9 การเชื่อมโยงและการเข้าใจตัวเอง การคิดเชื่อมโยง เป็นการเข้าถึงธรรม (ชาติ) เมื่อเชื่อมโยงแล้วก็ให้เข้าใจตนเองว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และควรมีความสัมพันธ์กับคนอื่นและสิ่งอื่นอย่างไรจึงจะมีความถูกต้องและนี่คือ จริยธรรม

2.10 ฟีกการเขียนบทความทางวิชาการ การเขียนบทความทางวิชาการช่วยสร้างความเข้มแข็งทางสติปัญญา

3. การศึกษาจากการเจริญสติ การเจริญสติช่วยในการสัมผัสความจริงและการคิดตรงและคมชัดมากขึ้น เพราะการเจริญสติทำให้จิตเป็นกลาง การเจริญสติทำให้เอาปัญญามาใช้ได้ทัน การเจริญสติป้องกันความผิดพลาด และสกัดกั้นความไม่ดีงามไม่ให้เข้ามาสู่ตัว

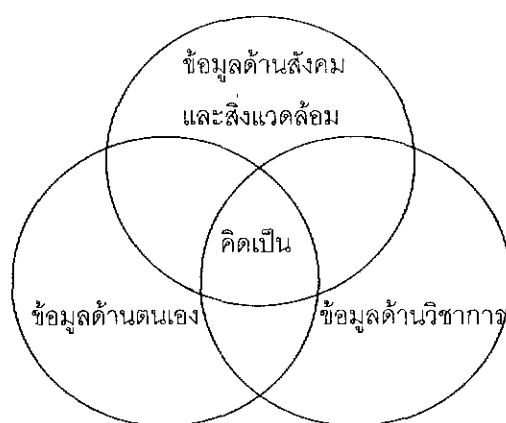
โกวิท วรพิพัฒน์ (2544. 13 - 20) ได้กล่าวว่า "การคิดเป็น" เป็นการคิดเพื่อแก้ปัญหา เนื่องจากเป็นการคิดที่มีจุดเริ่มที่ตัวปัญหาแล้วพิจารณาไตร่ตรองข้อมูล 3 ด้าน คือ

3.1 ข้อมูลด้านตนเอง (Information of Self) ข้อมูลด้านนี้ถูกกำหนดขึ้น เพราะอิทธิพลทางศาสนาปรัชญาและจิตวิทยา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ได้สั่งสอนให้บุคคลพิจารณาและเฝ้ามองและแก้ไขทุกข์ด้วยตนเอง ข้อมูลด้านนี้ต้องการให้บุคคลพิจารณาจุดอ่อนจุดแข็ง ข้อดีข้อเสียของตนเองก่อนจะตัดสินใจกระทำสิ่งใด

3.2 ข้อมูลด้านสังคมสิ่งแวดล้อม (Information on Society and Environment) ข้อมูลด้านนี้ถูกกำหนดเพื่อให้บุคคลใช้ความนึกคิดคำนึงถึงสิ่งที่ยอยู่นอกกายคำนึงถึงผู้อื่น ชุมชน ตลอดจนสภาพแวดล้อมสังคมส่วนรวม ทั้งนี้เพราะถ้าบุคคลใดใช้ข้อมูลด้านตนเองเพียงด้านเดียวก็จะเป็นคนที่เห็นแก่ตัว และเป็นคนใจแคบ การตัดสินใจอาจจะก่อปัญหาให้แก่ตนเองและผู้อื่น

3.3 ข้อมูลด้านวิชาการ (Technical or Book Knowledge) ข้อมูลด้านวิชาการในความหมายของการคิดเป็น หมายถึง ข้อมูลและความรู้อันมหาศาลที่มนุษย์ได้สะสมรวบรวมไว้เป็นเนื้อหาวิชาต่างๆ เป็นหลักสูตร เป็นศาสตร์ แนวคิดเรื่องการคิดเป็นเน้นความสำคัญว่า แม้ว่าจะเข้าตนเอง เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่ถ้าขาดข้อมูลทางวิชาการแล้วอาจจะตัดสินใจผิดพลาด เพราะว่าในปัจจุบันนี้โลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มนุษย์และสังคมเปลี่ยนไป เพราะความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการถูกนำมาประกอบการตัดสินใจเพื่อให้ได้คำตอบที่ดีที่สุดในการดำรงชีวิต

โดยค้นให้พบเหตุพหุพร้อมของข้อมูล คาดเห็นผลและเติมเต็มข้อมูลที่บกพร่องนั้น เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อมและวิชาการ

ภาพประกอบ 2 การคิดเป็น ของโกวิท วรพิพัฒน์

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด และทฤษฎี ของนักการศึกษา และนักจิตวิทยา ที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าแนวคิดและทฤษฎีมีทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน แต่แนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมานั้น มีความสำคัญยิ่งในการนำไปสู่การคิดแบบไตร่ตรองได้ เนื่องจากความสามารถในการคิดไตร่ตรองนั้นเป็นส่วนหนึ่งในทฤษฎีการคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้น และความสามารถในการคิดไตร่ตรองยังเป็นการคิดที่เชื่อมโยงกับการคิดในลักษณะอื่นๆ โดยปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการคิดต่างๆ ด้วย

1.3 กรอบการคิดเพื่อพัฒนาความคิด

กรอบการคิดเป็นตัวแทนที่เราใช้นำทางความคิดของเรา กรอบการคิดนั้นช่วยให้เราสามารถรวบรวมการคิดของเราได้ ช่วยให้เรากำหนดผลที่เราต้องการ เป็นการใช้กระบวนการเพื่อให้งานสำเร็จ คุณลักษณะของการกระทำโดยเป็นรูปแบบที่แน่นอนหรือในบางครั้งเป็นสิ่งที่ช่วยในกระบวนการคิดของเรา กรอบการคิดอาจเป็นภาพความนึกคิด ตัวแทนทางภาษา หรือขั้นตอนที่ทำให้กลไกมีความสมดุล กรอบการคิดควรจะประกอบด้วย สิ่งที่เราคิดมีการดำเนินการอย่างไร และเมื่อไหร่การดำเนินการจะถึงเป้าหมายด้วยดีและดูทิศทางในเรื่องที่เราคิดจะทำ (Perkins, 1990; citing O'Tuel and Bullard, 1993 : 3 - 5)

ทิสนา แคมมณี และคนอื่นๆ (2544 : 103 - 154) ได้สรุปสาระที่เกี่ยวข้องกับการคิด ที่ช่วยในการพัฒนาการคิดของเด็กไทยไว้ 6 ประเด็น คือ

1. ข้อมูลหรือเนื้อหาที่ใช้ในการคิด (Contents for thinking) ในการคิดบุคคลไม่สามารถคิดโดยไม่มีเนื้อหาของการคิดได้เพราะการคิดเป็นกระบวนการ ในการคิดจึงต้องมีการคิดอะไรควบคู่ไปกับการคิดอย่างไร

2. คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยในการคิด (Dispositions for thinking) ในการคิดพิจารณาเรื่องใด โดยอาศัยข้อมูลต่างๆ คุณสมบัติส่วนตัวบางประการมีผลต่อการคิดและคุณภาพของการคิด คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดที่นักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาเห็นพ้องกัน มีอยู่หลายประการ ได้แก่ ความเป็นผู้มีใจกว้าง มีความเป็นธรรม ใฝ่รู้ กระตือรือร้น ช่างวิเคราะห์ ผสมผสาน ขยัน กล้าเสี่ยง อดทน มีความมั่นใจในตนเองและมีมนุษยสัมพันธ์ดี

3. ทักษะการคิด (Thinking skill) หมายถึง ความสามารถย่อยๆ ในการคิดในลักษณะต่างๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของกระบวนการคิดที่สลับซับซ้อน ทักษะการคิดแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท คือ

3.1 ทักษะการคิดพื้นฐาน (Basic skills) คือ ทักษะการคิดที่เป็นพื้นฐานต่อการคิดในระดับที่สูงกว่าหรือซับซ้อนขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นทักษะการสื่อความหมายที่บุคคลจำเป็นต้องใช้ในการสื่อสารความคิดของตน

3.2 ทักษะการคิดที่เป็นแกนหรือทักษะการคิดทั่วไป (Core or general thinking skills) คือ ทักษะการคิดที่จำเป็นต้องใช้อยู่เสมอในการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นฐานของการคิดขั้นสูงที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งคนเราจำเป็นต้องใช้ในการเรียนรู้ เนื้อหาวิชาการต่างๆ ตลอดจนใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

3.3 ทักษะการคิดขั้นสูง หรือทักษะการคิดที่ซับซ้อน (Higher order or more complexed thinking skills) คือ ทักษะการคิดที่มีขั้นตอนหลายขั้นตอน และต้องอาศัยทักษะการสื่อความหมาย และทักษะการคิดที่เป็นแกนหลายๆ ทักษะในแต่ละขั้น ทักษะการคิดขั้นสูงจึงจะพัฒนาได้เมื่อเด็กได้พัฒนาทักษะการคิดพื้นฐานจนมีความชำนาญพอสมควรแล้ว

4. ลักษณะการคิด เป็นการคิดที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะบางอย่างที่เป็นคุณสมบัติเด่นของการคิดนั้นๆ ซึ่งจุดมุ่งหมายหรือคุณสมบัติเด่นของการคิดนั้น มีลักษณะค่อนข้างไปทางนามธรรม ลักษณะการคิดที่เป็นหัวใจของการคิด คือ เป้าหมายของการคิด ไม่ว่าจะคิดเกี่ยวกับสิ่งใด การตั้งเป้าหมายของการคิดให้ถูกทางเป็นสิ่งสำคัญมาก ส่วนลักษณะการคิดระดับพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในทุกระดับ ได้แก่ การคิดคล่อง การคิดหลากหลาย การคิดละเอียดละออ การคิดให้ชัดเจน ซึ่งลักษณะการคิดทั้ง 4 แบบนี้ เป็นลักษณะการคิดเบื้องต้นที่จะนำไปใช้ในการคิดลักษณะอื่นๆ ที่มีความซับซ้อนขึ้น ส่วนวิธีการคิดแบบ การคิดกว้าง การคิดลึกซึ้ง การคิดไกล การคิดอย่างมีเหตุผล ถือว่าเป็นลักษณะการคิดระดับสูง

5. กระบวนการคิด (Thinking Process) เป็นการคิดที่จะต้องดำเนินการไปเป็นลำดับขั้นตอนที่จะช่วยให้การคิดนั้นประสบผลสำเร็จตรงจุดมุ่งหมายของการคิดนั้นๆ ซึ่งในแต่ละลำดับขั้นตอนอาจต้องอาศัยทักษะการคิด หรือลักษณะการคิดจำนวนมาก กระบวนการคิดที่สำคัญหลายกระบวนการ เช่น กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการคิดตัดสินใจ กระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระบวนการความสามารถในการคิดไตร่ตรอง เป็นต้น

6. การควบคุมและประเมินการคิดของตน (Metacognition) หมายถึง การรู้ตัวถึงความคิดของตนเองในการทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการประเมินการคิดของตนเองและใช้ความรู้นั้นในการควบคุมหรือปรับการกระทำของตนเอง การคิดในลักษณะนี้มีผู้เรียกว่า การคิดอย่างมียุทธศาสตร์ (Strategic thinking) ซึ่งครอบคลุมการวางแผน การควบคุม กับการกระทำของตนเอง การตรวจสอบความก้าวหน้าและการประเมินผล

ในการคิดเรื่องใดก็ตามเมื่อในกระบวนการคิดหนึ่งประกอบด้วย มิติการคิดทั้ง 6 มิติที่เป็นกรอบการคิดและเกิดขึ้นอย่างครบถ้วนและอย่างมีคุณภาพแล้ว จะเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดให้ดีขึ้น และส่งผลให้ความคิดนั้นเป็นการคิดที่มีคุณภาพ

1.4 การวัดความสามารถในการคิด

ทิสนา แคมมณี และคนอื่นๆ (2544 : 169 - 174) ได้กล่าวว่า การวัดความสามารถในการคิดมีหลากหลายวิธี ถ้าพิจารณาถึงรูปแบบและแนวทางของการวัดความสามารถในการคิดทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะจำแนกประเภทของการวัดออกเป็น 2 แนวทางสำคัญ ดังนี้

1. แนวทางของนักวัดกลุ่มจิตมิติ (Psychometric) แนวทางการวัดจิตมิตินี้เป็นของกลุ่มนักวัดทางการศึกษาและจิตวิทยา ที่พยายามศึกษาและวัดคุณลักษณะภายในของมนุษย์เป็นเวลามากเกือบศตวรรษ เริ่มจากการศึกษาและวัดเชาวน์ปัญญา (Intelligence) และศึกษาโครงสร้างทางสมองของมนุษย์ ด้วยความเชื่อว่ามีลักษณะเป็นองค์ประกอบและมีระดับความสามารถที่แตกต่างกันในแต่ละคน ซึ่งสามารถวัดได้โดยการใช้แบบสอบถามมาตรฐาน ต่อมาได้ขยายแนวคิดของการวัดความสามารถทางสมองไปสู่การวัด ผลสัมฤทธิ์ บุคลิกภาพ ความถนัดและความสามารถในการด้านต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการคิด

การวัดความสามารถในการคิดตามแนวทางนักวัดกลุ่มจิตมิติได้มีการพัฒนาแบบสอบถามอย่างหลากหลาย ในที่นี้ขอเสนอการวัดความสามารถในการคิดเป็น 2 ลักษณะ คือแบบสอบถามมาตรฐานที่ใช้สำหรับวัดความสามารถในการคิด ซึ่งมีผู้สร้างไว้แล้วกับแบบสอบถามวัดความสามารถในการคิดที่สามารถสร้างขึ้นใช้เอง

1.1 แบบสอบถามมาตรฐานที่ใช้สำหรับวัดความสามารถในการคิด แบบสอบถามมาตรฐานที่มีผู้สร้างไว้แล้ว สำหรับใช้วัดความสามารถในการคิดสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 2 ประเภท คือ แบบสอบถามการคิดทั่วไป และแบบสอบถามการคิดเฉพาะด้าน

1.2 การสร้างแบบวัดการคิดขึ้นใช้เองถ้าแบบสอบถามมาตรฐานสำหรับการคิดที่มีใช้อยู่ทั่วไปไม่สอดคล้องกับเป้าหมายการวัดจะต้องสร้างแบบวัดการคิดใช้เอง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับความต้องการในการวัด

1.2.1 หลักการสร้างแบบวัดความสามารถทางการคิด การวัดความสามารถทางการคิดของบุคคล ผู้สร้างเครื่องมือจะต้องมีความรอบรู้ในแนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเพื่อนำมาเป็นกรอบหรือโครงสร้างของการคิด เมื่อมีการกำหนด นิยามเชิงปฏิบัติการของโครงสร้าง / องค์ประกอบการคิดแล้ว จะทำให้ได้ตัวชี้วัดหรือลักษณะพฤติกรรมเฉพาะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถบ่งชี้ถึงโครงสร้าง / องค์ประกอบของการคิดจากนั้นจึงเขียนข้อความ

1.2.2 ขั้นตอนการพัฒนาแบบวัดความสามารถในการคิด

ในการพัฒนาแบบวัดความสามารถทางการคิด มีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการวัด
2. กำหนดกรอบของการวัดและนิยามเชิงปฏิบัติการ
3. สร้างผังข้อสอบ
4. เขียนข้อสอบ
5. นำแบบวัดไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง หรือกลุ่มใกล้เคียง
6. แล้วนำการตอบมาทำการวิเคราะห์หาคุณภาพ
7. นำแบบวัดไปใช้จริง

2. แนวทางของการวัดจากการปฏิบัติจริง (Authentic Performance Measurement)

แนวทางการวัดนี้เป็นทางเลือกใหม่ที่เสนอโดยกลุ่มนักวัดการเรียนรู้ในบริบทที่เป็นธรรมชาติ โดยการเน้นการวัดจากการปฏิบัติในชีวิตจริงหรือคล้ายจริง ที่มีคุณค่าต่อตัวผู้ปฏิบัติมิติของการวัดครอบคลุมทักษะการคิดซับซ้อนในการปฏิบัติงาน ความร่วมมือในการแก้ปัญหาและการประเมินตนเอง เทคนิคการวัดใช้การสังเกตสภาพงานที่ปฏิบัติจากการเขียนเรียงความ การแก้ปัญหา ในสถานการณ์ที่เหมือนโลกแห่งความเป็นจริงและการรวบรวมงานในแฟ้มรวมผลงานเด่น (Portfolio)

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง (Critical Reflective Thinking)

2.1 ความหมายของการคิดไตร่ตรอง

คำว่าความสามารถในการคิดไตร่ตรองมาจากภาษาอังกฤษ คำว่า reflective thinking ซึ่งในภาษาไทยมีผู้ใช้ต่างกันไป เช่น กระบวนการคิดไตร่ตรอง (ทีศนา แชนนีและคนอื่นๆ. 2544 : 148) การคิดสะท้อน (จริยา ตันติกรกุล. 2542 : 35) การคิดสังเคราะห์และการคิดวิเคราะห์ (รัตนา บรรณนาธรรม. 2546 : 12) ในการวิจัยนี้จะขอใช้คำว่า การคิดไตร่ตรอง การคิดไตร่ตรองนั้นมิผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ได้แก่

ดิวอี้ (Dewey. 1933 : 9) กล่าวว่า การคิดไตร่ตรอง หมายถึง การคิดที่ใช้เหตุผลในการคิด และพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียดรอบคอบ คิดอย่างกระตือรือร้นและคิดบ่อยๆ อย่างต่อเนื่อง การพิจารณาความเชื่อหรือข้อสมมติจะใช้ความรู้ที่เป็นพื้นฐานมาช่วย ในการพิจารณาความเชื่อหรือข้อสมมตินั้นทำให้ได้ข้อสรุป เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการคิดไตร่ตรอง

กู๊ด (Good. 1973 : 608) กล่าวว่า การคิดไตร่ตรอง หมายถึง การคิดและพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียดรอบคอบ คิดอย่างกระตือรือร้นและคิดบ่อยๆ อย่างต่อเนื่อง การพิจารณาความเชื่อหรือความรู้นั้นจะพิจารณาจากพื้นฐาน และหลักฐานที่สนับสนุนความเชื่อหรือความรู้นั้น

นอกจากนี้ยังพิจารณาสิ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อหรือความรู้นั้นด้วย โดยเฉพาะการอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของการสะท้อนกลับหรือการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการรับรู้

คอมและบอน (จรรยา ตันติกรกุล. 2542 : 36; อ้างอิงจาก Scanlan & Chernomas. 1997 : 1139; citing Kompf & Bond. 1995) กล่าวว่า การคิดไตร่ตรอง เป็นกระบวนการทางด้านจิตใจ ซึ่งบุคคลมีสติปัญญาใช้ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความสงสัย เป็นการเชื่อมต่อกับกระบวนการทางด้านจิตใจ เช่น การคิดพิจารณา การตรวจสอบ พินิจพิเคราะห์ และการทบทวน และเชื่อว่าความสามารถในการคิดไตร่ตรองเป็นแง่มุมหนึ่งของกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

รัตนา บรรณาธรรม (2546 : 12) กล่าวว่า การคิดไตร่ตรอง หมายถึง ความสามารถในการอธิบายหรือสะท้อนความคิดในแง่มุมต่างๆ โดยเชื่อมโยงสถานการณ์นั้นกับมโนทัศน์และหลักการหรือประสบการณ์เดิมที่เหมาะสม ทั้งของผู้วิเคราะห์และคนอื่นๆ ได้อย่างถูกต้อง สามารถประเมินวิเคราะห์แยกแยะประเภท รายละเอียด จุดดีจุดด้อย สังเคราะห์ ทำให้ได้ความรู้และความหมายใหม่ตามแนวของตนเองแล้วนำไปปรับใช้ ตัดสินใจ แก้ปัญหาต่างๆ ที่คิดว่าเหมาะสมตามบริบทนั้นๆ

จากความหมายของการคิดไตร่ตรองดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การคิดไตร่ตรอง หมายถึง ความสามารถในการคิดของบุคคลในการคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ดำเนินการคิดไปอย่างรอบคอบ มีเหตุมีผล ค่อยๆ คิดพินิจพิจารณา การคิดนั้นจะใช้ประสบการณ์ หลักฐานมาช่วยในการพิจารณาเรื่องนั้น และการคิดนี้จะตั้งอยู่บน พื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม เพื่อที่จะนำไปสู่ข้อสรุปที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

2.2 องค์ประกอบของการคิดไตร่ตรอง

ดิวิต (รัตนา บรรณาธรรม. 2546 : 48; อ้างอิงจาก Dewey. 1933) กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญของการคิดไตร่ตรอง ได้แก่

1. ข้อมูลและประสบการณ์ต่างๆ ที่มากพอที่จะใช้ในการไตร่ตรองหาทางแก้ปัญหา
2. ความพร้อม ความสมบูรณ์ของข้อเสนอนั้นที่บุคคลมีอยู่
3. ความต่อเนื่องและความเหมาะสมของข้อเสนอนั้นในการแก้ปัญหา

สพาร์คและคอลตัน (วรรณจรรย์ มั่งสิงห์. 2536 : 31 - 34; citing Spark – Langer and Colton. 1991 : 37 – 44) กล่าวว่าองค์ประกอบที่สำคัญต่อการคิดไตร่ตรองของครู คือ

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้ความคิด (Cognitive element) องค์ประกอบด้านนี้มุ่งสนใจว่าครูนั้นใช้ความรู้ของตนในการวางแผนการสอนและการตัดสินใจอย่างไร ความรู้ในที่นี้

หมายถึงความรู้ 6 ประเภทตามที่ ชูลแมน (Shulman) แบ่งเอาไว้ คือ 1) ความรู้ในเนื้อหาวิชา 2) วิธีการและทฤษฎีการเรียนรู้การสอน 3) หลักสูตร 4) ลักษณะของผู้เรียน 5) บริบทของการสอน (สภาพการณ์แวดล้อม - context) 6) จุดมุ่งหมาย จุดหมายปลายทาง และความมุ่งหวังทางการศึกษา

2. องค์ประกอบทางการวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical element) องค์ประกอบนี้สนใจในเรื่องสิ่งที่เป็นพลังขับเคลื่อนความคิด ได้แก่ ประสบการณ์ ความเชื่อเป้าหมาย และค่านิยมทางสังคมศาสตร์การเมือง

3. องค์ประกอบด้านการบรรยายเรื่องราว (Narratives) การบรรยายเรื่องราวของครู มีประโยชน์คือ 1) ช่วยให้เราเข้าใจว่าอะไรเป็นสิ่งที่กระตุ้นการทำงานของครู และความนิยมชมชอบต่อความซับซ้อนในชีวิตประจำวันของครู 2) ช่วยให้เราทราบรายละเอียดของสภาพปัญหา (Dilemmas) และเหตุการณ์ในการสอนหลายๆ กรณี ซึ่งนักการศึกษาบางคนได้นำเอาไปใช้ในการพัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรองของครู 3) สิ่งที่มีค่ามากที่สุด คือ การรู้อย่างถ่องแท้ที่ครูได้มาด้วยตนเอง อันเป็นผลมาจากการสืบเสาะหาของตน

โรส (วรรณณจริย์ มั่งสิงห์. 2536 : 32; อ้างอิงจาก Ross. 1900) กล่าวว่า องค์ประกอบของการคิดไตร่ตรอง ได้แก่

1. การตระหนักถึงสภาพปัญหา (dilemma) ทางการศึกษา
2. สนองตอบสภาพปัญหา โดยพิจารณาความคล้ายคลึงกับสถานการณ์อื่น รวมทั้งลักษณะพิเศษของสถานการณ์เฉพาะอย่าง
3. ปรับสภาพปัญหา หลายๆ ครั้ง
4. ทำการทดลองกับสภาพปัญหา เพื่อค้นหาผลของวิธีการแก้ปัญหาแบบต่างๆ
5. ตรวจสอบผลของการนำการแก้ปัญหาไปใช้และประเมินว่าผลเหล่านั้นเป็นไปอย่างที่ต้องการหรือไม่

ลมคักดี สีนุระเวชญ์ (2542 : 57) กล่าวว่า ผู้เรียนที่มีความคิดไตร่ตรองจะต้องมีความสามารถด้าน

1. เชื่อมโยงความคิดที่เคยมีมาหรือกำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันกับประสบการณ์ที่คาดหวังไว้
2. ตั้งคำถามและถามตัวเองได้
3. ประเมินตนเองและประเมินสถานการณ์

จากองค์ประกอบของการคิดไตร่ตรองข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการคิดไตร่ตรองนั้นประกอบด้วยความคิดที่เกิดขึ้นจากการสะสมความรู้ ประสบการณ์ซึ่งมีการสะสมมาอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการพิจารณาความสามารถของตนเอง และสามารถประเมินสถานการณ์ที่กำลังประสบได้ เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2.3 ลักษณะการคิดไตร่ตรอง

จากความหมายและองค์ประกอบของการคิดไตร่ตรองข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่าการคิดไตร่ตรองมีลักษณะเป็นกระบวนการและระดับซึ่งมีผู้กล่าวถึงดังนี้

ชอน (Yost; Sentner; & Forlenza-Bailey. 2000 : 40; citing Schon. 1987) กล่าวว่า การคิดไตร่ตรอง แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 การคิดและหาทางแก้ปัญหาต่อสิ่งที่เผชิญขณะปฏิบัติ (Reflection in action) ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำแรกและเป็นการคิดหลังจากการกระทำเสร็จสิ้น ลักษณะที่ 2 การคิดย้อนกลับไปถึงเหตุการณ์จากประสบการณ์ที่ได้รับ (Reflection on action) เป็นสัญชาตญาณความสามารถในการคิดไตร่ตรองเป็นส่วนที่อยู่ในแกนกลางของการกระทำ และลักษณะที่ 3 เป็นการคิดเพื่อที่จะหาวิธีที่จะกระทำ (Reflection for action) ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากความต้องการของการคิดใน 2 ลักษณะแรก การคิดในลักษณะที่ 3 นี้ จะเป็นแนวทางสำหรับการกระทำที่จะกระทำในอนาคต

มิซิโลว์ (Mezirow. 1991 : 106 - 108) กล่าวว่า การคิดแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การคิดที่ไม่มีไตร่ตรอง (Nonreflective action) ซึ่งแบ่งเป็น 3 แบบ คือ

1.1 การคิดที่เคยชินเป็นนิสัย (Habitual action) ขณะเพ่งความคิดไปที่อื่นก็จะกระทำในสิ่งที่เคยชิน โดยอัตโนมัติ

1.2 การคิดอย่างระมัดระวัง (Thoughtful action) เป็นกระบวนการคิดที่ขึ้นจากการวิเคราะห์ การปฏิบัติ การอภิปราย และการตัดสินใจ

1.3 การคิดทบทวน (Introspection) การคิดเกี่ยวกับตัวเอง การทบทวนความรู้สึก ตัวอย่างเช่น เรารู้สึกดีกับตัวเองหรือเรารู้สึกสนุกกับประสบการณ์ที่เราได้รับมากเท่าไร

2. การคิดที่มีการไตร่ตรอง (Reflection action) คือ การตัดสินใจหรือการยืนยันการกระทำในการเข้าใจผลอย่างถ่องแท้จากการคิดทบทวนอย่างรอบคอบ ซึ่งแบ่งเป็น 2 แบบ คือ

2.1 การคิดทบทวนอย่างรอบคอบ (Reflection) เมื่อเราพบประสบการณ์ใหม่ การคิดทบทวนอย่างรอบคอบสามารถเป็นกระบวนการรวบรวมที่มีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งอาศัยความคิดส่วนหนึ่งของกระบวนการการคิดอย่างรอบคอบ (Thoughtful action)

2.2 การคิดอย่างมีสมมติฐาน (Premise reflection) เป็นการคิดที่เกิดคำถามขึ้นมา เช่น ดีหรือเลว คือ ความคิดรวบยอดที่เหมาะสมสำหรับ การเข้าใจหรือ การตัดสินใจ รวมถึงสิ่งที่เราเข้าใจ เราคิด และเรารู้สึก หรือ การกระทำที่เราทำเกี่ยวกับเหตุผลและผลลัพธ์ที่ได้ ความเป็นไปได้ของนิสัยที่ตัดสินใจอย่างเร่งรีบหรือการตัดสินใจอย่างคร่าวๆ หรือมีความคลาดเคลื่อนในการตัดสินใจ การคิดอย่างมีสมมติฐานนี้เป็นกระบวนการเกี่ยวกับทฤษฎีการไตร่ตรอง

แวน (Collier, Sunya T. 1999 : 174; citing Van. 1977) กล่าวถึงกระบวนการคิดไตร่ตรองว่ามี 3 ระดับ คือ

1. การคิดโดยใช้เฉพาะเหตุผล (Technical rationality) การประยุกต์ผลกระทบบนความรู้และทักษะทางการศึกษา เป็นลักษณะเหตุการณ์ที่เกิดจากประสบการณ์ของบุคคลและ ไม่มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา (การไตร่ตรองประเภทที่ 1)

2. การคิดทบทวนอย่างรอบคอบ (Reflection) การคิดในขั้นนี้เป็นการคิดเกี่ยวกับการกระทำ การไตร่ตรองชนิดนี้มีลักษณะเป็นประสบการณ์ ดังเช่น การรับรู้ภายในจิตใจ ระบบหรือ การเข้าถึงทฤษฎีที่แน่นอน (การไตร่ตรองประเภทที่ 2)

3. การคิดแบบพินิจพิจารณา (Critical reflection) การคิดระดับสูงเกี่ยวกับการเปิดใจ (open - mindedness) ประกอบด้วยศีลธรรม คุณธรรม และ การพิจารณาถึงสังคม การไตร่ตรองในประเภทนี้แสดงให้เห็นถึงการเจาะจงจุดมุ่งหมายของนักการศึกษานบนความเข้าใจที่แท้จริงและสถานการณ์ที่สนับสนุนความรู้ของบุคคล (การไตร่ตรองประเภทที่ 3)

เคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) แบ่งการคิดเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. การคิดแบบที่เคยชินเป็นนิสัย (Habitual action) เป็นการกระทำที่เกิดเป็นประจำจากประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อนและปฏิบัติเป็นอัตโนมัติ เช่น การใช้คีย์บอร์ด การขี่จักรยาน เป็นต้น ในกรณีทั่วๆ ไปการปฏิบัติของผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์หรือเป็นผลที่เกิดขึ้นจากนิสัย เมื่อประสบปัญหา ก็จะใช้ประสบการณ์เดิมเป็นวิธีแก้ไขปัญหามีความคล้ายคลึงกับปัญหาเดิมที่เคยใช้มาก่อน เป็นแบบแผนตายตัว

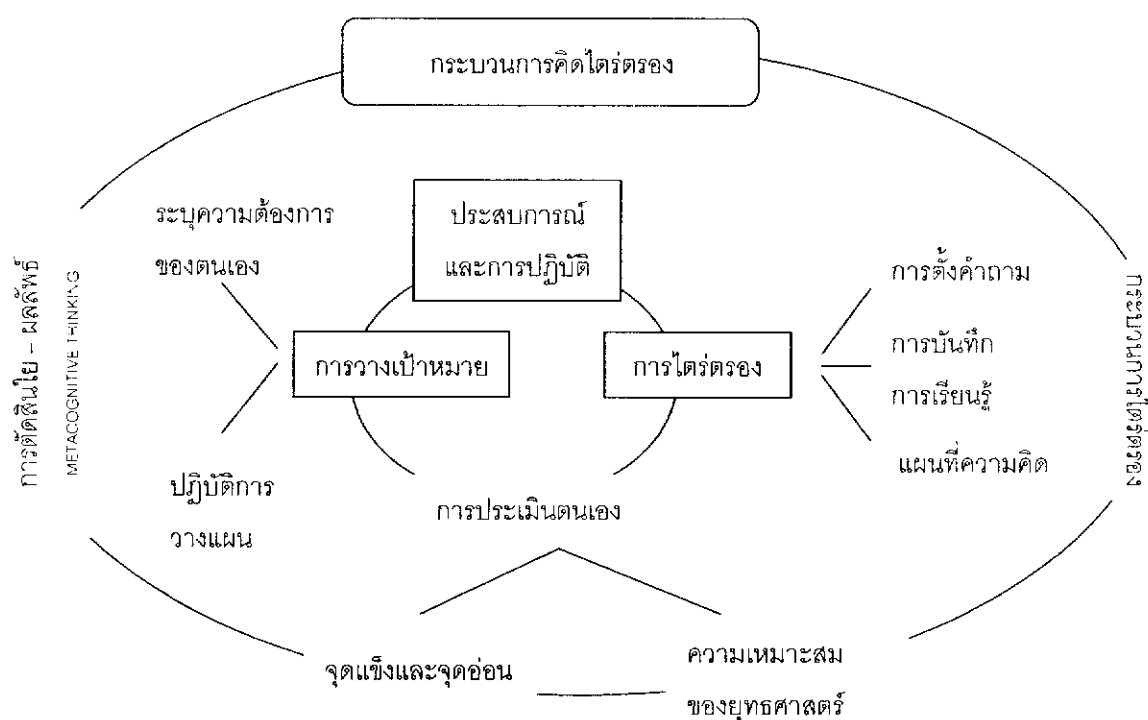
2. การคิดจากความเข้าใจ (Understanding) เป็นการคิดการกระทำจากความเข้าใจ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่ หรือประสบการณ์เดิม โดยไม่พยายามประเมินค่าของความรู้ นั้น การคิดแบบนี้สามารถบรรยายลักษณะของกระบวนการทางความรู้

3. การคิดทบทวนอย่างรอบคอบ (Reflection) เป็นการคิดการกระทำอย่างรอบคอบ มีการทดสอบอย่างมีเหตุผล ใช้ประสบการณ์เก่าและสิ่งใหม่ๆ เพื่อสร้างเป็นความเข้าใจใหม่และ มีการประเมินค่าใหม่

4. การคิดแบบพินิจพิจารณา (Critical reflection) เป็นการคิดการกระทำที่พินิจพิจารณาตรวจสอบหาเหตุผล ซึ่งเต็มไปด้วยการคิด ความรู้สึก หรือในสิ่งที่กระทำและรับรู้

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2542 : 57) กล่าวถึงกระบวนการคิดไตร่ตรอง ว่าได้แก่

1. ตั้งคำถาม
2. ถามตนเอง
3. เชื่อมโยงความคิดก่อนหน้า/คาดหวังไว้/ประสบการณ์ปัจจุบัน
4. ประเมิน
5. วิเคราะห์
6. ตั้งสมมติฐานแสวงหาและพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสม

ภาพประกอบ3 กระบวนการคิดไตร่ตรองของสมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2542 : 58)

จากลักษณะการคิดข้างต้น สรุปได้ว่าลักษณะการคิดนั้น มีผู้แบ่งแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การคิดที่ยังไม่มีการไตร่ตรอง ซึ่งถือเป็นการคิดขั้นแรกที่เป็น การคิดที่เป็นพื้นฐานโดยทั่วไป และการคิดที่มีการไตร่ตรองเป็นการคิดในระดับที่สูงขึ้น คือ จะเป็นการคิดที่เริ่มมีการไตร่ตรองซึ่งจะเป็นคิดที่ตั้งอยู่บนคุณธรรมและมีจริยธรรม ที่นำไปสู่การตัดสินใจและการกระทำ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการคิดไตร่ตรองของมิชิโลว์ (Mezirow. 1991) และ เคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมกับความสามารถในการคิดของเด็ก และสอดคล้องกับตัวแปรอิสระที่ต้องการศึกษา ดังการคิดไตร่ตรอง คือ

1. การคิดทบทวนอย่างรอบคอบ (Reflection) เป็นการคิดการกระทำอย่างรอบคอบ มีการทดสอบอย่างมีเหตุผล ใช้ประสบการณ์เก่าและสิ่งที่พบใหม่ เพื่อสร้างเป็นความเข้าใจใหม่และมีการประเมินค่าใหม่ การคิดทบทวนอย่างรอบคอบนี้มีผู้กล่าวถึงการคิดขั้นนี้หลายท่าน เช่น แวน (Collier, Sunya T. 1999 : 174 ; citing Van. 1977) มิชิโลว์ (Mezirow. 1991) ดิวอี้ (Dewey. 1993) ชอน (Yost; Sentner; & Forlenza-Bailey. 2000 : 40 ; citing Schon. 1987) เคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) เป็นต้น

2. การคิดแบบพินิจพิจารณา (Critical reflection) เป็นการคิดการกระทำที่ตรวจสอบหาเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจและการกระทำ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ความเชื่อ และค่านิยม ถือเป็นการคิดไตร่ตรองระดับสูงสุด ซึ่งการคิดในลักษณะนี้ มิชิโลว์ (Mezirow. 1991) เรียกว่า การคิดอย่างมีสมมติฐาน (premise reflection) ส่วนแวน (Collier, Sunya T. 1999 : 174; citing Van. 1977) และดิวอี้ (Dewey. 1933) เรียกการคิด ในลักษณะนี้ว่าการคิดแบบพินิจพิจารณา (critical reflection)

จากระดับคิดไตร่ตรอง 2 ขั้นในข้างต้น ผู้วิจัยได้รวมการคิดในทั้งสอง เมื่อรวมกัน ในที่นี้จะใช้คำว่า การคิดไตร่ตรอง (Critical reflective thinking) ซึ่งเป็นการคิดหรือการกระทำของบุคคล ที่ดำเนินการคิดหรือการกระทำ ไปอย่างรอบคอบมีเหตุมีผล ในขณะที่คิดหรือกระทำก็จะคิดทบทวนในเรื่องนั้นอย่างรอบคอบ จะคิดย้อนกลับไปกลับมาถึงเหตุและผล และสามารถนำเหตุผลนั้นไปช่วยในการตัดสินใจ และเมื่อคิดทบทวนอย่างรอบคอบดีแล้วสามารถปรับปรุงการกระทำของตนเองให้ดีขึ้น ในการคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น จะใช้ประสบการณ์ หลักฐานมาช่วยในการพิจารณาเรื่องนั้น และการคิดนี้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม เพื่อที่จะนำไปสู่ข้อสรุปที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม

2.4 วิธีการฝึกคิดไตร่ตรอง

การฝึกคิดไตร่ตรองนั้นมีวิธีฝึกที่สำคัญได้แก่

พระเทพเวที(ป.อ. ปยุตฺโต) (2537 : 43 - 108) กล่าวถึงวิธีการคิดทางพุทธศาสนา คือ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการสอนความสามารถในการคิด พุทธศาสนาเป็นศาสนาของปัญญาจึงมุ่งให้ทุกคนรู้จักคิดพิจารณาไตร่ตรองควบคู่ไปกับการศึกษาค้นคว้า ดังนั้นจึงต้องถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ คือ รู้จักคิดโดยแยบคาย การคิดอย่างมีระบบ คิดอย่างถูกต้อง ใช้สติปัญญาศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด วิธีคิดแบบโยนิโส แบ่งเป็น10 แบบ คือ

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ต่างๆ ให้รู้จักสภาวะที่มันเป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา ค้นหาทางแก้ไขด้วยการสืบสาวหาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา จะเรียกว่า วิธีคิดแบบอภิปัจจตา หรือ วิธีคิดแบบปัจจยาการ ในทางปฏิบัติอาจแยกวิธีคิดนี้ได้ 2 อย่าง คือ

1.1 คิดแบบปัจจยสัมพันธ์ คือ เมื่อพบกับปรากฏการณ์หรือเรื่องที่พิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใด ก็มองหยังย้อนและสืบสาวชักโยงออกไปถึงปัจจัยต่างๆ ทั้งหลายที่เข้ามาสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดผลหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ขึ้น

1.2 คิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม คือ เมื่อประสบพบเห็นสิ่งใด ๆ ที่ควรพิจารณา ก็ควรตั้งคำถามแก่ตนว่า ทำไม เพราะอะไร แล้วคิดสืบสาวหาเหตุปัจจัยต่อไป

2. วิธีคิดแบบแยกองค์ประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นวิธีคิดที่สำคัญอีกแบบหนึ่ง ที่มุ่งเพื่อเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามสภาวะของมันตามธรรมดา สิ่งทั้งหลายก็ดี ปรากฏการณ์ต่างๆ ก็ดี เรื่องราวต่างๆ ที่อุบัติก็ดี เกิดจากส่วนประกอบย่อยๆ มาประมวลกันเข้า เมื่อแยกแยะกระจายออกไปให้เห็นองค์ประกอบย่อยๆ ต่างๆ ได้แล้วจึงจะรู้จักสิ่งนั้น เรื่องราวนั้นๆ ได้ถูกต้องแท้จริง หรือ จับจุดที่เป็นปัญหาได้ แล้วจึงจะแก้ไขปัญหาลำเร็จ

3. วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองเหตุการณ์ สถานการณ์ ความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย โดยหยั่งรู้เข้าใจธรรมดาธรรมชาติของมัน ซึ่งต้องเป็นไปอย่างนั้นในฐานะที่มันเป็นสิ่ง ซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ ปฏฐะงัน จึงจะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยเหล่านั้น กล่าวคือ การที่มันเกิดขึ้นแล้วจะต้องดับไป ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่คงอยู่ตลอดไป มีภาวะที่ถูกปัจจัยต่างๆ ที่ขัดแย้งบีบคั้นได้ ไม่มีอยู่และไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยตัวของมันเอง ขึ้นต่อเหตุปัจจัยของมัน ไม่ขึ้นต่อความเรียกร้องปรารถนาของใคร ลักษณะเหล่านี้ก็คือ ไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์ วิธีคิดแบบนี้ที่ถูกต้องจะต้องดำเนินไปให้ครบ 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่หนึ่ง คือ รู้เท่าทันและยอมรับความจริง เป็นขั้นวางใจวางท่าที่ต่อสิ่งทั้งหลาย โดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นท่าที่แห่งปัญญา เช่น เมื่อประสบสถานการณ์ที่ไม่น่าปรารถนา เพียงตั้งจิตสำนึกในเวลานั้นว่าเราจะมองตามความเป็นจริง ไม่มองตามความอยากของเราที่อยากให้ เป็น หรืออยากไม่ให้เป็นการที่ทุกข์ ก็ผ่อนคลายได้ทันที เพราะปล่อยตัวเป็นอิสระได้ ไม่เอาตัวเข้าไปให้ถูกกดถูกบีบ

ขั้นที่สอง คือ แก้ไขและทำการไปตามเหตุปัจจัย เป็นขั้นปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย โดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นการปฏิบัติด้วยปัญญา คือ รู้ว่าสิ่งทั้งหลายจะเป็นอย่างไร ก็ยอมเป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งหลาย ที่จะทำให้มันเป็นอย่างนั้นแล้วแก้ไข ทำการจัดการที่ตัวเหตุปัจจัยเหล่านั้น เมื่อทำเหตุปัจจัยได้พร้อมบริบูรณ์ที่จะให้เป็นอย่างนั้น มันก็ต้องเป็นอย่างนั้น ถ้าเหตุปัจจัยไม่พร้อมที่จะให้เป็น มันก็ไม่เป็นแล้วก็รู้สึก และแก้ไขกันที่เหตุปัจจัยนั้นแหละ ไม่ใช่แก้ด้วยความอยาก เมื่อปฏิบัติได้อย่างนี้ก็ดำรงตนอยู่เป็นอิสระ ทำการได้ดีที่สุด พร้อมทั้งไม่มีความทุกข์

อนึ่งด้วยเหตุที่สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงแท้แน่นอน เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ตามเหตุปัจจัยที่มากมายและใหม่ๆ แปลก ๆ แทรกเข้ามา เราจึงนั่งนอนใจไม่ได้ จะต้องขวนขวายศึกษา แล้วเร่งรัดป้องกันแก้ไขเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อม และสร้างสรรค์ส่งเสริมเหตุปัจจัยแห่งความเจริญด้วยความไม่ประมาท

4. วิธีคิดแบบแก้ปัญห หรือ วิธีคิดแบบอริยสัจ เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องจากวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดานั่นเอง คือ เมื่อเข้าใจคติธรรมทั้งหลายวางใจได้แล้ว ตกลงใจว่าจะแก้ปัญหที่ตัวเหตุปัจจัย จากนั้นก็ดำเนินความคิดต่อไปตามวิธีคิดแบบอริยสัจนี้ วิธีคิดแบบนี้มีหลักการสำคัญ คือ การเริ่มต้นจากปัญหาหรือทุกข์ โดยกำหนดรู้ ทำความเข้าใจปัญหา หรือความทุกข์ให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุ เพื่อเตรียมแก้ไข พร้อมกันนั้นก็กำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ จะเป็นไปได้ได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา โดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่ได้กำหนด ไว้ั้น ทั้งนี้อาจจัดวางเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดรู้ทุกข์ คือ แจกแจงแฉลงปัญหา ทำความเข้าใจสภาพปัญหา และขอบเขตของปัญหา สภาพของสิ่งที่เป็นปัญหา ให้เข้าใจชัดเจนว่าเป็นอะไร คืออะไร เป็นที่ตรงไหน เหมือนแพทย์ตรวจดูอาการของโรค ความผิดปกติของร่างกาย วินิจฉัยให้รู้ว่าเป็นอะไรที่ตรงไหน รู้เข้าใจโรคและร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนซึ่งเป็นที่ตั้งของโรคให้ชัดเจน (ทุกข์)

ขั้นที่ 2 สืบสาวเหตุแห่งทุกข์ที่จะพึงละ คือ วิเคราะห์ตรวจค้นหามูลเหตุหรือต้นตอของปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไข กำจัดให้หมดสิ้นไป (สมุทัย)

ขั้นที่ 3 เล็งหมายชัดซึ่งการดับทุกข์ ที่จะทำให้สำเร็จ คือ เล็งเห็นชัดเจนถึงภาวะปราศจากปัญหาซึ่งเป็นที่มุ่งหมาย ว่าคืออะไร เป็นไปได้จริงหรือไม่ เป็นไปได้อย่างไร มีความชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายและหลักการทั่วไป หรือตัวกระบวนการของการแก้ปัญหา ก่อนที่จะวางรายละเอียดและกลวิธีปลีกย่อยในขั้นดำเนินการ (นิโรธ)

ขั้นที่ 4 จัดวางวิธีการดับทุกข์ ที่จะต้องปฏิบัติ คือ เมื่อมีความชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายและหลักการทั่วไปก็กำหนดวางวิธีการ แผนการ และรายการสิ่งที่จะต้องทำ ในการที่จะแก้ไขกำจัดสาเหตุของปัญหาให้สำเร็จ โดยสอดคล้องกับเป้าหมายและหลักการทั่วไป เพื่อเตรียมลงมือแก้ปัญหาต่อไป (มรรค)

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือ ตามหลักการและความมุ่งหมายเป็นวิธีคิดในระดับปฏิบัติการหรือลงมือทำ คือ การที่จะปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยรู้เข้าใจถึงหลักการและความมุ่งหมายของเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับจุดมุ่งหมายว่าหลักการนั้นๆ จะดำเนินไป เพื่อจุดหมายอะไร เพื่อให้เป็นการปฏิบัติที่ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย ไม่กลายเป็นการปฏิบัติที่เคลื่อนความเลือนลอย มงาย

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก คือ มองให้ครบทั้งข้อดีข้อเสีย และทางแก้ไข ทางออกให้หลุดรอดปลอดภัยจากข้อบกพร่องต่างๆ เป็นวิธีมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการศึกษาและยอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้นๆ เป็นอยู่ทุกแง่ทุกด้านทั้งด้านดี ด้านเสีย จุดอ่อน จุดแข็ง ส่วนบริบูรณ์ ส่วนบกพร่อง เพื่อรู้เข้าใจถูกต้อง ตามความเป็นจริง แค้นความจริงและเท่าที่เป็นจริง พอดี ไม่เกินเลยหรือหย่อนกว่าความจริง และเพื่อปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ ได้พอเหมาะไม่ผิดพลาด

7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสธนา คือ การใช้สอยหรือบริโภค เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ เป็นขั้นฝึกหัดเกลากิเลส หรือ ตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อไป วิธีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ทางเทคโนโลยี มีหลักการโดยย่อว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เพราะเรามีความต้องการและเห็นว่าสิ่งนั้นๆ จะสนองความต้องการของเราได้ สิ่งใดสามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็มีความค่าแก่เรา หรือที่เรานิยมเรียกกันว่า มันมีประโยชน์ คุณค่านี้ จำแนกได้เป็น 2 ประเภท ตามชนิดของความต้องการ คือ

7.1 คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม

ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น คุณค่านี้อาศัยปัญญา เป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าที่สนองปัญญาก็ได้

7.2 คุณค่าเทียม หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่มนุษย์พอกให้แก่มันๆ เพื่อปรนเปรอการเสพสรวลเยินยา หรือเพื่อเสริมราคา เสริมขยายความมั่นคง ยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ คุณค่านี้อาศัยค้นหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่า สสนองตนหา ก็ได้

8. วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม อาจเรียกง่าย ๆ ว่า วิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือ แบบกุศลภาวนา เป็นวิธีคิดในแนวสัดกันบรรเทาและขัดเกลาตนหา จึงจัดได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติระดับต้น ๆ สำหรับส่งเสริมความเจริญของงามแห่งคุณธรรม และสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะ หลักการทั่วไป ของวิธีคิดแบบนี้ มีอยู่ว่า ประสพการณ์ คือ สิ่งที่ได้ประสบหรือได้รับรู้อย่างเดียวกัน บุคคลผู้ประสบ หรือรับรู้ต่างกัน อาจมองเห็นและคิดนึกปรุงแต่งไปคนละอย่าง สุดแต่โครงสร้างของจิต แนวนิสัย ความเคยชินต่างๆ ที่เป็นเครื่องปรุงของจิต

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือ วิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ ความจริงวิธีคิดแบบที่ 9 นี้ เป็นเพียงการมองอีกด้านหนึ่งของการคิดแบบอื่นๆ จะว่าแทรกหรือ ครอบคลุมวิธีคิดแบบก่อนๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก็ได้ แต่ที่แยกออกมาแสดงเป็นอีกข้อหนึ่งต่างหาก ก็เพราะมีแง่ที่ควรทำความเข้าใจพิเศษ และมีความสำคัญโดยลำพังตัวของมันเองลักษณะสำคัญของ ความคิดชนิดนี้ที่ไม่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ ความคิดที่เกาะติดกับอดีตและเลื่อนลอยไปในอนาคต ส่วนความคิดที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีลักษณะที่พูดสั้นๆ ได้ว่าเป็นการคิดในแนวทางของความรู้หรือ คิดด้วยอำนาจปัญญา

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท คำว่า วิภาษวาท แปลว่า การพูดแยกแยะ พูดจำแนกหรือ พูดแจกแจง หรือแถลงความแบบวิเคราะห์ หมายถึง การมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะออก ให้เห็นแต่ละแง่ละด้านครบทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียวหรือบางแง่ขึ้นมาวินิจฉัยตัดสินลง ไป อย่างนั้นทั้งหมด หรือประเมินค่าความดีความชั่วเป็นต้น โดยถือเอาส่วนเดียว หรือบางส่วนเท่านั้น แล้วตัดสินพรวดลงไป

จากวิธีโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธีนั้นสามารถสรุปได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. โยนิโสมนสิการประเภทพัฒนาปัญญาโดยตรง มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตามความเป็นจริงตามสภาวะแท้ๆ เน้นที่การขจัดอวิชชาเป็นเครื่องนำไปสู่ โลกุตตรสัมมาทิฐิ อาจเรียกว่า โยนิโสมนสิการระดับสังฆธรรม

2. โยนิโสมนสิการประเภทสร้างเสริมคุณภาพจิต มุ่งปลูกไว้ให้เกิดคุณธรรม หรือ กุศลธรรมต่างๆ เน้นที่การสกัดหรือข่มต้นหาเป็นเครื่องนำไปสู่ โลกียสัมมาทิฐิ อาจเรียกว่า โยนิโสมนสิการระดับจริยธรรม

2.5 การวัดการคิดไตร่ตรอง

ในการวัดความสามารถในการคิดนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพ ภายนอก และเป็นแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งมีมาตรฐานด้านผู้เรียนมาตรฐานที่ 4 คือต้องการให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ ซึ่งได้กำหนดตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. สามารถจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด
2. สามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูล รู้จักพิจารณาข้อดี - ข้อเสีย

ความถูก - ผิด ระบุสาเหตุ - ผล ค้นหาคำตอบ เลือกริธีและมีปฏิภาณในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ได้อย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม

3. มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้

สำหรับการวัดการคิดไตร่ตรองนั้น เคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) ได้ศึกษาวิจัยและพัฒนาแบบประเมินความสามารถในการคิดไตร่ตรอง โดยใช้แนวคิดของมิซิโลว์ (Mezirow. 1991) โดยได้แบ่งระดับการคิดไตร่ตรองออกเป็น 4 ระดับ คือ 1. การคิดแบบที่เคยชินเป็นนิสัย (Habitual action) 2. การคิดจากความเข้าใจ (Understanding) 3. การคิดทบทวนอย่างรอบคอบ (Reflection) 4. การคิดแบบพินิจพิจารณา (Critical reflection) ซึ่งแบบสอบถามการคิดไตร่ตรอง มีค่าความเชื่อมั่นดังนี้

แบบสอบถามการคิดไตร่ตรอง	ค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีครอนบัค (Cronbach alpha)
1. การคิดแบบที่เคยชินเป็นนิสัย (Habitual action)	0.621
2. การคิดจากความเข้าใจ (Understanding)	0.757
3. การคิดทบทวนอย่างรอบคอบ (Reflection)	0.613
4. การคิดแบบพินิจพิจารณา (Critical reflection)	0.675

แบบวัดการคิดไตร่ตรองนี้มีลักษณะเป็นแบบวัดที่ให้นักเรียนประเมินตนเอง จำนวน 16 ข้อ ดังตัวอย่าง

คำชี้แจง ให้นักเรียนประเมินตนเองว่า นักเรียนมีการคิดหรือการกระทำอย่างไร โดยให้นักเรียนเขียนอักษร A, B, C, D และ E ลงในช่องการคิดหรือการกระทำ โดยที่ A หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง B หมายถึง เห็นด้วย C หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง D หมายถึง ไม่เห็นด้วย E หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ข้อที่	ข้อความ	การคิดหรือการกระทำ
0	ในขณะที่ฉันทำกิจกรรมใดก็ตาม ฉันจะทำโดยไม่ต้องคิดเลยว่า กำลังทำอะไรอยู่	
00	การเรียนวิชานี้ต้องการให้ฉันเข้าใจในทัศนที่ครูสอน	
000	ฉันมักจะถามหาวิธีการอื่น เพื่อจะทำอะไรบางอย่าง แล้วค้นหาวิธีการที่ดีกว่า	
0000	ผลจากการบวกรุ่นนี้ทำให้ฉันได้เปลี่ยนมุมมองที่ฉันมองตัวเอง	

จากการวิจัยนี้ เคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) พบว่า แบบสอบถามที่สร้างขึ้นสามารถนำไปใช้ได้กับผู้เรียนทุกสาขา และสามารถทำนายความแตกต่างของระดับการคิดไตร่ตรองในผู้เรียนที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกันได้

รัตนา บรรณาธรรม (2546 : 99 - 101) ได้พัฒนาแบบวัดการคิดไตร่ตรองตามแนวทางของเคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) และใช้แนวคิดของมิซิโลว์ (Mezirow. 1998) โดยได้สร้างคำถามในสถานการณ์และกรณีที่เป็นประเด็นให้เกิดการอภิปรายเนื้อหา พิจารณาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ (reflective thinking) หาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล ประเมินทางเลือกในสถานการณ์ที่บีบบังคับ วิเคราะห์ผลจากการกระทำและหาข้อสรุปที่ถูกต้องในการกระทำนั้น โดยสร้างเป็นแบบวัดที่มีจุดประสงค์และโครงสร้างคำถามเหมือนกัน 2 ชุด เพื่อใช้เป็นแบบทดสอบก่อนเรียนจำนวน 124 และหลังเรียน จำนวน 124 ข้อ โดยให้ข้อที่ทำถูกต้องให้น้ำหนักคะแนน 1 คะแนนและข้อที่ทำผิดให้น้ำหนักคะแนน 0

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าการวัดการคิดไตร่ตรองนั้นสามารถวัดได้หลายแบบ คือ การให้เด็กรายงานตนเองโดยให้เด็กทำแบบสอบถาม การวัดโดยให้เด็กทำแบบวัดการคิดไตร่ตรอง หรือจะดูว่าเด็กมี การคิดไตร่ตรองหรือไม่ โดยใช้วิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์ ซึ่งในการวิจัยนี้จะใช้แบบวัดการคิดไตร่ตรอง โดยให้เด็กรายงานตนเอง ซึ่งจะสร้างแบบวัดตามแนวทางของเคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000)

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู

3.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

เฮอร์ลิค (Hurlock. 1967 : 117) ให้ความหมายของคำว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่บุคคลเรียนรู้เพื่อได้ปฏิบัติตามมาตรฐานของสังคม และทำให้บุคคลได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคนอื่นๆ (2526 : 8) ให้ความหมายของคำว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ในครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยบิดามารดา และบุคคลอื่นๆ ปฏิบัติต่อเด็กเพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีและยังให้การแนะนำสั่งสอนฝึกอบรมให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน; อรพินท์ ชูชม; และงามตา วณิชานนท์ (2528 : 3) ให้ความหมายของคำว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้ใกล้ชิดเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็กทั้งทางด้านคำพูดและการกระทำ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายต่อเด็กทั้งทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ของผู้กระทำ ตลอดจนเป็นการให้ผู้เลี้ยงดูสามารถจะให้รางวัลหรือลงโทษเด็กได้ นอกจากนั้นยังเป็นโอกาสให้เด็กได้ดูแบบอย่างการกระทำของผู้เลี้ยงดูตนด้วย

สุมน อมรวิวัฒน์ และคนอื่นๆ (2534 : 19) ให้ความหมายของคำว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง ลักษณะวิธีการต่างๆ ที่ผู้เลี้ยงดูใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ดูแลเด็ก อบรมสั่งสอนเด็ก และการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กรวมทั้งการปฏิบัติตัวของผู้เลี้ยงดูเด็ก ความคิดเห็นของผู้ใหญ่เกี่ยวกับเด็ก ตลอดจนสื่อ กิจกรรม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อบุตรและธิดา ทั้งด้านคำพูดและการกระทำ ซึ่งด้านคำพูดอาจเป็นคำพูดที่ไพเราะ สุภาพ มีเหตุผล อ่อนโยน หรือ การดุด่า พุดประชดประชัน พุดคำหยาบคาย และด้านการกระทำ คือ การแสดงความรัก กอด หอม หรือ การทุบตี ทำให้บุตรและธิดา รับรู้ว่าพ่อแม่ หรือผู้ปกครองมีความรู้สึกเช่นไรกับตน

3.2 ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู

ครอบครัวเป็นพื้นฐานของชีวิต เป็นสังคมแรกของคน การเรียนรู้ของคน เริ่มตั้งแต่เกิด เด็กอาจเกิดมาโดยมีพันธุกรรมเป็นตัวกำหนดแต่การอบรมเลี้ยงดูและครอบครัวนั้นเป็นปัจจัยที่สร้างเสริมความสมบูรณ์ให้กับชีวิตคน (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2542 : 140) ดังที่มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู คือ

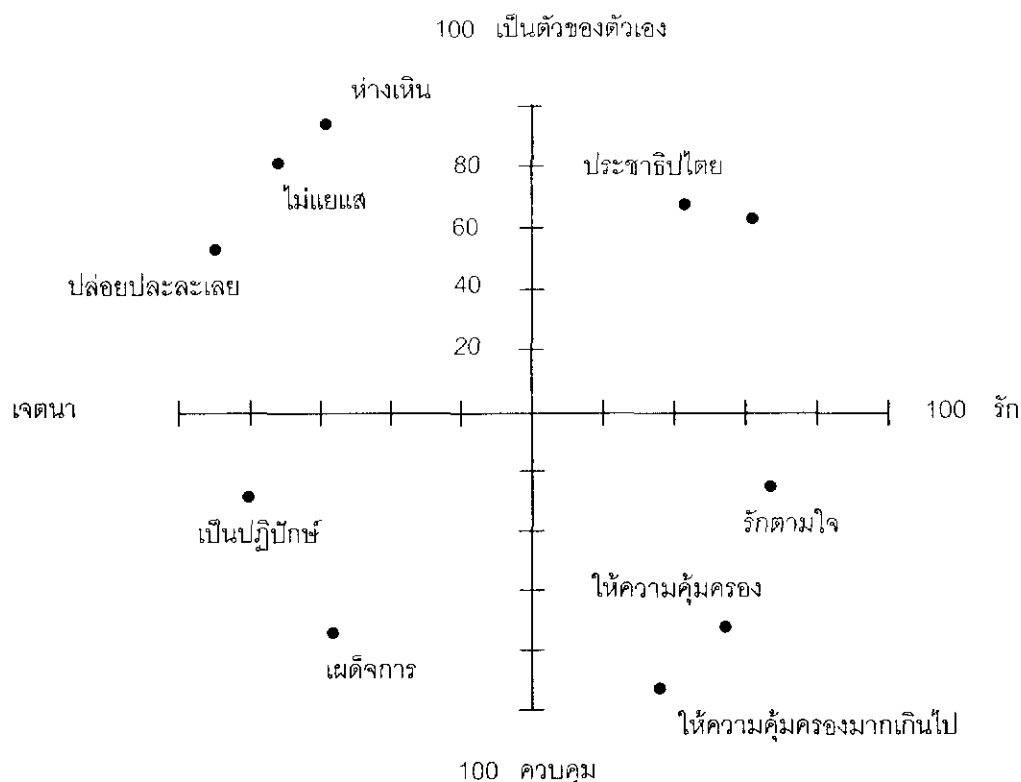
วราภรณ์ รักวิจัย (2529 : 7- 8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู ไว้ว่า การเรียนรู้ครั้งแรกของมนุษย์ขึ้นอยู่กับกรอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ โดยถือว่าพ่อแม่ คือ ครูคนแรกของลูก ดังที่นักจิตวิทยาได้กล่าวไว้ว่า เด็กที่มีความแตกต่างกัน เนื่องมาจาก การอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันโดยเฉพาะในวัยเด็ก บุคลิกภาพและอุปนิสัยต่างๆ ที่ได้ถูกกำหนดและวางรากฐานไว้ตั้งแต่เด็กจะติดตัวเด็กไปจนตลอดชีวิต ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูจึงมีความสำคัญมาก และบทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อลูก คือ การให้ความรัก ความอบอุ่น การเอาใจใส่ตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งจะช่วยให้ลูกเติบโตทางกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมอย่างดีที่สุด และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542 : 140) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู ไว้ว่า การเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่วัยเริ่มต้น เป็นการสร้างรากฐานทรัพยากรมนุษย์ให้แก่สังคม แท้จริงการมีลูกมิใช่การกระทำเพื่อตนเอง แต่เป็นการถ่วงโยงบุคคลเพื่อการสร้างสรรค์สังคม ผู้เป็นพ่อแม่จะต้องเข้าใจและตระหนักในหน้าที่แห่งตนที่จะสร้างสรรค์บุตรของตนให้เป็นคนดีงาม และเป็นคนที่มียุทธศาสตร์มีคุณค่าของสังคม

การอบรมเลี้ยงดูนั้นมีความสำคัญมาก สำหรับการพัฒนาด้านในสังคมให้เป็นคนดี เป็นคนที่มีคุณภาพของสังคม เนื่องจากพ่อแม่ คือ ครูคนแรกของลูก สิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความคิด หรือการกระทำของคนนั้น จะถูกปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ เพราะเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาวไม่ว่าจะระบายสีอะไรลงไปก็จะเป็นสีนั้น

3.3 ประเภทของการอบรมเลี้ยงดู

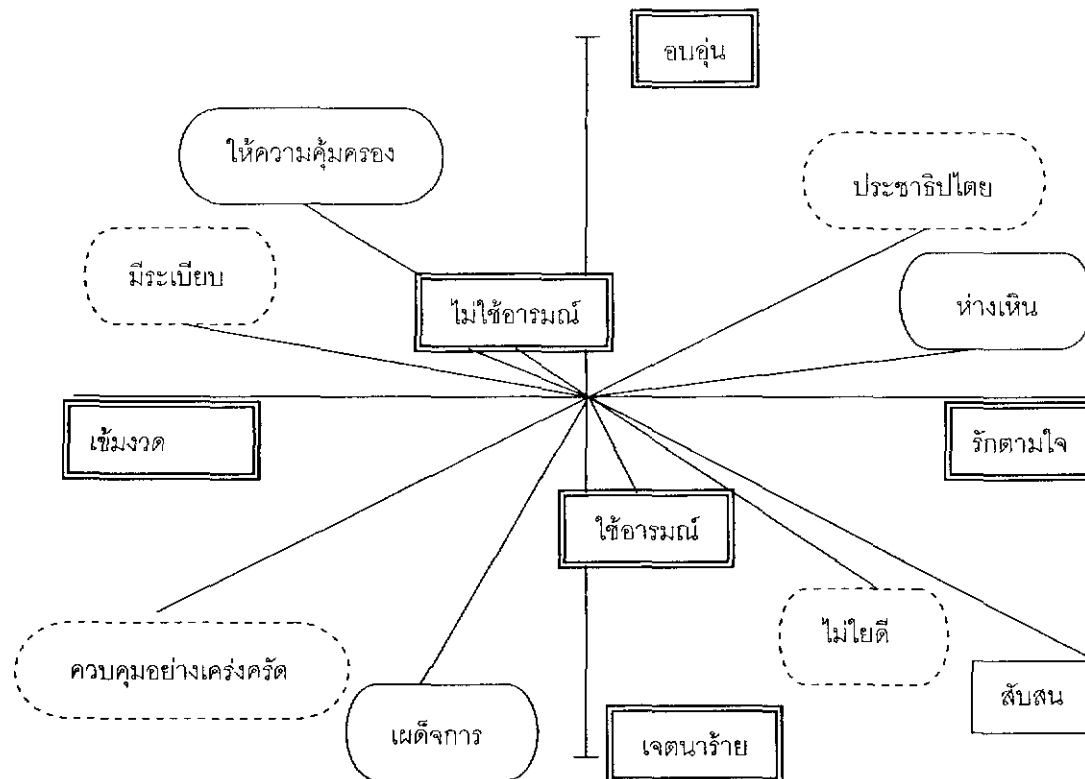
เซฟเฟอร์ (สมพร สุทัศนีย์.2530 : 10 – 11; อ้างอิงจาก Schaefer. 1959 : 225 – 226) ได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบจากการอบรมเลี้ยงดู 14 ประเภท ออกเป็นมิติที่เป็นอิสระจากกัน 2 มิติ ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 มิติการอบรมเลี้ยงดูของเชฟเฟอร์ (Schaefer : 232)

จากภาพประกอบ 4 จะเห็นได้ว่า “มิติ รัก – เจตนาร้าย” เป็นอิสระจากมิติ “ควบคุม – เป็นตัวของตัวเอง” นั่นคือพ่อแม่ที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบ “รัก” ย่อมมีลักษณะ “ควบคุม” ได้ เช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง ย่อมมีทั้งมิติรักและควบคุม แต่พ่อแม่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก และเจตนาร้ายในเวลาเดียวกันไม่ได้ ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจึงมีมิติ “รัก” และ “เป็นตัวของตัวเอง” การอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ มีมิติ “ควบคุม” และ “เจตนาร้าย” การอบรมเลี้ยงดูแบบ รักตามใจมีมิติ “รัก” และ “ควบคุมในระดับต่ำ” การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง มีมิติ “รัก” และ “ควบคุม” ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีมิติ “เป็นตัวของตัวเอง” และ “เจตนาร้าย”

เบคเคอร์ (สมพร สุทัศน์ย์. 2530 : 11 – 12; อ้างอิงจาก Becker. 1964 : 175) ได้ตรวจสอบงานวิจัยเกี่ยวกับการฝึกวินัยและพฤติกรรมของแม่ ได้สรุปและสร้างเป็นรูปแบบเชิงสมมติฐาน พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของแม่ออกเป็น 3 มิติ ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของเชฟเฟอร์ (Schaefer. 1959 : 225 – 226) ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 รูปแบบตามสมมติฐานพฤติกรรมของแม่ของเบคเคอร์ (Hoffman and Hoffman ; citing Becker. 1964)

จากภาพประกอบ 5 จะเห็นว่าเบคเคอร์ (Becker. 1964 : 175) ให้มิติ “เข้มงวดกวดขัน – รักตามใจ” แทนมิติ “ควบคุม – เป็นตัวของตัวเอง” และใช้มิติ “อบอุ้ม – เจตนาร้าย” และเพิ่มมิติ “ใช้อารมณ์ – ไม่ใช้อารมณ์” สำหรับมิติ “อบอุ้ม” ประกอบด้วย การยอมรับ พอใจ เห็นด้วย เข้าใจ เน้นความสำคัญของบุตรและธิดา ใช้คำอธิบายให้เหตุผลในการฝึกวินัย ให้คำชม ไม่ใช้การลงโทษ มิติ “เจตนาร้าย” จะมีลักษณะตรงกันข้ามกับ มิติ “อบอุ้ม” มิติ “เข้มงวดกวดขัน” พ่อแม่จะเคร่งครัด ในระเบียบวินัย ความเป็นระเบียบและการเชื่อฟัง ส่วนมิติ “ใช้อารมณ์” จะมีลักษณะขาดเหตุผล เช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่สนใจโยติ ซึ่งพ่อแม่จะใช้อารมณ์ในการอบรมเลี้ยงดู ตรงข้ามกับมิติ “ไม่ใช้อารมณ์”

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคนอื่นๆ (2526 : 9 – 10) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดู ออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านร่างกาย หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ในครอบครัว ส่งเสริมความเจริญเติบโต ความแข็งแรงของร่างกาย ด้านการฝึกให้เด็กรู้จักรักษาความสะอาด

ของอวัยวะต่างๆ ตลอดจนเสื้อผ้าและเครื่องใช้ส่วนตัว รู้จักปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างมีสุขนิสัยที่ดี เช่น รู้จักแปรงฟัน ล้างมือ ล้างเท้า ทำความสะอาดหลังการขับถ่าย ฝึกการขับถ่ายให้เป็นเวลา ตลอดจนการใช้ห้องน้ำอย่างถูกต้อง ฝึกให้เด็กได้เล่นออกกำลังกายเพื่อบริหารกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ พักผ่อนให้เพียงพอและสอนให้รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และรับประทานอาหารให้เป็นเวลา รู้จักหลีกเลี่ยงและป้องกันตัวจากการติดโรคและนำเด็กไปตรวจรักษา ทุกครั้งที่ป่วย

2. การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์สังคม หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ ฝึกให้เด็กรู้จักปฏิบัติตนต่อหมู่คณะ รู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นตามความสามารถ รู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ในสถานการณ์ทั้งการเล่นและการทำงาน ตลอดจนการอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักการรับและการให้ รู้จักปฏิบัติตามมารยาททางสังคมง่ายๆ เช่น รู้จักสวัสดี ขอบคุณ ขอโทษและเคารพกราบไหว้ผู้ใหญ่ ตามโอกาสสมควร ฝึกให้เด็กรู้จักยอมรับผิด เมื่อกระทำความผิดให้กล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง ปลุกฝังให้รู้จักรักและชื่นชมในธรรมชาติและดนตรี ฝึกให้รู้จักเปลี่ยนพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความโกรธอย่างรุนแรง มาเป็นพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับได้ ฝึกสอนไม่ให้เด็กกลัว ในสิ่งที่ไม่สมควร เช่น กลัวผี กลัวความมืด

3. การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านสติปัญญา หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ส่งเสริม ให้เด็กมีเชาวน์ ไหวพริบ เฉลียวฉลาด ฝึกให้เด็กรู้จักความหมายของคำและช่วยให้เด็กรู้จักใช้ภาษาไทย ได้ถูกต้องตามวัย ให้ความสนใจ ฟังความคิดเห็น ตลอดจนปัญหา หรือความสงสัยของเด็กตอบคำถาม หรือแนะนำให้เด็กได้เข้าใจถูกต้องตามเหตุผลอย่างง่ายๆ สอนให้เด็กรู้จักระมัดระวังตัวจากสิ่งที่เป็นอันตรายในชีวิตประจำวัน และส่งเสริมให้เด็กรู้จักประสบการณ์จริงตามความเหมาะสม ส่งเสริมให้เด็กดูรายการ โทรทัศน์ที่มีประโยชน์ จัดหาอุปกรณ์และสื่อที่จะช่วยให้เด็กได้เกิดความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ และเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองใช้จริง สอนให้เด็กรู้จักความหมายของคำที่ใช้บอก เวลาต่างๆ และสอนให้เด็กรู้จักนับ และผลิตสิ่งของง่ายๆ ได้

4. การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านจริยธรรม หมายถึง การที่บิดามารดา ปลุกฝังให้เด็กมีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญญูกตเวที เคารพผู้ใหญ่ และรู้จักเกรงใจ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางศาสนา รู้จักการสวดมนต์ไหว้พระ ฝึกให้เด็ก นิยมการทำความดีโดยการให้ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น บิดามารดาทำให้อุเป็นตัวอย่าง ชี้แนะให้เด็กดูเมื่อผู้อื่นกระทำความดี โดยการเล่าเรื่องหรือหารูปประกอบเกี่ยวกับบุคคลหรือสัตว์ ที่กระทำความดีมาให้เด็กได้เห็น เป็นการโน้มน้าวจิตใจให้คล้อยตาม

ดุซงญอ โยเหลา (2535 : 15 - 16) ได้รวบรวมและวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูเด็กภายในประเทศไทย โดยวิธีเมต้า ได้ 11 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือ การที่ผู้ปกครองยอมรับชื่นชมให้ความรักสนับสนุน ใกล้ชิด และให้ความสนใจกับเด็ก
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือ การที่ผู้ปกครองให้คำอธิบายประกอบกับสนับสนุน และห้ามปรามเด็กในการกระทำกิจกรรมต่างๆ และมีความสม่ำเสมอและเหมาะสมในการให้รางวัลหรือลงโทษ
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่ใช่เหตุผล คือ การอบรมเลี้ยงดูที่ตรงข้ามกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตใจมากกว่าทางกาย คือ การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ลงโทษด้วยการเขี่ยน ทบตีให้เจ็บ หรือลงโทษทางจิตใจ ด้วยการดุด่า แสดงอาการไม่พอใจ ทำเป็นเมินเฉย แสดงอาการไม่สนใจ ตัดสิทธิบางอย่าง
5. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม คือ การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ปกครองออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตามและคอยควบคุมพฤติกรรมของเด็ก โดยไม่ปล่อยให้เป็นอิสระ
6. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยเด็กมีความรู้สึกที่ตนเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ผู้ปกครองให้ความรักความอบอุ่น มีเหตุผล ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก ให้ความร่วมมือในโอกาสอันควร
7. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยที่เด็กรู้สึกที่ตนเองไม่ได้รับการเอาใจใส่ การสนับสนุน หรือการให้คำแนะนำจากผู้ปกครอง มักถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบ ผู้ปกครองไม่ได้ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร
8. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยที่เด็กรู้สึกที่ตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่ผู้ปกครองกำหนดหรือถูกควบคุมไม่ได้รับความสะดวกในการกระทำที่ตนเองต้องการ
9. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก คือ การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองในลักษณะที่เป็นผู้นำ สนับสนุนและช่วยเหลือ ยินดีที่จะอยู่กับบุตร ปกป้องคุ้มครองและทำให้นุตรมีความเชื่อมั่นในตนเอง
10. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษ คือ การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ในลักษณะที่เป็นการลงโทษทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น การเขี่ยนตี ดุด่า การไม่พิจารณาถึงความต้องการของเด็ก การตัดสิทธิ เป็นต้น

11. การอบรมเลี้ยงดูแบบเรียกร้องจากเด็ก คือ การรับรู้ของเด็กที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูของแม่ในลักษณะที่เป็นการควบคุม เรียกร้องเอาจากเด็ก เช่น ในด้านความสำเร็จ มักรู้สึกไม่พอใจเมื่อบุตรทำไม่สำเร็จตามเป้าหมายของตน

จากการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 11 วิธีนี้ คุชกู โยเฮล่า ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดู ออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูทางบวก หมายถึง พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยการให้ความรัก สนับสนุน มีเหตุผล ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก มีความสม่ำเสมอและความเหมาะสมในการให้รางวัลและการลงโทษ

2. การอบรมเลี้ยงดูทางลบ หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยการออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม ควบคุม ไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็กหรือการปฏิบัติของผู้ปกครองแบบปล่อยให้เด็กทำอะไรตามใจชอบ ไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

ดวงเดือน พันธุมาวิน, อรุณพร ชูชม และงามตา วรินทร์านนท์ (2528 : 3 - 15) แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูตามแบบสังคมไทย ออกเป็น 5 แบบ ได้แก่

1. แบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรด้วยความรักใคร่เอาใจใส่ทุกข์ของบุตรมาก การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้เป็นการให้ในสิ่งที่เด็กต้องการเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะให้ความสำคัญต่อบิดามารดา ยอมรับการอบรมสั่งสอนต่างๆ

2. แบบใช้เหตุผล หมายถึง บิดามารดาอธิบายเหตุผลแก่เด็ก ในขณะที่ส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำของบุตร ลงโทษบุตร มีการให้รางวัลหรือลงโทษอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตรมากกว่าปฏิบัติต่อบุตรตามอารมณ์

3. แบบลงโทษทางจิตหรือทางกาย หมายถึง การที่บิดามารดาใช้วิธีลงโทษทางกายหรือทางจิตกับเด็ก การลงโทษทางกายจะเป็นวิธีปรับพฤติกรรมที่บิดามารดา ใช้อย่างจริงจังใช้มากหรือบ่อยกว่าการให้รางวัล การลงโทษทางกายมีประโยชน์น้อย ยับยั้งพฤติกรรมได้ชั่วคราวทำให้เด็กก้าวร้าว รังแก ข่มเหงผู้อื่นแะ ส่วนการลงโทษทางจิตจะช่วยส่งเสริมจริยธรรมของเด็ก

4. แบบควบคุม หมายถึง การที่บิดามารดา ออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติแล้วคอยตรวจตราใกล้ชิดว่าทำตามที่ต้องการหรือไม่ ถ้าไม่ทำตามจะลงโทษเด็ก ถ้าควบคุมน้อยลง จะปล่อยให้เด็กคิดและตัดสินใจเองว่าควรทำหรือไม่ เปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองบ่อยครั้ง

5. แบบพึ่งตนเองเร็ว หมายถึง การที่บิดามารดาเปิดโอกาสให้เด็ก ทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันภายใต้การแนะนำและฝึกฝนจากบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู ช่วยให้เด็กช่วยตนเองเร็วและไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากและนานเกินไป

สุมน อมรวิวัฒน์ และคนอื่นๆ (2534 : 377 -378) ได้สังเคราะห์หารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย สามารถสรุปได้ 10 รูปแบบ ดังนี้

1. การให้อิสระเชิงควบคุม
2. การควบคุมเชิงละเลย
3. การยอมรับแบบไม่แสดงออก
4. การเป็นแบบอย่าง
5. การให้เด็กสัมผัสกับสภาพแวดล้อม และร่วมสถานการณ์แล้วเกิดการเรียนรู้

ตามธรรมชาติ

6. การใช้พฤติกรรมทางวาจาอย่างมากและแสดงเหตุผลน้อย
7. การใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู
8. การไม่คงเส้นคงวา
9. การมีผู้ดูแลเลี้ยงดูเด็กหลายคน
10. การสนองตอบของพ่อแม่เปลี่ยนแปลงไปตามวัย วุฒิภาวะและเพศของเด็ก

เกตุวดี กัมพลาศิริ (2546 : 6 - 7) ได้สรุปการอบรมเลี้ยงดูของเชฟเฟอร์ (Schaefer, 1959) และ เบคเคอร์ (Becker, 1964) และข้อเสนอแนะของ ประดิษฐ์ อุปรมัย (2537) โดยพิจารณาความสอดคล้องของโครงสร้างทางทฤษฎี และความเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ได้จำแนกการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูนี้วัดโดยให้นักเรียนรายงานตนว่า พ่อแม่ยอมรับในความสำคัญ มีความเข้าใจในพัฒนาการ ยอมรับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้ง ห้ามปรามเมื่อเห็นว่าทำในสิ่งที่ไม่สมควร ส่งเสริมในสิ่งที่เป็นประโยชน์ โอนอ่อนผ่อนตามถ้ามีเหตุผลเพียงพอ และผลการกระทำนั้นไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน รู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และรู้จักที่จะประพฤติตนให้เป็นที่ชื่นชมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้คำชมเชยแก่พฤติกรรมที่พึงประสงค์เป็นครั้งคราว และไม่ลงโทษเด็กจนเกินเหตุ

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไป หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูนี้วัดโดยให้นักเรียนรายงานตนว่า พ่อแม่มุ่งสนองความต้องการหรือความปรารถนาของนักเรียนเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงผลในด้านอื่นที่จะเกิดขึ้นนอกจากความพอใจและความสุขที่นักเรียนได้รับเท่านั้น ยอมลำบากไม่ว่าจะโดยจะเป็นหรือไม่จำเป็นและบางครั้งยอมเสียมารยาทกับผู้อื่น เพียงเพื่อให้บุตรและธิดาได้รับสิ่งที่ต้องการ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูนี้วัดโดยให้นักเรียนรายงานตนว่า พ่อแม่ชอบบังคับให้ทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าเหมาะสม โดยไม่ค่อยสนใจว่านักเรียนจะพอใจหรือไม่ หรือจะมีความรู้สึกอย่างไร และมักมั่นใจว่าการกระทำ ของตนจะต้องดีและถูกต้อง เพราะเป็นการกระทำไปด้วยความรัก ความหวังดีหรือมีประสบการณ์มาก่อน เมื่อมีความคาดหวังอยากให้ลูกประกอบอาชีพอะไรในอนาคต ก็มักจะเตรียมหรือเคี่ยวเข็ญให้บุตรและธิดาสอนใจในอาชีพที่ตนมุ่งหวังไว้ ชอบให้บุตรและธิดาอยู่ในระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ที่ตนตั้งขึ้นทั้งในด้านการทำงาน การแต่งกาย การเรียน ความประพฤติ หรือการแสดงความคิดเห็น

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์ หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูนี้วัดโดยให้นักเรียนรายงานตนว่า พ่อแม่ไม่มีความสม่ำเสมอหรือไม่คงเส้นคงวาในการแสดงพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูขึ้นอยู่กับการอารมณ์พ่อแม่เป็นสำคัญ ถ้าพ่อแม่สบายใจมาก รู้สึกอยากเอาใจบุตรและธิดาก็อาจตามใจมากเกินไป ถ้าพ่อแม่หงุดหงิดไม่สบายใจก็อาจไม่สนใจว่านักเรียนเป็นอย่างไร ถ้าเมื่อใดอยากใช้เหตุผลก็อาจพูดคุยกับนักเรียนดี แต่บางกรณีที่ไม่ค่อยมีเวลาก็มักบังคับให้ทำตาม คำสั่งโดยห้ามโต้แย้งหรือซักถาม

จากรูปแบบวิธีการอบรมเลี้ยงดูข้างต้น การอบรมเลี้ยงดูนั้นมีผู้แบ่งเป็น 2 แบบ คือแบบที่แบ่งการอบรมเลี้ยงดูเป็นมิติเดียวหรือแบ่งเป็นประเภท และแบบที่แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 2 มิติ การอบรมเลี้ยงดูของแต่ละท่านนั้นก็แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันออกไป บางประเภทชื่อต่างกันแต่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูคล้ายกัน และบางประเภทก็ใช้ชื่อเหมือนกันแต่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน ส่วนในด้านพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง นั้นจะเห็นว่าพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูอยู่หลากหลาย แต่พฤติกรรมที่สำคัญนั้นมีอยู่ 4 ลักษณะ ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกัน คือ พฤติกรรมที่พ่อแม่ ผู้ปกครองแสดงออกถึงความรัก กับพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเกลียด และพฤติกรรมที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้อิสระหรือเสรีภาพ กับพฤติกรรมที่คอยควบคุม

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดู โดยใช้แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของ เกตุวดี กัมพลาศิริ (2546) ซึ่งได้จำแนกการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 4 ลักษณะตามพฤติกรรม การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์ โดยมีรายละเอียดตามนิยามที่ผู้วิจัยได้ระบุไว้ในนิยามศัพท์เฉพาะ

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อศาสนา

4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ

4.1.1 ความหมายของเจตคติ

คำว่า เจตคติ หรือ ทศนคติ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Attitude มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน ว่า Aptus แปลว่าโน้มเอียง เหมาะสม และนำมาใช้ในความหมายของคำว่า "Attitude" ว่าท่าทีที่แสดงออกของบุคคลซึ่งบ่งถึงสภาพจิตใจ (Guralnik. 1970 : 90) โดยมีผู้ให้ความหมายของคำว่า เจตคติ ไว้ดังนี้

กู๊ด (Good.1973 : 49) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของคนเราที่มีความคิดเห็นต่อสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัวในด้านความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยต่อสิ่งต่างๆ

ซิมบาโด และ เจอร์ริง (Zimbardo & Gerrig. 1996 : 612) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกทางจิตวิทยาที่แสดงออกถึงคุณค่าต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้น

วิลคินสัน และ แคมเบล (Wilkinson & Campbell. 1997 : 262) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของคนที่แสดงออกในทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะเหตุการณ์หรือเป็นความคิดที่เป็นนามธรรม เป็นปัญหาที่ได้เถียงกันในสังคม จุดประสงค์ และเรื่องเกี่ยวกับระดับชนชั้นของคน

ธีรวิมล เอกะกุล (2542 : 3) กล่าวว่า เจตคติเป็นพฤติกรรมหรือความรู้สึกทางด้านจิตใจที่มีต่อสิ่งเร้าหนึ่งในทางสังคม รวมทั้งเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการเรียนรู้ เกี่ยวกับสิ่งเร้าหรือเกี่ยวกับประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

พระทักษิณคณาธิกร (2544 : 208 - 209) กล่าวว่า การตัดสินว่าสิ่งใดมีคุณค่าหรือไม่นั้น มักจะขึ้นอยู่กับเจตคติว่า ชอบหรือไม่ชอบ เมื่อกล่าวว่า " การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์เป็นความดี " เรียกว่า มีเจตคติไปในทางที่ชอบ เมื่อพูดว่า "ความทารุณโหดร้ายเป็นสิ่งชั่วร้าย" เรียกว่า เจตคติเป็นไปในทางไม่ชอบ

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดเห็นของคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เหตุการณ์ สิ่งของ คน ศาสนา เป็นต้น ซึ่งมีคำที่แสดงถึงความรู้สึกที่มีความหมายตรงข้ามกันได้แก่ ความรู้สึกทางบวกและทางลบ ความรู้สึกที่ดีและไม่ดี พพอใจและไม่พอใจ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ชอบและไม่ชอบ คำเหล่านี้เป็นคำที่แสดงออกถึงความคิดเห็น ความรู้สึกของคนต่อสิ่งต่างๆ

4.1.2 องค์ประกอบของเจตคติ

นักจิตวิทยามีความเชื่อแตกต่างกันออกไปว่าเจตคตินั้นมีองค์ประกอบที่มีจำนวนแตกต่างกันออกไป (ธีรวุฒิ เอกะกุล. 2542 ; ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2543) โดยมีแนวคิดที่แตกต่างกันอยู่ 3 กลุ่ม คือ

1. เจตคติที่มีองค์ประกอบเดียว คือ จะมองว่าเจตคติเกิดจากการประเมินเป้าหมายของเจตคติว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบ นักจิตวิทยาที่สนับสนุนแนวคิดนี้ ได้แก่ แอลพอร์ต (Allport. 1935) เบ็ม (Bem. 1970) ฟิชไบน์และไอเซน (Fishbein and Ajzen. 1975) อินสโค (Insko. 1976) เทอร์สโตน (Thurstone. 1959) เป็นต้น

2. เจตคติที่มีสององค์ประกอบ แนวคิดนี้จะมองว่าเจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive) และองค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective) นักจิตวิทยาที่สนับสนุนแนวคิดนี้ ได้แก่ แคทซ์ (Katz. 1960) และโรเซนเบิร์ก (Rosenberg. 1965) เป็นต้น

3. เจตคติที่มีสามองค์ประกอบ แนวคิดนี้เชื่อว่าเจตคติมี 3 องค์ประกอบ ผู้ที่สนับสนุนแนวคิดนี้ คือ ฟรีแมน (ศักดิ์ สุนทรเสณี. 2531 : 4 - 5 อ้างอิงจาก Freeman) โรเซนเบิร์ก และโฮพลแลนด์ (Rosenberg and Hovland. 1960) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติว่ามีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ

3.1 องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) เป็นเรื่องของการรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ต่างๆ ว่ารู้สิ่งต่างๆ ดังกล่าวนั้นได้อย่างไร รู้ในทางที่ดีหรือไม่ดี ทางบวกหรือทางลบ ซึ่งก่อให้เกิดเจตคติขึ้น ถ้าเรารู้สิ่งใดในทางที่ดี เราก็จะมีเจตคติต่อสิ่งนั้นในทางที่ดี และถ้ารู้สิ่งใดในทางที่ไม่ดี เราก็จะมีเจตคติไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วย ถ้าเราไม่รู้จักสิ่งใดเลยเจตคติก็จะไม่เกิดขึ้น

3.2 องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component or Feeling) เป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งถูกเร้าขึ้นจากการรู้นั้น เมื่อเราเกิดการรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว จะทำให้เกิดความรู้สึกในทางดีหรือไม่ดี ถ้าเรารู้สึกต่อสิ่งใดในทางที่ไม่ดี เราก็จะไม่ชอบหรือไม่พอใจในสิ่งนั้น

3.3 องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (Action Tendency Component or Behavioral Component) เป็นแนวโน้มของการกระทำหรือจะแสดงพฤติกรรม ในขั้นนี้จะเป็นการแสดงแนวโน้มของการกระทำต่อเป้าเจตคติเท่านั้น ยังไม่ได้แสดงออกมาจริงเป็นความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นๆ ในทางใดทางหนึ่ง คือ พร้อมที่จะสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือ หรือในทางทำลายขัดขวาง เป็นต้น

จากการศึกษาองค์ประกอบของเจตคติ พบว่า มีผู้แบ่งองค์ประกอบของเจตคติเป็น 3 แนวคิด คือ กลุ่มที่มองว่าเจตคติมีองค์ประกอบเดียว เจตคติมีสององค์ประกอบ และเจตคติมีสามองค์ประกอบ และการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของเจตคติเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงไปยังแง่มุมอื่นอีก 2 ด้าน คือ ด้านแรกเชื่อมโยงไปยังนิยามของเจตคติ และอีกด้านเชื่อมโยงไปยังประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่นๆ

4.1.3 มิติของเจตคติ

เจตคติมีคุณสมบัติหลายอย่าง ถ้าเรามองเจตคติในแง่ของมิติ (Dimensions) ซึ่งจะทำให้สามารถมองเจตคติได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและเข้าใจเจตคติได้ดีขึ้น

ชอและไรท (เชิดศักดิ์ โฆวาลินธุ์, 2520 : 40 – 41; อ้างอิงจาก Shaw and Wright, 1967 : 3 – 14) ได้แบ่งมิติหรือลักษณะของเจตคติไว้ดังนี้

1. เจตคติเป็นผลหรือขึ้นอยู่กับ การที่บุคคลประเมินผลสิ่งเร้า แล้วแปรเปลี่ยนมาเป็นความรู้สึกภายใน ที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการที่จะแสดงพฤติกรรม
2. เจตคติของบุคคลจะแปรค่าได้ทั้งในด้านคุณภาพ และความเข้ม โดยจะครอบคลุมช่วงเจตคตินั้น ซึ่งจะแปรค่าได้ มาก ปานกลาง และน้อย นั่นคือ เจตคติจะมีทั้งทางบวก และทางลบ
3. เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้มากกว่าเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นเอง หรือเป็นผลมาจากลักษณะโครงสร้างภายในตัวบุคคลหรือบุคลิกภาพ
4. เจตคติขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าเฉพาะอย่างทางสังคม
5. เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้าที่เป็นกลุ่มเดียวกัน อาจจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน
6. เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วจะมีลักษณะคงที่ และเมื่อเปลี่ยนแปลงได้ยาก

ไซเดนเบอร์กและสแนดวสกี (ศักดิ์ สุนทรเสณี, 2531 : 6; อ้างอิงจาก Scidenberg and Snadowsky, 1967 : 154) มองมิติของเจตคติเป็น 7 ด้าน คือ

1. ด้านความเข้มข้น คือ มีลักษณะอื่นๆ ของเจตคติเข้ามาประกอบทำให้เกิดความเข้มข้น ส่วนมากมักจะมีสิ่งอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ความมั่นใจ ความสำคัญของจุดมุ่งหมายที่มีต่อวัตถุประสงค์ของเจตคติ
2. ด้านขนาดหรือปริมาณ คือ ปริมาณการชอบหรือไม่ชอบว่ารุนแรงเพียงใด
3. ด้านความเด่น คือ ความพร้อมที่จะแสดงเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

4. ด้านความเป็นแกนสำคัญของชีวิต เจตคติบางอย่างมีสถานภาพสูงมาก การที่บุคคลมองโลกมองชีวิตจะใช้เจตคตินี้เป็นหลักในการมอง เจตคติที่ว่านี้เป็นส่วนหนึ่งของความคิดรวบยอดของบุคคล (Self - concept)

5. ด้านมิติสามขององค์ประกอบเจตคติ คือ ความรู้ ด้านความรู้สึกละ ด้านการกระทำ การมองเจตคติทั้งสามนี้เป็นการมองในด้านความเชื่อความคิดเห็น ในความรู้สึกละ ในด้านการกระทำหรือพฤติกรรม

6. ด้านจิตสำนึก ตามมิตินี้เจตคติจะถูกมองว่าเจตคตินั้นอยู่ในสภาวะจิตสำนึก หรือจิตไร้สำนึก หรืออยู่ในสำนึกเพียงบางส่วนหรือไม่

7. ความมั่นคง การพิจารณาเจตคติตามมิตินี้ดูได้จากว่าเจตคตินั้นๆ มีความทนทานยืดหยุ่น หรือจากง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงมากน้อยขนาดไหน

การมองเจตคติในแง่ของมิติจะทำให้เห็นเจตคติได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งมิติของเจตคติที่มีผู้แบ่งไว้นั้นเป็นมิติที่มีความคล้ายคลึงกัน มิติของเจตคติสามารถใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับเจตคติ โดยเฉพาะในการศึกษาเกี่ยวกับการวัดเจตคติ การมองเจตคติในแง่ของมิติจะมีประโยชน์มาก

4.1.4 การเกิดเจตคติ

เจตคติเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล Allport (คักดี สุนทรเสณี. 2531 : 4 อ้างอิงจาก Allport) เสนอความคิดเห็นว่าเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของคนเกิดขึ้นได้ ตามเงื่อนไข 4 ประการ คือ

1. กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการเพิ่มพูนและบูรณาการของการตอบสนอง แนวความคิดต่างๆ เช่น เจตคติจากครอบครัว โรงเรียน ครู การเรียนการสอน และอื่นๆ
2. ประสบการณ์ส่วนตัวขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคลซึ่งมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป ดังนั้นเจตคติบางอย่างจึงเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคลแล้วแต่ พัฒนาการ และความเจริญเติบโตของคนๆ นั้น
3. การเลียนแบบ การถ่ายทอดเจตคติของคนบางคนได้มาจากการเลียนแบบเจตคติของคนอื่นๆ ที่ตนพอใจ เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง ครู และบุคคลอื่นๆ
4. อิทธิพลของกลุ่มสังคม คนย่อมมีเจตคติคล้ายตามกลุ่มสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตามสภาพแวดล้อม เช่น เจตคติต่อศาสนา สถาบันต่างๆ เป็นต้น

จากการศึกษาการเกิดเจตคติของแต่ละบุคคลนั้น ทำให้ได้ทราบว่าเกิดเจตคติทั้งที่เป็นเจตคติในทางบวกและที่เป็นเจตคติในทางลบนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ปัจจัยหลายไม่ว่าจะเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย โรงเรียน วิธีการสอน ประสบการณ์ที่ได้รับ เป็นต้น การเกิดเจตคติในเรื่องต่างๆ มีความสำคัญมาก เนื่องจากเจตคตินั้นส่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาของสังคมด้วย

4.1.5 ประโยชน์ของเจตคติ

เจตคติเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้คนแสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อจะได้ทราบถึงความรู้สึกของคน ประโยชน์ของเจตคตินั้นหลายประการด้วยกัน จากการศึกษาค้นคว้าประโยชน์ของเจตคติของประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 4) และล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 54 - 55) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติไว้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เจตคติเป็นคำย่อที่สามารถอธิบายความรู้สึกยาวๆ ที่ครอบคลุมพฤติกรรมต่างๆ ได้มาก
2. เจตคติช่วยในการพิจารณาเหตุผลของพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งอื่นหรือที่มีต่อเป้าเจตคติของบุคคลนั้นได้ นั่นคือ ช่วยให้มีการรับรู้ตนเอง (Self - Esteem) โดยช่วยให้บุคคลสามารถส่งเสริมหรือยับยั้งสิ่งที่เขาจะแสดงออกมาได้
3. เจตคติช่วยในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว
4. เจตคติช่วยสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของบุคคลนั้น ช่วยให้บุคคลสามารถแสดงออกถึงค่านิยมของตนเอง ซึ่งแสดงว่าเจตคตินั้นนำความพอใจมาให้บุคคลนั้น
5. เจตคติช่วยให้บุคคลสามารถคาดคะเนล่วงหน้าได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

การทราบถึงเจตคติของคนสามารถนำมาใช้เพื่อทำนายพฤติกรรมของบุคคลที่จะแสดงออก เพื่อหาทางป้องกันและแก้ไข บุคคลส่วนมากจะมีเจตคติเหมือนกับบุคคลที่ใกล้ชิดหรือบุคคลที่มีความสำคัญ เช่น พ่อ แม่ เป็นต้น การศึกษาเจตคติที่มีต่อสิ่งต่างๆ นั้น เพื่อให้คนเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งต่างๆ ตามที่สังคมต้องการ

4.1.6 เครื่องมือการวัดเจตคติ

เนื่องจากการวัดเจตคติเป็นมโนภาพที่วัดได้ยากและการสร้างเครื่องมือวัดที่มีคุณภาพจะทำให้ได้มาซึ่งความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ที่ถูกวัด ซึ่ง ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2543. 60 -63) ธีรวิทย์ เอกะกุล (2542. 18 -19) ได้เสนอวิธีการวัดเจตคติ สรุปได้ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการพูดคุยกันอย่างมีจุดมุ่งหมาย การสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมข้อรายการที่จะซักถามไว้อย่างดี ข้อรายการนั้นจะต้องเขียน

เน้นความรู้สึกที่สามารถวัดเจตคติได้ตรงตามเป้าหมายการเตรียมคนและเครื่องมือวัดเป็นสิ่งสำคัญ การวางแผนสร้างข้อคำถามจะต้องคำนึงถึงระยะเวลาและลักษณะของผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วย ข้อคำถามควรถามคลุมทั้งทางบวกและทางลบ

2. การสังเกต (Observation) เป็นการเฝ้ามองดูและจดบันทึกพฤติกรรมของบุคคล เครื่องมือสำคัญของการสังเกต คือ หูและตา การที่จะได้ข้อมูลจากการสังเกตจะต้องใกล้เคียงกับความจริงหรือน่าเชื่อถือนั้น ควรมีการศึกษาหลายๆ ครั้ง และตัวผู้สังเกตจะต้องเป็นกลาง ไม่มีความลำเอียง การสังเกตแต่ละครั้งแต่ละเวลาถ้าพฤติกรรมนั้นปรากฏก็สามารถบันทึกไว้ทันที

3. การรายงานตนเอง (Self – Report) เครื่องมือนี้ต้องการให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกของตนเองตามสิ่งเร้าที่เขาได้สัมผัส สิ่งเร้านั้นคือ ข้อความ ข้อคำถามหรือเป็นภาพ เพื่อให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกออกมาอย่างตรงไปตรงมานั่นเอง แบบทดสอบหรือมาตรวัดที่เป็นแบบมาตรฐานเป็น แนวการสร้างของ เทอร์สโตน (Thurstone) กัดแมน (Guttman) ลิเคอร์ท (Likert) และ ออสกู๊ด (Osgood) แบบวัดเจตคติแบบรายงานตนเองมีอีกหลายวิธีแต่ไม่ถือเป็นรูปแบบมาตรฐาน ซึ่งจะสร้างขึ้นตามจุดมุ่งหมายของการสร้างหรือการวัด

4. เทคนิคการจินตนาการ (Projective Techniques) เป็นวิธีที่อาศัยสถานการณ์หลายอย่างไปให้ผู้สอบ สถานการณ์ที่กำหนดให้จะไม่มีความโครงสร้างที่แน่นอน ทำให้ผู้สอบต้องจินตนาการออกมาตามแต่ประสบการณ์เดิมของตน ซึ่งแต่ละคนจะแสดงออกมาไม่เหมือนกัน

5. การวัดทางสรีระภาพ (Physiological Measurement) การวัดด้านนี้อาศัยเครื่องมือไฟฟ้า หรือเครื่องมืออื่นๆ ในการวัดความรู้สึกอันจะทำให้พลังไฟฟ้าในร่างกายเปลี่ยนแปลง

ซึ่งในการวิจัยนี้จะใช้เครื่องมือแบบให้ผู้ตอบรายงานตนเอง โดยแบบวัดเจตคติจะสร้างขึ้นตามแนวการสร้างของเทอร์สโตน คือ มีข้อความทางบวก ข้อความเป็นกลางและข้อความทางลบ โดยให้แต่ละข้อมีมาตรวัด 11 ช่วง แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตัดสินข้อความที่สร้างขึ้นเพื่อหาค่าน้ำหนักแต่ละข้อความและค่าพิสัยควอไทล์

4.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

คนไทยนับถือพระพุทธศาสนามานานกว่า 2000 ปี เพราะฉะนั้นคนไทยจึงมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทย (พิน ดอกบัว. 2542 : 276) ดังจะเห็นได้จาก การทำบุญตักบาตร การรักษาศีล การไหว้พระ สวดมนต์ก่อนนอน และการนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

4.2.1 ความหมายของพุทธศาสนา

พุทธศาสนา มาจากคำว่า พุทธ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้มีปัญญา ศาสนา แปลว่า คำสั่งสอนที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามหลุดพ้นจากความทุกข์ร้อนในชีวิตนี้และชีวิตหน้า (วนิดา ขำเขียว. 2528? : 2; อ้างอิงจาก ปัญญานันท์ ภิภุ. 2522 : 3) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พุทธศาสนิก (2522 : 20) กล่าวว่า พุทธศาสนา คือ วิชารวมทั้งระเบียบปฏิบัติสำหรับให้รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร คำว่า ให้รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร นี้ ท่านหมายถึง การให้รู้ว่าจะสิ่งทั้งปวงคืออะไร เพราะเมื่อรู้แจ้งแท้จริงแล้วก็ยอม หมายถึง การบรรลุมรรคผลขั้นใดขั้นหนึ่ง หรือถึงที่สุด เพราะความรู้ตนเองเป็นตัวทำลายกิเลสไปในตัว มนุษย์ส่วนมากไม่รู้ว่าชีวิตหรือสิ่งทั้งปวงที่ตนกำลังรักใคร่ยินดีนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงหลงรักยึดถือในสิ่งเหล่านั้น ครั้นรู้ตามวิธีของพุทธศาสนา คือ เห็นความไม่เที่ยงของสิ่งทั้งปวง ความเป็นทุกข์และความไม่ใช่ตัวตนของสิ่งทั้งปวงแล้ว ก็ไม่มีอะไรน่าผูกมัดตัวเราเข้ากับสิ่งนั้น จิตก็จะหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งเหล่านั้นในทันที

พระญาณวโรดม (ประยูร สนฺตภุโร. 2532 : 39) กล่าวว่า พุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของท่านผู้รู้หรือของผู้ให้คนอื่นรู้หรือของผู้ตื่นจากกิเลสหรือของผู้ปลุกให้คนตื่นจากกิเลส หรือของผู้เบิกบาน

สมเด็จพระญาณสังวร (2535 : 28) กล่าวว่า พระพุทธศาสนา แปลว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แปลว่าการสั่งสอนของพระองค์ก็ได้ โดยความก็ได้แก่พระธรรมเทศนา คือ เทศน์แสดงพระธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมนั้นเองเป็นพระศาสนา

สรุปได้ว่า พุทธศาสนา หมายถึง ศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนตามหลักแห่งสังขารที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบแล้วนำมาสั่งสอนให้คนให้เข้าไปปฏิบัติเพื่อให้บุคคลเป็นคนดีและเพื่อละกิเลสและเข้าสู่นิพพาน

4.2.2 นิกายสำคัญในพุทธศาสนา

นิกายสำคัญในพุทธศาสนา ประกอบด้วย 2 นิกาย คือ

1. นิกายเถรวาท หินยาน ทักขิณนิกาย สามนี้เป็นอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่ชื่อแล้วแต่จะเรียกอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ปัจจุบันเลิกเรียกว่า หินยานแล้ว โดยมีการตกลงกันที่ประเทศลังกา ในคราวประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกครั้งแรก และตกลงเรียกว่า เถรวาท ซึ่งในนิกายเถรวาทนี้แยกเป็นนิกายย่อยๆ ได้อีก ซึ่งในประเทศไทยแบ่งเป็น 2 นิกาย คือ มหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย แต่ทุกนิกายมีพระไตรปิฎกอย่างเดียวกันมีธรรมวินัยอย่างเดียวกัน

2. อาจารย์วาท มหายาน อุดตินิกาย สามนี้เป็นอย่างเดียวกัน แต่ในปัจจุบันนิยมเรียกว่า มหายาน นิกายมหายานนี้ แบ่งเป็นนิกายย่อยๆ ได้มากกว่าสิบนิกาย บางนิกายมีพระไตรปิฎกเป็นของตนเอง มีคัมภีร์ของตนเอง มีธรรมวินัยแตกต่างกันออกไป

4.2.3 องค์ประกอบของพุทธศาสนา

องค์ประกอบของศาสนา คือ แก่นสารหรือส่วนสำคัญต่างๆ ที่รวมกันเข้าเป็นศาสนา ซึ่งพื้น ดอกบัว (2529 : 2-3) และ เดือน คำดี (2531 : 27 – 28) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของศาสนาไว้ คือ

1. ศาสดา (Founder) คือ ผู้ก่อตั้งหรือผู้ประกาศศาสนามีตัวตนอยู่จริงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือมนุษยวิทยา ในพุทธศาสนามีศาสดา คือ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา

2. หลักธรรม (Teaching) คือ หลักคำสอนอันท่องจำกันไว้ในครั้งแรก ต่อมาได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จึงเรียกว่า คัมภีร์ศาสนา ในพุทธศาสนามีคัมภีร์พระไตรปิฎก คำว่า “ไตร” แปลว่า สาม “ปิฎก” แปลว่า คัมภีร์ ตำรา ดังนั้นพระไตรปิฎก จึงหมายถึง คัมภีร์อันเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยแบ่งเป็น 3 หมวด คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หลักของพุทธศาสนา เป็นแนวทางความเชื่อและการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน และผ่านการสังคายนาหลายครั้ง เพื่อให้ถูกต้อง ชัดเจน และครบถ้วนตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้

3. นักบวช (Follower) คือ ผู้สืบทอดหรือสาวกผู้ปฏิบัติศาสนกิจสืบทอดศาสนา หรือผู้ที่รับคำสอนนั้นมาปฏิบัติ ในพุทธศาสนามีนักบวช คือ พระสงฆ์ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) พระอริยสงฆ์ เป็นพระที่สำเร็จมรรคผล ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ 2) พระสมมติสงฆ์ เป็นพระสงฆ์โดยทั่วไปที่บวชในพุทธศาสนาปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่ยังไม่บรรลุมรรคผล

4. ศาสนสถานและ ศาสนวัตถุ (Holy place and Symbolic) คือ สถานที่เคารพหรือเป็นที่ตั้ง และสิ่งแทน เช่น วัด โบสถ์ วิหาร พระพุทธรูป

6. ศาสนพิธี คือ การประกอบพิธีต่างๆ ตามแนวปฏิบัติของศาสนา เช่น พิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นแบบอย่างอันดีงามของหมู่คณะ

7. พุทธศาสนิกชน คือ บุคคลที่นับถือศาสนาพุทธ

จากองค์ประกอบข้างต้นสรุปได้ว่า สิ่งที่เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้รวมเป็นศาสนา ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งรวมกัน เรียกว่า พระรัตนตรัยหรือพระไตรรัตน์ ถือว่าเป็นสิ่งที่เคารพบูชาในพระพุทธศาสนา ซึ่งในการวิจัยนี้ ผู้วิจัย

จะได้ทำการศึกษาเจตคติของนักเรียนที่มีต่อหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต พระภิกษุสงฆ์ ประเพณีของพุทธศาสนา และศาสนสถาน

4.2.4 หลักธรรมที่สำคัญของพุทธศาสนา

คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามีมากถึง 84000 อย่าง แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมี 3 ประการ คือ ละชั่วทั้งปวง ทำดีให้บริบูรณ์ ทำใจให้บริสุทธิ์มีวิมุตติเป็นสาระสำคัญ แต่แบ่งได้อีกเป็น ศีล อันเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับมิให้ทำ ธรรม คือ คำสั่งสอนหรือข้อที่ควรทำ สำหรับธรรมนั้นก็แบ่งได้เป็นสอง คือ ธรรมที่ควรละเว้น กับธรรมที่ควรบำเพ็ญ เป็นธรรมที่ให้ผลทางโลกหรือชั้นโลกียะ กับผลทางธรรม หรือ โลกุตระหรือนิพพาน (พระญาณวโรดม. 2532 : 56) ซึ่งในพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สำคัญ (สมเด็จพระญาณสังวร. 2535) คือ

1. เบญจศีล – เบญจธรรม

1.1 เบญจศีล (ศีล 5) แปลว่า ศีล 5 ประการ ซึ่ง ศีล นั้น แปลว่า ปกติ หมายถึง ปกติกาย วาจา ใจ ซึ่งประกอบด้วย

1.1.1 เว้นจากการฆ่าสัตว์ คำว่าสัตว์มีชีวิต แปลมาจากคำว่า ปาณาติปาตา คำว่า ปาณะ คือ อินทรีย์ที่หายใจ ที่มีชีวิตอยู่ หมายถึง มนุษย์และสัตว์จำพวกอื่นไปทุกชนิด การฆ่า คือ การทำให้ตายด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง

1.1.2 เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยจิตคิดลัก คำว่าสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ หมายถึง ของทุกอย่าง ที่มีเจ้าของยังหวงแหนยึดถือกรรมสิทธิ์อยู่ สิ่งของหรือวัตถุทุกอย่างที่บุคคลสามารถเข้ายึดถือเป็นกรรมสิทธิ์ได้ เรียกรวมว่าทรัพย์

1.1.3 เว้นจากการประพฤตินอกใจกัน คำว่านอกใจนั้น หมายถึง ในเรื่องเกี่ยวกับความใคร่ระหว่างชายกับหญิง คือ ไม่ยุ่งเกี่ยวก่อนถึงวัยเวลาอันสมควร หรือเมื่อมีคู่ครองก็ไม่ประพฤตินอกใจกัน และไม่ประพฤติดล่ละเมียดในชายหรือหญิงที่ควรภักดี

1.1.4 เว้นจากการกล่าวเท็จ เท็จหรือมุสา คือ ไม่เป็นความจริง กล่าวเท็จ คือ พูดไม่จริง หรือพูดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิดจากความเป็นจริง เช่น การทำกลอุบายหลอกให้เขาเชื่อผิดๆ การขยายความให้มาไปกว่าความจริง พูดไม่หมด โดยเว้นความบางตอนไว้เสียเพื่อปกปิด เป็นต้น

1.1.5 เว้นจากการดื่มเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท น้ำเมาของคอง เช่น น้ำตาลเมตาต่างๆ ส่วน เมรัย นั้นกลั่นอีกชั้นหนึ่งเพื่อให้เข้มข้นขึ้น เช่น เหล้าต่างๆ สุราเมรัยนี้เป็นของทำให้ผู้อื่นดื่มแล้วเมาเสียสติ ทำให้คนดีไปทำชั่วได้ จนถึงกิริยาอาการที่ไม่ดีซึ่งในเวลาปกติทำไม่ได้ น้ำเมาจึงได้ชื่อว่าเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

1.2 เบนฺยจธรรม แปลว่า ธรรม 5 ประการ คำว่า ธรรม แปลว่า ทรงไว้หรือดำรงรักษาไว้ ในที่นี้หมายถึงส่วนดี จึงมีความหมายว่า ทรงคือรักษาไว้หรือดำรงรักษาไว้ 5 ประการ ในที่นี้ หมายถึงธรรมที่คู่กันกับศีล 5 เรียกว่า กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมงาม เป็นเครื่องบำรุงจิตใจให้งดงาม สร้างอริยาธินิสัยที่ดี ซึ่งประกอบด้วย

1.2.1 เมตตากรุณา เมตตา คือ ความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เมื่อมีเมตตาต่อกันย่อมคิดจะเกื้อกูลกันให้มีความสุข ถึงจะประพาศติผลัดปลั่งพลาดต่อกันบ้างก็ให้อภัยกัน ไม่ถือโทษ ส่วน กรุณา คือ ความคิดปรารถนาให้ผู้อื่น สัตว์อื่นปราศจากทุกข์ เมื่อเห็นทุกข์เกิดแก่ผู้อื่น ก็พลอยหวนใจสงสาร เป็นเหตุให้คิดช่วยเหลือทุกข์ภัยของกันและกัน

1.2.2 สัมมาอาชีวะ คือ ความเลี้ยงชีพชอบ เป็นการประกอบอาชีพที่สุจริต

1.2.3 กามสังวร คือ ความสำรวมในกาม สังวร แปลว่า สำรวม คือ ระวังควบคุมตนไม่ให้ประพฤติดิต แต่ให้ประพฤติในทางที่ชอบ เมื่อเป็นเยาวชนก็ระวังควบคุมใจ ระวังควบคุมกายไม่ให้ออกไปนอกทาง

1.2.4 ความมีสัจจะ ได้แก่ มีความจริง ความตรง คนที่มีความจริงจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตามถ้าเป็นคนที่มีวาจาสัตย์ ก็เป็นคนที่น่าเชื่อถือได้

1.2.5 ความมีสติรอบคอบ ตรงกันข้ามกับความประมาท สติ คือ ความระลึกรู้คิดขึ้นได้ ประกอบกับสัมปชัญญะ ความรู้ตัว สติต้องมีสัมปชัญญะอยู่ด้วยจึงเป็นสติที่ถูกต้อง

ศีลเป็นเหตุให้งดเว้นไม่ทำสิ่งที่ป็นโทษ ถ้ามีเพียงศีลก็มีเพียงงดเว้นได้จากโทษ แต่ก็ยังมีได้ทำคุณความดี ต่อเมื่อมีธรรมอยู่ด้วยจึงเป็นเหตุให้ทำคุณความดี ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสทั้งศีลทั้งธรรมคู่กัน

2. ไตรสิกขา การศึกษาเพื่อให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ ต้องศึกษาธรรมตามหลักสิกขาของพระพุทธเจ้า คือ

2.1 สीलสิกขา หรือ ศีกษาศีล เป็นข้อที่พึงศึกษาในขั้นแรก คือ

2.1.1 สीलสมบัติ คือ การถึงพร้อมด้วยศีล คือ ความประพฤติดี

2.1.2 อาจารสมบัติ คือ การถึงพร้อมด้วยมารยาทดี

2.1.3 โคจรสมบัติ คือ การถึงพร้อมด้วยที่เที่ยว คือ ไปในที่ที่สมควรไป

2.1.4 อาชีวะสมบัติ คือ การถึงพร้อมด้วยอาชีพ หาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ

2.1.5 ทิฏฐิสมบัติ คือ ถึงพร้อมด้วยความเห็น คือ มีความเห็นชอบตาม

คลองธรรม ทำให้ประพฤติชอบธรรม

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้คือสมบัติผู้ดี หมายถึง สมบัติคนดี เป็นสาลีสิกขา

2.2 จิตตสิกขา หรือ ศีลสิกขาจิต เป็นการรักษาคิใจอย่างไรไม่ให้ยุ่งเหยิงแต่มีระเบียบเรียบร้อย ให้สงบ ให้ตั้งมั่นในหน้าที่ซึ่งต้องปฏิบัติของตน ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัส เรียกว่า สมาธิ แปลว่า ความตั้งใจมั่น หรือ เรียกว่า สมถะ ความสงบใจ หมายถึงตั้งใจไว้ให้มั่นในเรื่องที่ทำทุกอย่างด้วยความสงบใจจากความคิดยุ่งยากสับสนต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นอันตรายหรือเป็นโทษของความตั้งใจหรือความสงบใจทั้งนั้น เครื่องทำให้ยุ่งยากใจเหล่านี้ พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า นิวรณ์ แปลว่า เครื่องกั้นจิตใจ คือกั้นไว้ไม่ให้ตั้งมั่น ไม่ให้สงบ ไม่ให้บรรลุคุณความดี คือ

2.2.1 กามฉันท์ ความพึงพอใจในสิ่งที่ปรารถนา ต้องแก้ด้วยคิดเปลี่ยนให้เห็นว่า ไม่งาม ไม่ดี ไม่น่าปรารถนา เพราะเป็นอันตรายแก่ความตั้งใจเล่าเรียนให้สำเร็จ เป็นต้น

2.2.2 พยาบาท ความโกรธแค้นขัดเคือง แก้ด้วยคิดขโลมใจด้วยเมตตา ไม่ตรึงจิต

2.2.3 ถีนมิทธะ ความง่วงงุนเคลิบเคลิ้ม แก้ด้วยคิดทำให้ตาสว่าง ใจให้สว่าง ให้ร่างกายและจิตใจกระปรี้กระเปร่าว่องไวอยู่เสมอ ไม่ยอมให้ทึมทื่อ

2.2.4 อุทธัจจกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ แก้ด้วยวิธีทำให้สงบ ใช้การนับสับหรือกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นการเปลี่ยนอารมณ์ที่ทำให้ใจสงบ

2.2.5 วิกิจฉา ความลังเลใจไม่แน่นอน ต้องแก้ด้วยศึกษาให้รู้ในเรื่องที่สงสัย ไม่พอกความสงสัยเอาไว้ ทำความมั่นใจให้แก่ตัวเอง

2.3 ปัญญาสิกขา หรือ ศีลสิกขาปัญญา การศึกษาทุกอย่างเพื่อให้ขึ้นถึงขั้นสูงสุด คือ ปัญญา อันหมายถึงศึกษาเพื่อให้เจริญปัญญานั้น คือ ศึกษาด้วยการเรียน 1 การคิด 1 การทำ 1

การเรียน ดังที่เรียกว่า โสตสิกขา ศึกษาด้วยการฟังทางหู ทศนศึกษา เป็นการศึกษาด้วยการดูทางตา แต่ก็อาจศึกษาได้ทางอื่นอีก คือ ฆายนศึกษา เป็นการศึกษาด้วยการสูดกลิ่นทางจมูก สายนศึกษา เป็นการศึกษาด้วยการลิ้มรสทางลิ้น ผุสนศึกษา เป็นการศึกษาด้วยการถูกต้องทางการ รวมความว่าศึกษาด้วยอาศัยประสาททั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่การเรียนอาศัยทางหูทางตามากกว่าทางอื่น เพราะบุคคลมีภาษาสำหรับพูดถ่ายทอดความรู้ให้แก่กันปัญญาที่เกิดจากความรู้อย่างกล่าว เรียกว่า สุตตามยปัญญา แปลว่า ปัญญาที่เกิดจากการฟัง คือยกโสตสิกขาขึ้นเป็นที่ตั้ง เพราะการเรียนส่วนใหญ่เรียนด้วยการฟัง

การคิด คือ คนเรามีจิตใจและมีมันสมองซึ่งเป็นเครื่องมือของจิตใจสำหรับคิดอ่านต่างๆ จึงอาจใช้คิดให้เกิดปัญญาได้ ดังที่มักคิดพบความจริงต่างๆ และตั้งเป็นศาสตร์ต่างๆ มาโดยลำดับ ปัญญาที่เกิดจากการคิดนี้เรียกว่า จินตมยปัญญา แปลว่า ปัญญาเกิดจากการคิด

การทำ คือ ทำให้มีขึ้นทำให้เป็นขึ้น เรียกว่า ภาวนา แปลว่า การทำให้มีให้เป็น เช่น เมื่อเรียนการค้าเรียนการทำนาทำสวนมาแล้ว ก็ทำการค้าทำนาทำสวนขึ้น เมื่อทำขึ้นเอง ดังนี้ก็ได้ความรู้เกิดจากการที่ลงมือปฏิบัติตนเองโดยลำดับ เรียกว่า ภาวนามยปัญญา แปลว่า ปัญญาเกิดจากภาวนา คือ การทำให้มีให้เป็นขึ้น

สรุปวิธีศึกษาให้เกิดปัญญาเป็น 3 คือ สุตะ การฟังหรือการเรียน 1 จินตา การคิด 1 ภาวนา การลงมือทำ 1 เรียกสั้นๆ ว่า สุ. จิ. ภา.

3. อริยสัจ 4 การศึกษาให้เกิดปัญญาในพระพุทธศาสนานั้น โดยมุ่งให้เกิดปัญญาในอริยสัจ 4 ประกอบด้วย

3.1 ทุกข์ แปลว่า ความไม่สบาย ก็ได้ แปลว่า ความทนอยู่ไม่ได้ต้องแปรปรวนไปก็ได้ ในภาษาไทยเมื่อพูดว่าทุกข์ ก็มักหมายถึงความไม่สบายกายความไม่สบายใจ แต่ในทางพระพุทธศาสนายังหมายถึงความที่ทนอยู่คงที่ไม่ได้ ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปด้วย พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นว่าความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นทุกข์ คือทรงชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชีวิตหรือของโลกนั่นเอง

3.2 ทุกขสมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงชี้ว่า ต้นเหตุคือ ความดิ้นรนทะยานอยาก เป็นเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ต้นเหตุมี 3 คือ กามตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยากเพื่อจะได้สิ่งที่รักใคร่ปรารถนาพอใจ 1 ภวตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยากเพื่อเป็นนั่นเป็นนี่ 1 วิภวตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยากเพื่อให้สิ่งหรือภาวะที่ไม่ชอบเสื่อมสิ้นไป 1 ต้นเหตุดังกล่าวนี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ใจต่างๆ และเป็นเหตุให้ประกอบกรรมที่เป็นสุจริต ทำให้ประสบความทุกข์เพราะสุจริตอีกส่วนหนึ่ง

3.3 ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงชี้ว่าดับต้นเหตุเสียได้เป็นความดับทุกข์

3.4 มรรค คือ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ได้แก่ ทางสายหนึ่งมีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ

3.4.1 สัมมาทิฐิ เห็นชอบ ได้แก่ รู้เห็นในทุกข์ ให้เหตุให้เกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ รวมความว่ารู้เห็นเหตุผลตามเป็นจริง หรือรู้ความจริงตามเหตุผล

3.4.2 สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ คำว่า ดำริ คือ คตินึกตรึกตรอง เมื่อคิดถูกต้อง ก็เรียกว่าดำริชอบ ในที่นี้หมายถึง คิดออกจากความใคร่ใจที่ผิด คิดไม่พยายาบาท และคิดไม่เบียดเบียนใคร

3.4.3 สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายความว่าพูดจาถูกต้อง หรือเมื่อไม่พูดก็นิ่ง เพราะเว้นเสียจากการพูดที่ผิดพลาด ในที่นี้ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดหยาบ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล

3.4.4 สัมมากัมมันตะ การงานชอบ หมายความว่า ทำการงานถูกต้อง หรืองดเว้นเสียไม่ทำการงานที่ผิดพลาด ในที่นี้ได้แก่ เว้นจากฆ่าสัตว์ เว้นจากการหลอกลวง เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

3.4.5 สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ หมายความว่าเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง ในที่นี้ได้แก่ เว้นอาชีพที่ผิด ประกอบอาชีพที่ถูกต้อง

3.4.6 สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ หมายความว่าพากเพียรพยายามในทางที่ถูกต้อง ได้แก่ เพียรพยายามป้องกันมิให้ความชั่วเกิดขึ้น เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษาส่งเสริมความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้ดำรงอยู่และให้งอกงาม

3.4.7 สัมมาสติ ความระลึกชอบ คำว่า ระลึก หมายถึง ความกำหนดจดจำ หรือความนึกขึ้นได้อย่างถูกต้อง มิใช่นึกคิดขึ้นได้อย่างผิดๆ

3.4.8 สัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ หมายความว่าตั้งใจไว้อย่างถูกต้อง ตั้งใจให้เป็นสมาธิจนถึงอย่างแน่วแน่

มรรคมีองค์ 8 นี้รวมเป็นทางเดียว ไม่ใช่ 8 ทาง แต่แบ่งออกเป็นองค์ประกอบเป็น 8 และสรุปรวมลงได้ในสิกขา 3 คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ รวมเป็นปัญญาสิกขา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ รวมเป็นศีลสิกขา สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ รวมเป็น จิตตสิกขา มรรคมีองค์ 8 หรือไตรสิกขานี้ เป็นทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

หลักธรรมที่สำคัญของพุทธศาสนา นั้นมีหลายข้อด้วยกัน แต่สามารถสรุปได้ว่า หลักธรรมที่เป็นหัวใจที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของคน คือ การทำความดี ละเว้นความชั่ว การประพฤติตนที่ดีงาม ตั้งมั่นอย่างมีสมาธิ และสามารถทำให้เกิดปัญญาได้ จึงจะทำให้คนในสังคมจึงจะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

4.2.5 พระพุทธศาสนากับคนไทย

ศาสนาเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะศาสนาเป็นรากฐานแห่งวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา ก็เป็นรากฐานแห่งวัฒนธรรมไทย เพราะคนไทยนับถือพุทธศาสนามานานมา ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อคนไทยรอบด้าน ซึ่งวัฒนธรรมก็เป็นด้านหนึ่งที่ได้รับผลมาจากพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังที่สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้แบ่ง วัฒนธรรม ไว้เป็น 4 อย่าง คือ คติธรรม เนติธรรม สหธรรม วัตรธรรม (พิน ดอกบัว. 2542 : 53) ซึ่งพระญาณวโรดม (ประยูร สนฺตังกูโร. 2532) และ พิน ดอกบัว (2542) ได้กล่าวถึง อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อวัฒนธรรมคนไทย คือ

1. อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อคนไทยด้านคติธรรม พุทธศาสนาทำให้คนไทยมีคติประจำใจหลายข้อ เช่น ในการพึ่งพาตนเอง การแก้ความผิดหวัง การแก้ทุกข์ เมื่อมีความทุกข์

การทุกข์ใจอย่างหนัก เมื่อหมดวิธีการแก้กันอย่างอื่นบ้าง ด้วยให้อยอมรับความจริงของชีวิตและรู้จักคิด เช่น คิดว่าเราต้องพึ่งตนเอง เราต้องช่วยตนเองก่อนที่จะหวังให้คนอื่นมาช่วย ซึ่งมาจากสุภาษิตว่า อดตา หิ อดตโน นาโถ หรือว่าชีวิตไม่เที่ยงแท้แน่นอน ความรักคล้ายสายน้ำไหล สิ่งใดใดในโลกล้วนไม่เที่ยงแท้แน่นอน มาจากไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น

2. อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อคนไทยด้านสธรรม เป็นธรรมที่มีในการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ด้านการอยู่ร่วมกัน เช่น ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มาจากสังคหวัตถุ ความรู้บุญคุณคน มาจากคำสอนเรื่องกตัญญูกตเวทิตะ และด้านขนบธรรมเนียมประเพณี แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) จารีตประเพณี เป็นระเบียบแบบแผนที่ต้องประพฤติปฏิบัติตาม เช่น ต้องไม่ลักทรัพย์ ความกตัญญูกตเวทิตะต่อพ่อแม่หรือผู้มีพระคุณ เป็นต้น 2) ขนบประเพณี เป็นระเบียบหรือแบบอย่างที่ได้ถือกันมานานจนกลายเป็นประเพณี เช่น ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีการบวช เป็นต้น 3) ธรรมเนียมประเพณี เป็นแบบอย่างที่อารยชนได้ทำมาจนกลายเป็นมารยาททางสังคม เช่น การกราบ การไหว้ การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น

3. อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อคนไทยด้านเนติธรรม เนติธรรม คือ หลักธรรมทางกฎระเบียบต่างๆ ตลอดจนถึงกฎหมายที่เป็นคติในการปกครองตนเอง และหมู่คณะ เพื่อหมู่คณะจะได้อยู่อย่าง สงบสุข เช่น พระเจ้าแผ่นดิน นั้นปฏิบัติธรรมหลายประการเป็นต้นว่า ทศพิธราชธรรม ราชสังคหธรรม และยังมีธรรมสำหรับการปกครองเรือน คือ พรหมวิหาร 4 ส่วนพื้นฐานของกฎหมายของบ้านเมืองนั้น ก็อาศัยธรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อาศัยศีล 5 และหลักธรรมอื่นๆ เป็นหลักในการกำหนดกฎหมาย

4. อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อคนไทยด้านวัตถุธรรม วัตถุธรรม คือ หลักธรรมซึ่งเป็นคติที่แสดงออกทางรูปธรรมหรือรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส พุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อด้านสถาปัตยกรรม เช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร เรือสุพรรณหงส์ เจดีย์ พระธาตุ ด้านประติมากรรม เช่น พระพุทธรูป รูปปั้นเทวดา ประติมากรรมที่เป็นลวดลายต่างๆ ได้แก่ ลายรดน้ำ ลายกนก เป็นต้น ด้านจิตรกรรม เช่น มีจิตรกรรมฝาผนังที่เล่าเรื่องพุทธประวัติ ภาพไตรภูมิ ตลอดจนจนถึงเรื่องราวอื่นๆ ทางพระพุทธศาสนา ด้านวรรณกรรม เช่น มีหนังสือไตรภูมิพระร่วง การตั้งชื่อคน วัด จังหวัด เป็นต้น ด้านดุริยางคศิลป์ เช่น เพลงวันมาฆบูชา เพลงโอวาทปาฏิโมกข์ เพลงวันธรรมสวนะ เป็นต้น และด้านนาฏศิลป์ เช่น มีการรำพุทธบูชา เป็นต้น

จากอิทธิพลของพุทธศาสนาในข้างต้นนั้นทำให้ทราบว่าพุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชน ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนนอน การรักษาศีล หรือ การนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นต้น และมีอิทธิพล

ต่อวัฒนธรรมด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก ทำให้พุทธศาสนาแทรกซึมเข้ามาในจิตใจของชาวพุทธ รวมถึงการคิดและการปฏิบัติของชาวพุทธด้วย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเจตคติ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศาสนา สรุปได้ว่า เจตคติต่อศาสนา หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวโน้มของจิตใจของนักเรียนที่มีต่อศาสนา ประกอบด้วย หลักธรรมในการดำเนินชีวิต ประเพณีของพุทธศาสนา พระภิกษุ ศาสนสถาน อันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น จากประสบการณ์ การอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีทั้งความรู้สึกต่อศาสนาทั้งในทางที่ดีและในทางที่ไม่ดี

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงพัฒนาการ

การวิจัยเชิงพัฒนาการ (developmental research) เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขของเวลา (time dimension) โดยพื้นฐานแล้ว การวิจัยเชิงพัฒนาการอาจจัดเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพราะมีระเบียบวิธีในการรวบรวมข้อมูลคล้ายกับการวิจัยเชิงสำรวจ แต่ในบางกรณีก็อาจจัดเป็นแบบการวิจัยที่ใช้ร่วม หรือแฝงอยู่ภายใต้แบบการวิจัยเชิงบรรยายชนิดอื่น เช่น การวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ และการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ แต่ข้อแตกต่างสำคัญของการวิจัยเชิงพัฒนาการ คือ จุดมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งการวิจัยเชิงพัฒนาการมุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรหรือกลุ่มตัวแปร โดยเฉพาะตัวแปรที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของกลุ่มบุคคล เช่น ความรู้ ความคิด ความสนใจ ความต้องการ การแสดงออก มีจุดสำคัญในด้านการนำไปใช้ประโยชน์ (ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคลกุล และ สุภาพ จัตราภรณ์. 2543 : 174)

5.1 ประเภทและลักษณะของการวิจัยเชิงพัฒนาการ

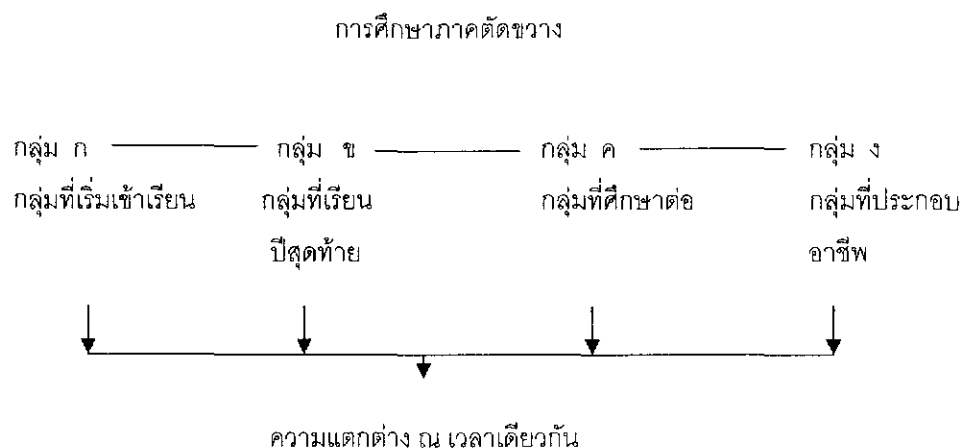
โคเฮนและแมนชั่น (ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคลกุล และ สุภาพ จัตราภรณ์. 2543 : 176; อ้างอิงจาก Cohen and Manion. 1994 : 175 –180)) แบ่งการวิจัยเชิงพัฒนาการ ออกเป็น 2 แบบ

5.1.1. การศึกษาภาคตามยาว (longitudinal study) หรือ การศึกษาระยะยาว เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มตัวอย่างหนึ่ง ตลอดช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งช่วงระยะเวลาดังกล่าว อาจจะไม่ยาวมากนัก เช่น 2 ปี 5 ปี หรืออาจยาวนานเป็นสิบปี การศึกษาระยะยาว แบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ

5.1.1.1 การศึกษาแนวโน้ม (trend study) เป็นการศึกษาข้อมูลในตัวแปรใดกลุ่มหนึ่ง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน หรือจากปัจจุบันต่อไปเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อที่จะคาดหมายแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคตในตัวแปรเหล่านั้น ซึ่งจะเป็นข้อมูลเชิงพยากรณ์ที่จะช่วยตรวจสอบแนวโน้มที่เป็นจริงในอนาคต

5.1.1.2 การศึกษาติดตามกลุ่ม (follow – up หรือ cohort study) เป็นการวิจัยที่มีจุดหมาย เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในช่วงระยะเวลาต่างๆ จัดเป็นการวิจัยที่ใช้แนวทางของการเปรียบเทียบข้อมูลในคนกลุ่มเดียว (within - subjects)

5.1.2. การศึกษาภาคตัดขวาง (cross – sectional study) เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่ผู้วิจัยไม่ได้ติดตามพัฒนาการตามช่วงเวลาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยตรงแต่อาศัยข้อมูลเชิงเปรียบเทียบจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายในระดับของพัฒนาการ โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ ณ ช่วงเวลาเดียวกันการศึกษภาคตัดขวาง จะศึกษากลุ่มตัวอย่าง มากกว่า 1 กลุ่ม ซึ่งอยู่ ในระยะพัฒนาต่างกัน ดังตัวอย่างในภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 การศึกษภาคตัดขวาง

5.2 จุดเด่นและจุดอ่อนของการศึกษาภาคตามยาว และการศึกษาภาคตัดขวาง

5.2.1 การศึกษาภาคตามยาว

จุดเด่น (นิคม ดังคะพิภพ. 2546?)

1. ผลที่ได้จากการศึกษาภาคตามยาวเป็นผลที่มีรูปแบบ หรือลักษณะของพัฒนาการองค์ประกอบ หรือตัวแปรที่ศึกษาของกลุ่มตัวอย่างชัดเจนมากที่สุด
2. การศึกษาลักษณะภาคตามยาว เป็นแบบแผนที่เหมาะสมที่สุด เพื่อหาเหตุและผลของความสัมพันธ์ (causal relationship) สำหรับงานที่ต้องการชี้ชัดถึงการเปลี่ยนแปลงในแต่ละคุณลักษณะหรือตัวแปร
3. การเก็บข้อมูลเก็บตามระยะเวลาที่ต่อเนื่องยาวนาน จะเป็นประโยชน์เกี่ยวกับการที่จะรู้ถึงความผิดพลาดของผลการใช้แบบสอบถามต่างๆ หรือการประเมินผลที่ผ่านมา

จุดอ่อน (นิคม ดังคะพิภพ. 2546?)

1. ใช้เวลาและทรัพยากรมาก เพราะผู้วิจัยจะต้องรอเพื่อเก็บข้อมูลและเก็บข้อมูลสะสมไปเรื่อยๆ เพื่อดูความเปลี่ยนแปลง
2. มีความยากที่บางกรณี บุคคลหรือสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างขาดหายไป (attrition or sample mortality) จึงเป็นปัญหาว่าสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างที่เหลือจะเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรหรือไม่ ดังนั้นเพื่อขจัดปัญหานี้จึงมักจะเพิ่มกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น ในการออกแบบการทดลอง
3. การควบคุมผลกระทบ ซึ่งโดยมากเกิดจากการใช้เครื่องมือวัดผลบ่อยครั้ง ที่ต้องมีการสัมภาษณ์ซ้ำ ในกรณีที่ผลมีลักษณะขัดแย้งกันเองระหว่างปรากฏการณ์ที่แสดงออก กับเจตคติภายในการวิจัยนั้นๆ อิทธิพลของพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มตัวอย่าง ผลของความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่างนั้น ที่ไม่มีใครสังเกตเห็นหรือสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการสื่อสารที่ผิดพลาดจากเรื่องที่กำลังศึกษา

5.2.2 การศึกษาภาคตัดขวาง

จุดเด่น (นิคม ดังคะพิภพ. 2546?)

1. เสียค่าใช้จ่ายในการทำวิจัยน้อย
2. ผลของการศึกษาสามารถทราบและนำไปใช้ได้อย่างรวดเร็ว (การประหยัดเวลา)
3. มีความปลอดภัยจากการที่จะต้องเก็บข้อมูลไม่ครบ เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างขาดไปด้วยกรณีต่างๆ เพราะสามารถเพิ่มกลุ่มตัวอย่างให้มีขนาดใหญ่มากๆ ได้
4. ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากกลุ่มตัวอย่างในการให้ข้อมูล เพราะไม่เก็บข้อมูลบ่อยครั้งเกินไป

จุดอ่อน (ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคล และ สุภาพ จันตรภรณ์. 2543 : 176 - 180; อ้างอิงจาก Goodwin. 1995 : 177)

การศึกษาภาคตัดขวางมีจุดอ่อน คือ ปัญหา " cohort effect" ซึ่ง cohort คือ กลุ่มของผู้ที่ร่วมรุ่นหรือร่วมสมัยเดียวกัน เช่น นิสิตปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2542 เป็นกลุ่ม cohort ที่ร่วมประสบการณ์ของการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยในระบบใหม่ จึงน่าจะมีความแตกต่างจากนิสิตชั้นปีที่ 1 ในรุ่นก่อนหน้านี้ ปัญหา cohort effect ในการศึกษาภาคตัดขวาง จะเห็นได้ชัดถ้ากลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มที่นำมาเปรียบเทียบเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์เฉพาะกลุ่ม อีกทั้งมีช่องว่างระหว่างปีของแต่ละรุ่นต่างกันมาก ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบพัฒนาการระหว่างกลุ่ม จึงมีอิทธิพลของความแตกต่างที่เป็นอยู่แล้ว (non – equivalent group)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

จริยา ตันติกรกุล (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการฝึกคิดสะท้อนกลับ (reflective thinking) ในการสอนภาคปฏิบัติที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลทหารอากาศ จำนวน 32 คน โดยแยกเป็นกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยการฝึกคิดสะท้อนกลับ จำนวน 16 คน และกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนตามปกติ จำนวน 16 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาพยาบาลที่ได้รับการสอนด้วยการฝึกคิดสะท้อนกลับ มีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลสูงกว่าก่อนสอนด้วยการฝึกคิดสะท้อนกลับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลที่ได้รับการสอนด้วยการฝึกคิดสะท้อนกลับสูงกว่านักศึกษาที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปราณี ด้านกุลประเสริฐ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของเทคนิคการสอนตนเอง ที่มีต่อพฤติกรรมการคิดแบบไตร่ตรอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านบรปือ (บรปือราษฎร์ผดุง) อำเภอบรปือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกการใช้เทคนิคการสอนตนเอง มีพฤติกรรมการคิดแบบไตร่ตรองสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกการใช้เทคนิคการสอนตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ได้รับการฝึกการใช้เทคนิคการสอนตนเอง มีพฤติกรรมการคิดแบบไตร่ตรองสูงขึ้นจากก่อนการฝึกใช้เทคนิคการสอนตนเอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 นักเรียนที่มีเพศต่างกัน หลังได้รับการฝึกการใช้เทคนิคการสอนตนเอง มีพฤติกรรมการคิดแบบไตร่ตรองไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน หลังได้รับการฝึกการใช้เทคนิคการสอนตนเอง มีพฤติกรรมการคิดแบบไตร่ตรองไม่แตกต่างกัน

รัตนา บรรณารธรรม (2545 : 106 - 112) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับชั้นเรียน และเพศ ที่มีผลต่อการคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มวังสระปทุม ซึ่งเป็นผู้นำนักเรียนด้านการต่อต้านยาเสพติด จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามการคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองของเคมเบอร์และคณะ (Kember et al. 2000) แบบสอบถามดังกล่าวแบ่งระดับการคิดออกเป็น 4 ระดับ คือ การคิดแบบที่เคยชินเป็นนิสัย (habitual action) การคิดจากความเข้าใจ (understanding) การคิดทบทวนอย่างรอบคอบ (reflection) และการคิดแบบพินิจพิจารณา (critical reflection) โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานและทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับชั้นเรียน และเพศ ที่มีผลต่อการคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มวังสระปทุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนหญิงส่วนใหญ่

มีการคิดแบบทบทวนอย่างรอบคอบ และนักเรียนชายส่วนใหญ่มีการคิดจากความเข้าใจ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่มีระดับการคิดแบบทบทวนอย่างรอบคอบ ในขณะที่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 มีการคิดที่เกิดจากความเข้าใจ และนักเรียนทุกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทุกชั้นเรียนมีการคิดจากความเข้าใจ

รัตนา บรรณารธรรม (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสร้างผังความคิดและการเปิดเผยตัวในกระดานสนทนาที่มีผลต่อการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์(Reflective thinking) ในการเรียนบนเว็บ และศึกษาการสร้างผังความคิดในการเรียนแบบเปิดเผยตัวในกระดานสนทนาที่มีผลต่อการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ ในการเรียนบนเว็บของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 80 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 4 กลุ่มกลุ่มละ 20 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) และทดสอบค่าเฉลี่ยผลต่างด้วย Paired- Samples T-Test ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสร้างผังความคิด กับการเปิดเผยตัว ในกระดานสนทนาที่มีผลต่อการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ในการเรียนบนเว็บอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการสร้างผังความคิดและการเปิดเผยตัวในกระดานสนทนามีผลต่อการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ในการเรียนบนเว็บแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วิยะดา รัตนสุวรรณ (2547 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนานาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรองของอาจารย์พยาบาล โดยดำเนินการวิจัยในรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตรอบรม 3) การทดสอบประสิทธิผลของหลักสูตร 4) การปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม และมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มที่ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นอาจารย์พยาบาลจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา และเป็นกลุ่มควบคุมที่ได้รับเอกสารความรู้เกี่ยวกับการคิด จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นอาจารย์พยาบาลจากวิทยาลัย บรมราชชนนี เชียงใหม่ โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบมีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม วัดสองครั้ง (Randomized Pretest – Posttest Control Group Design) มีการประเมินกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแบบวัดนิสัยในการคิดไตร่ตรองและแบบประเมินความสามารถในการคิดไตร่ตรอง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของนิสัยในการคิดไตร่ตรองและความสามารถในการคิดไตร่ตรองสูงกว่ากลุ่มควบคุม และมีการประเมินกลุ่มทดลองตามวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ โดยใช้แบบทดสอบท้ายหน่วยที่ 1 และประเมินกระบวนการคิดไตร่ตรองในการประเมินภาวะสุขภาพ การวินิจฉัยการพยาบาลและการวางแผนการพยาบาล หลังเสร็จสิ้นการอบรมในหน่วยที่ 2 – 4 ผลการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองสามารถสอบผ่านตามวัตถุประสงค์ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทุกหน่วย คือเป็นร้อยละ 80.73

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

วิทเทนเบอร์จ (Wittenburg. 2000 : Abstract) ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของการจัดการแบบสอบถามการคิดไตร่ตรอง (Dispositions of Reflective Thinking Questionnaire : DRTQ) โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับครูฝึกหลักสูตร ในชั้นแรกของการทดสอบ ได้จำแนกความเที่ยงตรง ที่เป็นส่วนประกอบในการตัดสินใจ ศึกษาความแตกต่างในการจัดการการคิดไตร่ตรอง ระหว่างก่อนฝึกหัดครู หลังฝึกหัดครู และเพศ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร (MANOVA) ผลที่พบ คือ ไม่มีความแตกต่างระหว่างก่อนฝึกหัดครู หลังฝึกหัดครู และเพศ แต่อย่างไรก็ตามผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการแบบสอบถามการคิดไตร่ตรองมีแนวโน้มที่ค่าความเที่ยงตรงจะเพิ่มขึ้น และมีความเชื่อมั่นในระดับปานกลาง ส่วนผลที่ได้จากการกระตุ้น การระลึกและการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่าขณะที่การจัดการแบบสอบถามความสามารถในการคิดไตร่ตรอง มีความเที่ยงตรงเชิงทฤษฎีมากกว่ารายละเอียดโครงสร้างรายข้อ

เคียว (Kao. 2001 : Abstract) การศึกษานี้มุ่งจุดมุ่งหมาย คือ ต้องการศึกษาระดับความรู้และ การคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เลือกเรียนเกี่ยวกับกระบวนวิชาการยกระดับเครือข่าย (Web-enhanced course) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ประกอบด้วยนักเรียนที่เลือกเรียนกระบวนวิชาการยกระดับเครือข่าย และนักศึกษาปริญญาโท 13 คน ซึ่งในการวิจัยนี้ได้พัฒนางาน ของนิวคอมบ์ และทรีฟ (Newcomb and Trefz. 1987) และบลูม (Bloom) เพื่อนำมาใช้ประเมินระดับความรู้เกี่ยวกับการสอนและการคิดไตร่ตรองของนักเรียน โดยแบ่งการคิดไตร่ตรองออกเป็น 4 ระดับ คือ 1. การจำ (remember) 2. กระบวนการ (processing) 3. การคิดสร้างสรรค์ (creating) 4. การประเมิน (evaluating) ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ของครูและนักเรียนในระดับการจำและกระบวนการมีอยู่น้อย ระดับความรู้ของนักเรียนที่ได้รับการสอนในห้องเรียนและการสอนโดยออนไลน์มีความแตกต่างเล็กน้อย

คิงส์เบอรี (Kingsbury. 2002 : Abstract) ได้ศึกษาอุปสรรคในการสอนการคิดไตร่ตรอง (critical reflective thinking) ของผู้เรียนเกี่ยวกับการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ใน แอฟริกา เพื่อต้องการปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมการฝึกหัดครูในอนาคต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นครูที่สอนในระดับอุดมศึกษาที่นับถือศาสนาคริสต์ในเมืองไนโรบี เคียยา หรือภาคเหนือของอูกันดา วิธีการวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยนักบวช การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ให้รูปภาพที่มีค่า เกี่ยวกับบริบท (rich picture of the contexts) ในหัวเรื่องเกี่ยวกับการสอนและการเปลี่ยนวิธีการสอน ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่าอุปสรรคในการสอนการคิดไตร่ตรอง คือ ครูมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณในระดับต่ำ ความเข้าใจของครูในเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิธีที่ใช้ในการส่งเสริมการสอน ไม่มีแหล่งเรียนรู้สำหรับให้นักเรียนใช้ การไม่ได้

นำเปรียบเทียบการสอนเดิมกับการสอนที่ได้เปลี่ยนแปลงใหม่ ทั้งนักเรียนและครูไม่ชำนาญในด้านการใช้ภาษา

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรองข้างต้น สรุปได้ว่า การที่จะพัฒนาการคิดไตร่ตรองของนักเรียนส่วนใหญ่พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคิดไตร่ตรอง คือ วิธีการสอน งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงทดลอง โดยการนำวิธีการสอนมาใช้แล้วดูว่ามีการคิดไตร่ตรองเป็นอย่างไร มีกระบวนการคิดไตร่ตรองมากน้อยแค่ไหน และพัฒนาวิธีการสอน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการคิดไตร่ตรองของผู้เรียนให้ดีขึ้น และยังมีงานวิจัยที่มุ่งพัฒนาการวัดการคิดไตร่ตรองโดยพัฒนาแบบวัดให้มีคุณภาพมากขึ้นด้วย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การคิดไตร่ตรองนั้น แม้ว่าจะมีอิทธิพลจากวิธีการสอนเป็นส่วนใหญ่ แต่การคิดไตร่ตรอง ยังสามารถเกิดขึ้นได้จากอีกหลายๆ ปัจจัย เช่น วิธีการอบรมเลี้ยงดู ประสบการณ์ อายุ พันธุกรรม สภาพแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งมีความสำคัญในการพัฒนาการคิดไตร่ตรอง ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีความสำคัญกับการคิดไตร่ตรอง ซึ่งได้แก่ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่นักเรียนได้รับ เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูนั้น เป็นสิ่งที่ปลูกฝังความคิดและนิสัยของบุคคลได้ตั้งแต่ยังเด็ก และยังมีส่งผลให้เกิดความคิดและนิสัยจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัจจัยอีกตัวหนึ่งคือ เจตคติต่อศาสนาพุทธ เนื่องจากศาสนานั้น มุ่งสั่งสอนให้คนเป็นคนดี คือ คิดดี พูดดี ทำดี สอนให้คนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ไม่เห็นแก่ตัวเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งได้ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองและการคิดไตร่ตรองของบุคคลนั้น จะพัฒนาเพิ่มขึ้นตามอายุและประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมา

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 โดยอยากทราบว่านักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน มีเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน และมีการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน จะมีการคิดไตร่ตรองแตกต่างกันหรือไม่ และทำการสำรวจว่ามีผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองของนักเรียน ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ระดับชั้นเรียนกับลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนกับเจตคติต่อพุทธศาสนา ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อพุทธศาสนา กับ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และ ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียน เจตคติต่อพุทธศาสนา และลักษณะการอบรมเลี้ยงดู

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) เพื่อบรรยายลักษณะ พัฒนาการโดยใช้ระดับค่าเฉลี่ยของการคิดไตร่ตรอง ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีเจตคติต่อศาสนาต่างกัน มีลักษณะการออกแบบเลี้ยงดูต่างกัน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงพัฒนาการ (Developmental Research) ในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross Sectional Study) และ เพื่อให้ได้สารสนเทศของการวิจัยที่สามารถสรุปอ้างอิงสู่ประชากรได้ จึงออกแบบการวิจัยให้มีการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของผลหลัก (Main Effect) ผลปฏิสัมพันธ์ (Interaction Effect) ตามลักษณะแบบการวิจัยที่กำหนด ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ขอบเขตประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 (สังกัดกรมสามัญศึกษา) ที่เรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีโรงเรียนจำนวน 11 โรงเรียน มีห้องเรียนจำนวน 129 ห้องเรียน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1,747 คน แบ่งเป็นชาย 794 คน หญิง 953 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1,728 คน แบ่งเป็นชาย 785 คน หญิง 943 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1,574 คน แบ่งเป็นชาย 730 คน หญิง 844 คน รวมจำนวนนักเรียนทั้งหมด 5,049 คน ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงราย เขต 4
จำแนกตามขนาดโรงเรียน ระดับชั้น และเพศ

ขนาด โรงเรียน	โรงเรียน	ม.1		ม.2		ม.3		รวม
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
เล็ก	ยางฮอมวิทยาคม	36	44	25	38	30	31	204
	ไม้ย้าวิทยาคม	55	52	44	50	46	63	310
	แม่ต๋าววิทยา	39	56	38	51	36	47	267
กลาง	ขุนตาลวิทยาคม	53	57	52	45	58	54	319
	เชียงของวิทยาคม	76	94	90	107	91	82	540
	บุญเรืองวิทยาคม	43	40	47	66	34	62	292
	ห้วยซ้อวิทยาคม	46	68	58	83	50	76	381
	ปล้องวิทยาคม	106	123	112	110	80	91	622
	พญาเม็งราย	80	110	82	110	52	70	504
	เวียงแก่นวิทยาคม	62	55	51	63	55	62	348
ใหญ่	เทิงวิทยาคม	198	254	186	220	198	206	1262
รวม		794	953	785	943	730	844	5049
		1747		1728		1574		

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่ฐานการศึกษา เชียงราย เขต 4

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

จากการสำรวจข้อมูลหน่วยสมาชิกของประชากรจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงราย เขต 4 แล้วจัดทำกรอบของการสุ่ม (Sampling Frame) โดยอาศัยลักษณะการแบ่งขนาดของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียน ขนาดใหญ่ ดังนั้นผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น และดำเนินการสุ่มตามหลักของการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดของความคลาดเคลื่อน (Limit of error) และระดับความเชื่อมั่น (Level of confidence : $1 - \alpha$) ที่ .95 ในการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร โดยอาศัยข้อมูลในการประมาณค่าขนาด ของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1.1 ขนาดของความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 1 คะแนน จากคะแนนเต็มของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นขนาดที่เพียงพอที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ในการตัดสินใจในกรณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้

1.2 จากการทดลองใช้เครื่องมือ (Try Out) ผู้วิจัยได้ประมาณความแปรปรวนของประชากร (σ^2) จากแบบวัดการคิดไตร่ตรอง ซึ่งเป็นแบบวัด ที่มีลักษณะเป็น มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5ระดับ จำนวน 25 ข้อ โดยมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 จำนวน 59 ,48 และ 39 คน ตามลำดับ รวมมีนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 146 คน ซึ่งพบว่าในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีความแปรปรวน เท่ากับ 105.78, 75.33 และ 103.25 ตามลำดับ

1.3 จากข้อมูลประชากร และข้อมูลที่ได้ในข้อ 1.1 และ 1.2 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลข้างต้นไปคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของการสุ่มแบบแบ่งชั้น ของ สุชาติ ตีระนันท์ (2542) ได้จำนวนสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 117 คน แบ่งเป็นชาย 53 คน หญิง 64 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 116 คน แบ่งเป็นชาย 53 คน หญิง 63 คน และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 106 คน แบ่งเป็นชาย 49 คน หญิง 57 คน รวมได้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 339 คน

ขั้นตอนที่ 2 ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยมีขนาดของโรงเรียน (เล็ก, กลาง, ใหญ่) เป็นชั้น (Strata) และมีโรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) แล้วทำการสุ่มโรงเรียนมาประมาณร้อยละ 70 จากจำนวนทั้งหมด ได้มาจำนวน 8 โรง ดังตาราง 2

ตาราง 2 จำนวนนักเรียนในแต่ละโรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ขนาด โรงเรียน	โรงเรียน	ม.1		ม.2		ม.3		รวม
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
เล็ก	แม่ตาววิทยา	39	56	38	51	36	47	267
	ไม้ยาวิทยาวิทยาคม	55	52	44	50	46	63	310
กลาง	ปล้องวิทยาคม	106	123	112	110	80	91	622
	ขุนตาลวิทยาคม	53	57	52	45	58	54	319
	บุญเรืองวิทยาคม	43	40	47	66	34	62	292
	เทียงของวิทยาคม	76	94	90	107	91	82	540
	เวียงแก่นวิทยาคม	62	55	51	63	55	62	348
ใหญ่	เทิงวิทยาคม	198	254	186	220	198	206	1262
รวม		632	731	620	712	598	667	3960

ขั้นตอนที่ 3 ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้นสองมิติ (Two Phases Sampling) (Cohen; Manion; Morriso. 2000:102) โดยมีระดับชั้น และเพศ เป็นชั้น (Strata) และมีนักเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) เมื่อได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว เพื่อมิให้กลุ่มตัวอย่างเกิดการทับซ้อนกันระหว่างช่วงอายุกับระดับชั้นเรียน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบกลุ่มตัวอย่างให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีอายุระหว่าง 12 ปี 6 เดือน ถึง 13 ปี 5 เดือน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีอายุระหว่าง 13 ปี 6 เดือน ถึง 14 ปี 5 เดือน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีอายุระหว่าง 14 ปี 5 เดือน ถึง 15 ปี 5 เดือน นอกจากนั้นผู้วิจัย ได้ใช้เกณฑ์ในการจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งกำหนดไว้ว่านักเรียนที่ได้คะแนนสูงสุดในการอบรมเลี้ยงดูแบบใด จะต้องมีความคะแนนในแบบการอบรมเลี้ยงดูที่รองลงมาไม่น้อยกว่า 3 คะแนน หรือประมาณครึ่งหนึ่งของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จึงจะจัดว่านักเรียนคนนั้นมีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูตามแบบที่ได้คะแนนสูงสุด (ดังเกณฑ์การจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดู หน้า 84) ซึ่งหลังจากคัดเลือกตามกรอบที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น ได้จำนวนนักเรียนจากแต่ละ โรงเรียนตามขนาดของโรงเรียนซึ่งเป็นนักเรียนที่สามารถจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดูได้ดังตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนนักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการหาค่าสถิติพื้นฐาน จำแนกตามขนาดโรงเรียน ระดับชั้น และเพศ

ขนาดโรงเรียน	จำนวนนักเรียน (คน)						รวม
	ม.1		ม.2		ม.3		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
เล็ก	7	16	8	10	8	27	76
กลาง	31	39	13	41	29	54	207
ใหญ่	12	21	12	17	14	17	93
รวม	50	76	33	68	51	98	376
	126		101		149		

หลังจากได้กลุ่มตัวอย่างตามตาราง 3 ซึ่งมีจำนวนนักเรียนที่สามารถจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดูได้ จำนวน 376 คน และเมื่อจำแนกตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดู พบว่า มีนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบตามอารมณ์ จำนวน 288, 6, 49 และ 33 คน ตามลำดับ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 76.60, 1.60, 13.00 และ 8.80 ตามลำดับ ซึ่งจะพบว่าสภาพลักษณะการอบรมเลี้ยงดูนักเรียนของครอบครัวในเขตพื้นที่การศึกษาเขต 4 ของจังหวัดเชียงราย ส่วนมากนักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล ส่วนแบบอื่นๆ มีน้อยมาก ประกอบกับเงื่อนไขของการใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ความแปรปรวน ที่ว่ากลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มต้องได้มาจากประชากรที่มีความแปรปรวนเท่ากัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะเลือกเฉพาะนักเรียนที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล มาใช้ในการเปรียบเทียบการคิดไตร่ตรอง ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่าง ดังตาราง 4

ตาราง 4 จำนวนนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเปรียบเทียบ
การคิดไตร่ตรอง จำแนกตาม ขนาดโรงเรียน ระดับชั้น และเพศ

ขนาดโรงเรียน	จำนวนนักเรียน (คน)						รวม
	ม.1		ม.2		ม.3		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
เล็ก	7	11	6	7	6	20	57
กลาง	22	30	10	35	19	44	160
ใหญ่	8	18	9	15	6	14	71
รวม	38	59	25	57	31	78	288
	97		82		109		

จากการเปลี่ยนแปลงของบริบทของการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยจึงปรับจุดประสงค์ของการวิจัยโดยลดตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูเป็นตัวแปรคงที่และนำตัวแปรเพศมาเป็นตัวแปรร่วมในการวิเคราะห์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ปรับจุดประสงค์ของการวิจัยและสมมติฐานการวิจัยใหม่ ดังนี้

จุดประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยประสงค์ที่จะศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนมัธยมศึกษาแต่ละระดับชั้นของการศึกษาช่วงชั้นที่3 (มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1, มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 2 และมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3) ที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล โดยจำแนกตามเจตคติต่อพุทธศาสนาและเพศ จึงกำหนดจุดประสงค์เพื่อนำไปสู่การวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน และมีเพศต่างกัน
2. เพื่อศึกษาผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองของนักเรียน ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียน กับเจตคติต่อพุทธศาสนา ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกับระดับชั้นเรียนกับเพศ และที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อพุทธศาสนา กับเพศ
3. เพื่อศึกษาผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียน เจตคติต่อพุทธศาสนา และเพศ

4. เพื่อแสดงพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างระดับกัน และเพศต่างกัน จากค่าเฉลี่ยที่ได้รับในการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติตามจุดประสงค์ข้อที่ 1 – 3

สมมติฐานการวิจัย

จากข้อค้นพบในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน มีเพศต่างกัน จะมีระดับการคิดไตร่ตรองแตกต่างกัน
2. มีผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของระดับชั้นเรียนกับเจตคติต่อพุทธศาสนา ที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของระดับชั้นเรียนกับเพศ และที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของเจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศ
3. มีผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของระดับชั้นเรียนเจตคติต่อพุทธศาสนา และเพศ

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยได้เก็บข้อมูลกับนักเรียนจำนวน 1,010 คน ซึ่งเกินกว่าที่ได้กำหนดไว้ ภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบวัดที่ผู้ตอบไม่ตั้งใจตอบและแบบวัดที่ไม่สมบูรณ์ออกได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 564 คน และเมื่อทำการจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของกลุ่มตัวอย่าง มีกลุ่มตัวอย่างที่สามารถจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดูได้จำนวน 376 คน และจากการวิเคราะห์แบบวัดการคิดไตร่ตรอง พบว่าในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 มีความแปรปรวน เท่ากับ 111.85, 106.91 และ 86.60 ตามลำดับ

จากนั้นพิจารณาระดับความคลาดเคลื่อนที่กำหนดเป็นเกณฑ์ในการประมาณค่าที่ยอมรับได้ ด้วยระดับความเชื่อมั่นของการประมาณค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 95 ในการวางแผนกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ค่าเฉลี่ยของประชากรของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง มีระดับความคลาดเคลื่อน เท่ากับ 1 เมื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรของแบบวัดการคิดไตร่ตรองมีค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 1.02 ซึ่งหาได้จากสูตร
$$e = Z_{\alpha} \frac{S_x}{\sqrt{n}} \quad (S_x = 0.52)$$

4.3 เมื่อนำค่าความคลาดเคลื่อนและความแปรปรวนที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล มาคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 364 คน ซึ่งใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณไว้เดิม ($n = 339$ คน)

ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้หาค่าสถิติพื้นฐานสำหรับการวิจัย ($n = 376$) ซึ่งจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน 1.02 และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อเปรียบเทียบการคิดไตร่ตรอง ($n = 288$) ซึ่งจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน 1.16 โดยผู้วิจัยได้พิจารณาแล้วว่าเป็นความคลาดเคลื่อนที่สามารถยอมรับได้ และความคลาดเคลื่อนที่ได้มีความคลาดเคลื่อนมากกว่าที่กำหนดไว้เดิม ($e = 1$) ไม่มากนัก ฉะนั้นจึงถือได้ว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรได้

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ฉบับ คือ

1. แบบวัดการคิดไตร่ตรอง
2. แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา
3. แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู

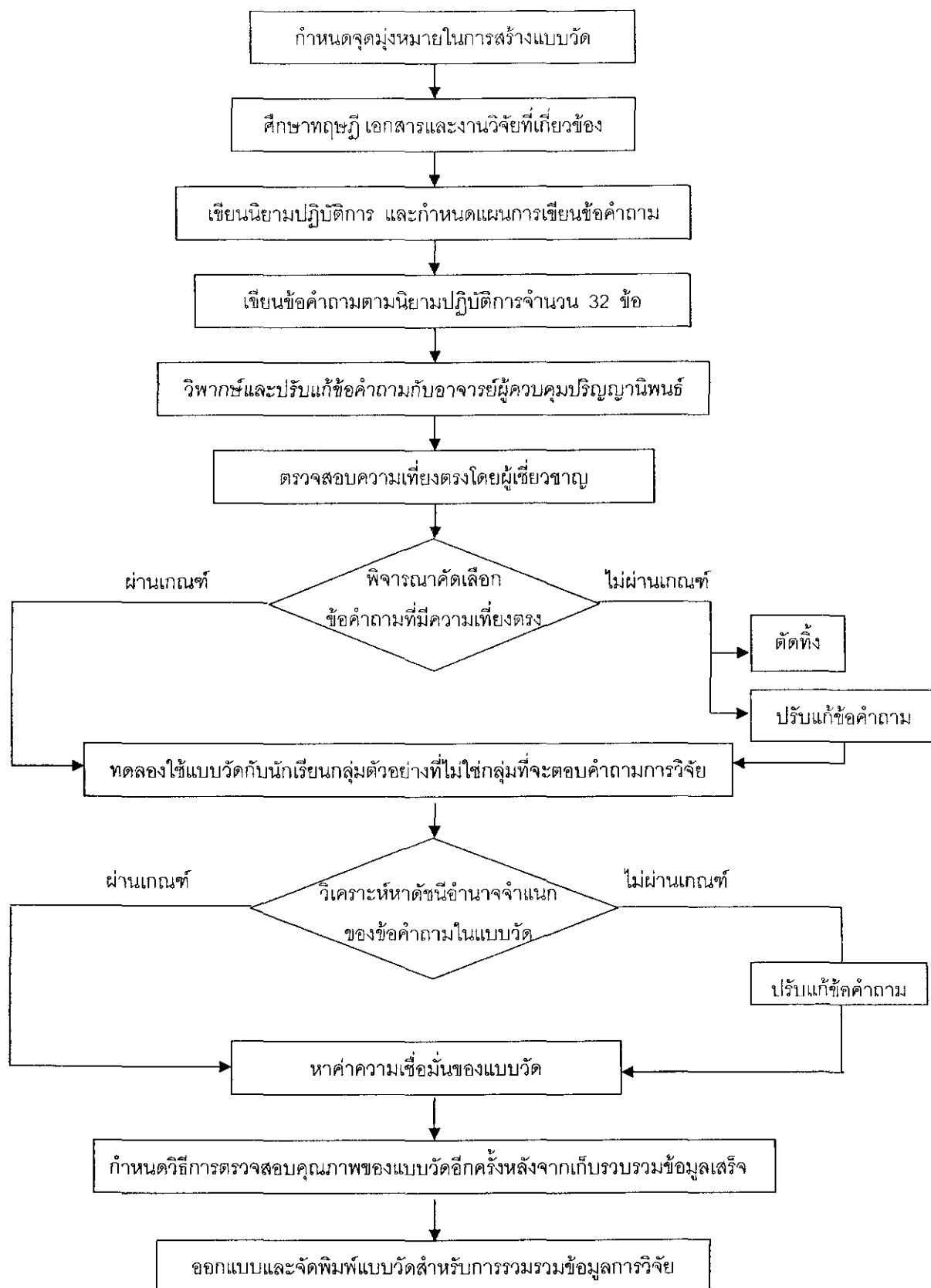
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดและทฤษฎี และนิยามที่กล่าวมาแล้ว ในบทที่ 2 ซึ่งข้อคำถามที่สร้างขึ้นผู้วิจัยได้เขียนให้ใกล้กับสภาพความเป็นจริงของนักเรียน โดยมีวิธีการดำเนินการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. แบบวัดการคิดไตร่ตรอง ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม อันได้แก่ ระดับชั้น อายุ (...ปี...เดือน) เพศ ศาสนาที่นับถือ และโรงเรียน

ตอนที่ 2 แบบวัดการคิดไตร่ตรอง

แบบวัดการคิดไตร่ตรอง เป็นแบบวัดที่ให้นักเรียนรายงานตนเอง มีลักษณะเป็น มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดการคิดไตร่ตรองตามแนวแบบสอบถาม การคิดไตร่ตรองของเคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการสร้าง แบบวัดคิดไตร่ตรอง ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 7 ลำดับขั้นตอนการสร้างแบบวัดการคิดไตร่ตรอง

1.1 กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบวัดการคิดไตร่ตรอง ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบวัดการคิดไตร่ตรองนี้เพื่อนำไปใช้ในงานวิจัย

1.2 ศึกษาทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง ในด้านคำนิยาม แนวคิด องค์ประกอบ ลักษณะการคิดไตร่ตรอง ลักษณะการเขียนข้อคำถาม การให้คะแนน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบวัด

1.3 เขียนนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operational Definition) จากแนวทางการศึกษาเอกสาร ที่เกี่ยวข้อง และกำหนดแผนการเขียนข้อคำถามตามลักษณะของการคิดไตร่ตรอง

1.4 เขียนข้อคำถามของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง ผู้วิจัยสร้างข้อคำถามโดยอิงรูปแบบ โครงสร้างของข้อคำถามจากแบบสอบถามการคิดไตร่ตรองของเคมเบอร์และคนอื่นๆ (Kember; et al. 2000) ซึ่งมีข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 8 ข้อ ผู้วิจัยจึงเขียนข้อคำถามตามโครงสร้างจากข้อคำถามข้างต้น โดยสร้างเพิ่มจากเดิมเป็นจำนวน 32 ข้อ ซึ่งลักษณะของข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้จะเป็นข้อความ เกี่ยวกับตัวนักเรียน สังคม และสิ่งแวดล้อม

1.5 นำข้อคำถามมาที่ได้อภิปรายและปรับแก้ข้อคำถามกับอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญานิพนธ์ เพื่อให้ข้อคำถามมีความเที่ยงตรงและครอบคลุมโครงสร้างทฤษฎี ทำการคัดเลือกข้อคำถาม และ จัดพิมพ์เป็นแบบวัดการคิดไตร่ตรอง ได้ข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ

1.6 นำแบบวัดที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น โดยหาความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวัดผลการศึกษา จำนวน 6 ท่าน พิจารณาความสอดคล้อง ของแบบวัดกับนิยามการคิดไตร่ตรอง พบว่า ข้อคำถามทั้ง 25 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.80 ถึง 1 จากนั้นนำข้อคำถามที่ได้มาทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

1.7 นำแบบวัดที่พัฒนาและปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาช่วงชั้น ที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจริงจำนวน 146 คน จากนั้นนำผลที่ได้ มา วิเคราะห์หาอำนาจจำแนกของข้อคำถาม โดยการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนน รวมทั้งฉบับ ซึ่งการคัดเลือกข้อคำถามในลักษณะของความสัมพันธ์ สำนักประเมินทางการศึกษา มหาวิทยาลัยวงชิงตัน (โกศล มีคุณ. 2545 : 282 – 284) กำหนดเป็นแนวไว้ โดยอาศัยเกณฑ์ของแซก และนิวตัน (Sax & Newton. 1997 : 239) ซึ่งได้ให้เกณฑ์ การพิจารณาไว้ ดังนี้

มีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.31 ถึง 1.00 แปลว่า จำแนกได้ดี

มีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.10 ถึง 0.30 แปลว่า จำแนกได้พอใช้

มีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง ค่าลบ ถึง 0.09 แปลว่า จำแนกได้ไม่ดี

ในการพิจารณาดัชนีอำนาจจำแนกเพื่อคัดเลือกข้อคำถาม ผู้วิจัยตัดสินใจใช้ระดับค่าความสัมพันธ์ ที่ระดับ 0.20 ขึ้นไป พร้อมทั้งพิจารณาถึงความครอบคลุมตามนิยามปฏิบัติการซึ่งผลจากการทดลอง

ใช้เครื่องมือ ปรากฏว่า ข้อคำถามทั้ง 25 ข้อ มีค่าความสัมพันธ้อยู่ระหว่าง 0.12 ถึง 0.51 ดังนั้นผู้วิจัยจึงปรับปรุงข้อคำถามที่จำแนกได้พอใช้และมีข้อบกพร่องเป็นรายข้อ จากนั้นนำแบบวัดมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด โดยใช้วิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบัค ปรากฏว่าแบบวัดการคิดไตร่ตรองมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81

1.1 นำแบบวัดที่ได้ไปจัดพิมพ์เป็นแบบวัดการคิดไตร่ตรองฉบับจริง เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัย

1.2 เพื่อเป็นการตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง หลังจากที่ได้ไปเก็บข้อมูลเพื่อใช้สำหรับการวิจัยเสร็จแล้ว ก่อนที่นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ผล เพื่อตอบจุดประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 376 คน ไปวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบวัด โดยคาดหวังว่าดัชนีบ่งชี้คุณภาพของแบบวัดที่ได้ในครั้งนี้ จะเป็นตัวบ่งชี้ที่มีความแม่นยำสูงกว่าที่ได้จากการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กในขั้นตอนของการพัฒนาเครื่องมือในเบื้องต้น โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิเคราะห์พารามิเตอร์ของข้อสอบภายใต้ทฤษฎีการตอบสนองข้อสอบ (Item Response Theory : IRT) ด้วยโปรแกรมมัลติล็อก (Multilog) โดยเลือกใช้ โมเดลเกรดเรสพอนส์ (Graded Response Model) ซึ่งมีลักษณะโมเดลทั่วไปของโมเดลการตอบสนองข้อสอบที่มี 2 พารามิเตอร์ (2 – Parameter Model) ซึ่งการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมมัลติล็อก มีความจำเป็นต้องใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่จึงไม่เหมาะสมสำหรับทำการวิเคราะห์ ในขั้นตอนของการทดลองใช้แบบวัดในขั้นการทดลองเครื่องมือ

การแสดงค่าคุณสมบัติข้อคำถามที่ใช้จริงในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ค่าประมาณความชัน (α) ที่ได้จากโค้งลักษณะข้อสอบ (Item Characteristic Curve : ICC) ณ จุดเปลี่ยนโค้งที่ $\theta = b$ ที่ปรับค่าเป็นคะแนนมาตรฐาน ซึ่งในทางทฤษฎีจะมีค่าเท่าใดก็ได้ทั้งทางลบและทางบวก โดยที่ค่าบวกที่ผ่านการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติจะถือว่ามีอำนาจจำแนกที่พึงประสงค์ สำหรับเกณฑ์การกำหนดว่าจะใช้ค่าขั้นต่ำเท่าใดยอมแล้วแต่การวินิจฉัยของผู้วิจัยและผู้ใช้ผลการวิจัย ตลอดจนทั้งประเภทของงานวิจัย ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาในการวิจัยครั้งนี้ถือเป็นค่าบวกที่ผ่านการทดสอบระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และวินิจฉัยคุณสมบัติของแบบวัดทั้งฉบับร่วมกันด้วย

ผลการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมมัลติล็อก พบว่า ข้อคำถามของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง มีดัชนีอำนาจจำแนก (α) อยู่ระหว่าง 0.61 ถึง 1.39 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87

ตัวอย่างแบบวัดการคิดไตร่ตรอง

คำชี้แจง ให้นักเรียนประเมินตนเองว่า นักเรียนมีการคิดหรือการปฏิบัติอย่างไร โดยทำเครื่องหมายถูก (✓) ในช่องที่เหมือนกับการคิดหรือการปฏิบัติของนักเรียน

ข้อที่	การคิด / การปฏิบัติ	เหมือน น้อยที่สุด	เหมือน น้อย	เหมือน ปานกลาง	เหมือน มาก	เหมือน มากที่สุด
0	เวลาที่ฉันทำอะไร ฉันมักจะคิดก่อน หลายๆ วิธี และเลือกทำวิธีที่พิจารณา แล้วว่าดีที่สุด					
00	ฉันมักเปลี่ยนแปลงทัศนะที่มีต่อตนเอง ในทางที่ดีขึ้น เมื่อมีโอกาสได้คิดทบทวน					

เกณฑ์การให้คะแนน

เหมือนน้อยที่สุด	ให้ น้ำหนักคะแนน	1	คะแนน
เหมือนน้อย	ให้น้ำหนักคะแนน	2	คะแนน
เหมือนปานกลาง	ให้น้ำหนักคะแนน	3	คะแนน
เหมือนมาก	ให้น้ำหนักคะแนน	4	คะแนน
เหมือนมากที่สุด	ให้น้ำหนักคะแนน	5	คะแนน

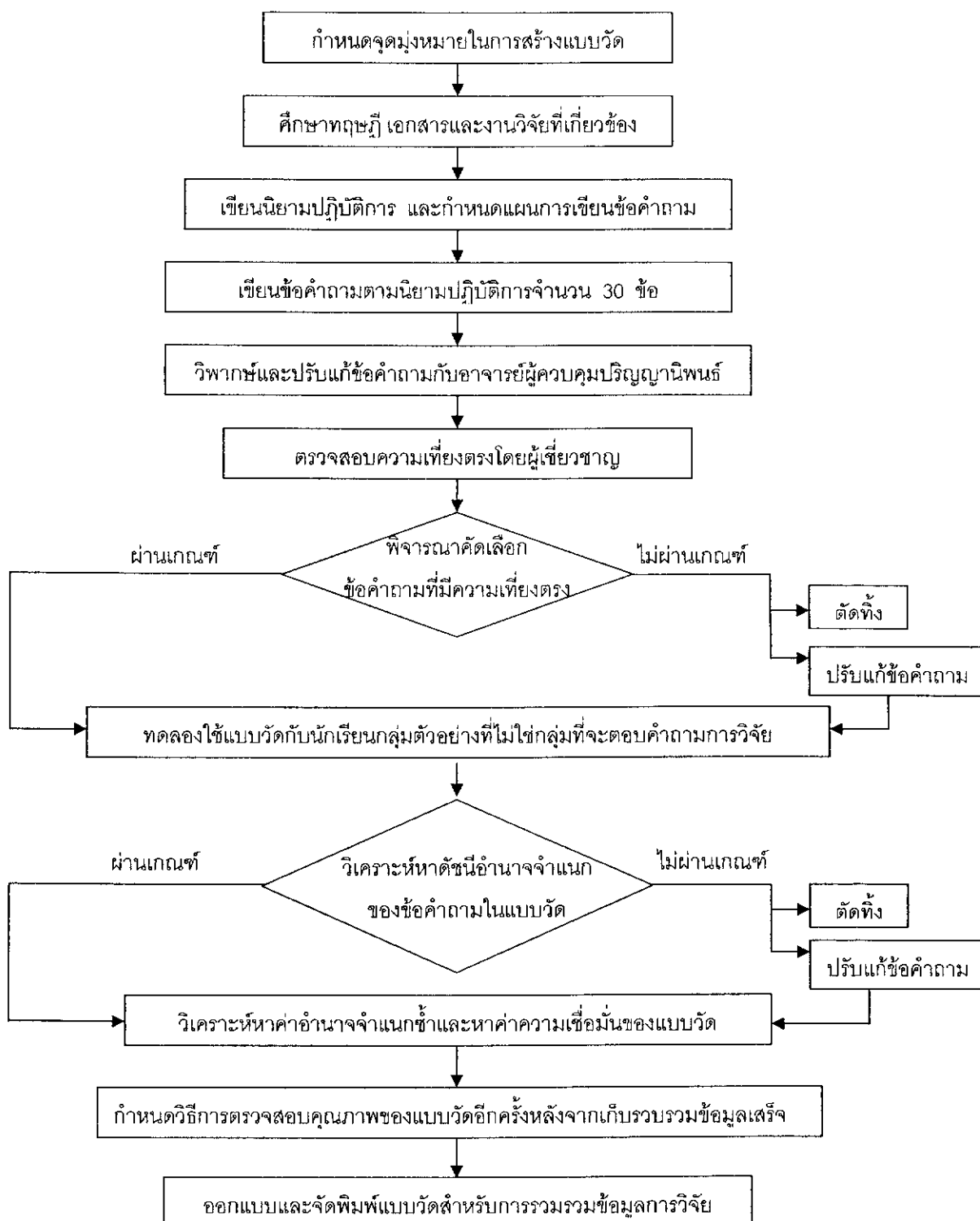
เกณฑ์การแปลความหมายคะแนน

แบบวัดการคิดไตร่ตรอง มีจำนวน 25 ข้อ คะแนนเต็ม 125 คะแนน

คะแนน		การแปลความหมาย
25.00 – 37.50	หมายถึง	คิดไตร่ตรองน้อยที่สุด
37.51 – 62.50	หมายถึง	คิดไตร่ตรองน้อย
62.51 – 87.50	หมายถึง	คิดไตร่ตรองปานกลาง
87.51 – 112.50	หมายถึง	คิดไตร่ตรองมาก
112.51 – 125.00	หมายถึง	คิดไตร่ตรองมากที่สุด

2. แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา

เป็นแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา ที่ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากแบบวัดเจตคติต่อศาสนาของเทอร์สโตนและเชฟ (Thurstone and Chave. 1929; citing Shaw and Wright. 1967 : 544 – 546) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา ดังนี้

ภาพประกอบ 7 ลำดับขั้นตอนการสร้างแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา

2.1 กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนานี้เพื่อนำไปใช้ในงานวิจัย

2.2 ศึกษาทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง ในด้านค่านิยม แนวคิด องค์ประกอบ ลักษณะการเขียนข้อคำถาม การให้คะแนน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบวัด

2.3 เขียนนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operational Definition) จากแนวทางการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และกำหนดแผนการเขียนข้อคำถาม

2.4 เขียนข้อคำถามของแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา ผู้วิจัยสร้างข้อคำถามโดยอิงรูปแบบโครงสร้างของข้อคำถามแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนาของเทอร์สตันและเซฟ โดยที่จะสร้างข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ โดยลักษณะของข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ เป็นข้อความเกี่ยวกับหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ประเพณีของศาสนาพุทธ พระภิกษุสงฆ์ และศาสนาสถาน

2.5 นำข้อคำถามมาที่ได้อิงทฤษฎีและปรับแก้ข้อคำถามกับอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท เพื่อให้ข้อคำถามมีความเที่ยงตรงและครอบคลุมโครงสร้างทฤษฎี ทำการคัดเลือก ข้อคำถาม และจัดพิมพ์เป็นแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา ได้ข้อคำถามจำนวน 29 ข้อ

2.6 นำแบบวัดที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น โดยหาความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวัดผลการศึกษา จำนวน 6 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของแบบวัดกับนิยามปฏิบัติการ พบว่าข้อคำถามทั้ง 29 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.83 ถึง 1 และนำข้อคำถามที่ได้มาทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.7 นำแบบวัดที่พัฒนาและปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ช่วงชั้นที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลจริง จำนวน 146 คน จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาดัชนีอำนาจจำแนกของข้อคำถาม โดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ ซึ่งการคัดเลือกข้อคำถามในลักษณะของความสัมพันธ์ สำนักประเมินทางการศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (โกศล มีคุณ. 2545 : 282 – 284) กำหนดเป็นแนวไว้ โดยอาศัยเกณฑ์ของแซกและนิวตัน (Sax & Newton. 1997 : 239) ซึ่งได้ให้เกณฑ์การพิจารณาไว้ ดังนี้

มีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.31 ถึง 1.00 แปลว่า จำแนกได้ดี

มีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.10 ถึง 0.30 แปลว่า จำแนกได้พอใช้

มีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง ค่าลบ ถึง 0.09 แปลว่า จำแนกได้ไม่ดี

ในการพิจารณาอำนาจจำแนกเพื่อคัดเลือกข้อคำถาม ผู้วิจัยตัดสินใจใช้ระดับค่าความสัมพันธ์ที่ระดับ 0.20 ขึ้นไป พร้อมทั้งพิจารณาถึงความครอบคลุมตามนิยามปฏิบัติการ ซึ่งผลจากการทดลองใช้เครื่องมือ ปรากฏว่าข้อคำถามทั้ง 29 ข้อ มีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.05 ถึง 0.51 ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความสัมพันธ์ต่ำกว่า 0.10 ออก ซึ่งมีจำนวน

4 ข้อ จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกซ้ำอีกครั้ง พบว่า ข้อคำถามมีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.15 ถึง 0.53 ดังนั้นผู้วิจัยจึงปรับปรุงข้อคำถามที่สามารถจำแนกได้พอใช้ และมีข้อบกพร่องเป็นรายข้อแล้วหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดโดยใช้วิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบัค ปรากฏว่าแบบวัดมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81

2.8 นำแบบวัดที่ได้ไปจัดพิมพ์เป็นแบบวัดแจกคัดต่อพุทธศาสนานับจริง เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัย

2.9 เพื่อเป็นการตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง หลังจากที่ได้ไปเก็บข้อมูลเพื่อใช้สำหรับการวิจัยเสร็จแล้ว ก่อนที่นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ผล เพื่อตอบจุดประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 376 คน ไปวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบวัด โดยคาดหวังว่าดัชนีบ่งชี้คุณภาพของแบบวัดที่ได้ในครั้งนี้ จะเป็นตัวบ่งชี้ที่มีความแม่นยำสูงกว่าที่ได้จากการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กในขั้นตอนของการพัฒนาเครื่องมือในเบื้องต้น โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิเคราะห์พารามิเตอร์ของข้อสอบภายใต้ทฤษฎีการตอบสนองข้อสอบ (Item Response Theory : IRT) ด้วยโปรแกรมมัลติล็อก (Multilog) โดยเลือกใช้ โมเดลเกรดเรสพอนส์ (Graded Response Model) ซึ่งมีลักษณะโมเดลทั่วไปของโมเดลการตอบสนองข้อสอบที่มี 2 พารามิเตอร์ (2 – Parameter Model) ซึ่งการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมมัลติล็อก มีความจำเป็นต้องใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่จึงไม่เหมาะสมสำหรับทำการวิเคราะห์ในขั้นตอนของการทดลองใช้แบบวัดในขั้นการทดลองเครื่องมือ

การแสดงค่าคุณสมบัติข้อคำถามที่ใช้จริงในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ค่าประมาณความชัน (α_i) ที่ได้จากโค้งลักษณะข้อสอบ (Item Characteristic Curve : ICC) ณ จุดเปลี่ยนโค้งที่ $\theta = b$ ที่ปรับค่าเป็นคะแนนมาตรฐาน ซึ่งในทางทฤษฎีจะมีค่าเท่าใดก็ได้ทั้งทางลบและทางบวก โดยที่ค่าบวกที่ผ่านการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติจะถือว่ามีความอำนาจจำแนกที่พึงประสงค์ สำหรับเกณฑ์การกำหนดว่าจะใช้ค่าขั้นต่ำเท่าใดยอมแล้วแต่การวินิจฉัยของผู้วิจัยและผู้ใช้ผลการวิจัย ตลอดทั้งประเภทของงานวิจัย ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาในการวิจัยครั้งนี้ถือเป็นค่าบวกที่ผ่านการทดสอบระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และวินิจฉัยคุณสมบัติของแบบวัดทั้งฉบับร่วมกันด้วย

ผลการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมมัลติล็อก พบว่า ข้อคำถามของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง มีดัชนีอำนาจจำแนก (α_i) อยู่ระหว่าง 0.49 ถึง 1.76 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87

ตัวอย่างแบบวัดเจตคติต่อศาสนา

คำชี้แจง ให้นักเรียนทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่อง ที่ตรงกับความเชื่อ ความรู้สึกหรือ
ความคิดเห็น ของท่านมากที่สุด

ข้อที่	ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
0	ฉันคิดว่าคำสอนของศาสนา เป็นสิ่งที่ปฏิบัติตามได้					
00	ฉันคิดว่าการไปร่วมกิจกรรม ทางศาสนาเป็นเรื่องของ ผู้สูงอายุ					

เกณฑ์การให้คะแนนข้อความทางบวก

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้น้ำหนักคะแนน	5	คะแนน
เห็นด้วย	ให้น้ำหนักคะแนน	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้น้ำหนักคะแนน	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	ให้น้ำหนักคะแนน	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้น้ำหนักคะแนน	1	คะแนน

ข้อความทางลบ

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้น้ำหนักคะแนน	1	คะแนน
เห็นด้วย	ให้น้ำหนักคะแนน	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้น้ำหนักคะแนน	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	ให้น้ำหนักคะแนน	4	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้น้ำหนักคะแนน	5	คะแนน

เกณฑ์การจำแนกกลุ่มระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา

แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา มีจำนวน 25 ข้อ คะแนนเต็ม 125 คะแนน

คะแนน		การแปลความหมาย
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50	หมายถึง	มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำ
51 - 99	หมายถึง	มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง
มากกว่าหรือเท่ากับ 100	หมายถึง	มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง

3. แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู

3.1 ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามของเกตุวดี กัมพลาศิริ (2546 : 80 - 83) ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ คือ ทำเป็นประจำ ทำบ่อยๆ ทำบ่อยปานกลาง นานๆ ทำครั้งไม่เคยทำเลย จำนวน 48 ข้อ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูนี้แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ แบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน แบบตามอารมณ์ โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.98 , 0.85 , 0.96 และ 0.96 ตามลำดับ

3.2 หลังจากการนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลจริงจำนวน 146 คน จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ พบว่า แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบมีเหตุผล มีค่าความสัมพันธอยู่ระหว่าง 0.19 ถึง 0.58 แบบตามใจมากเกินไป มีค่าความสัมพันธอยู่ระหว่าง 0.04 ถึง 0.44 แบบเข้มงวดกวดขัน มีค่าความสัมพันธอยู่ระหว่าง 0.14 ถึง 0.41 แบบตามอารมณ์ มีค่าความสัมพันธอยู่ระหว่าง -0.01 ถึง 0.60 ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการปรับปรุงข้อคำถามที่สามารถจำแนกได้ต่ำและพอใช้เป็นรายข้อ และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน แบบตามอารมณ์ พบว่า มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.76 , 0.57 , 0.61 และ 0.68 ตามลำดับ

3.3 เพื่อเป็นการตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง หลังจากที่ได้ไปเก็บข้อมูลเพื่อใช้สำหรับการวิจัยเสร็จแล้ว ก่อนที่นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ผล เพื่อตอบจุดประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 376 คน ไปวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบวัด โดยคาดหวังว่าดัชนีบ่งชี้คุณภาพของแบบวัดที่ได้ในครั้งนี้ จะเป็นตัวบ่งชี้ที่มีความแม่นยำสูงกว่าที่ได้จากการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กในขั้นตอนของการพัฒนาเครื่องมือในเบื้องต้น โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิเคราะห์พารามิเตอร์ของข้อสอบภายใต้ทฤษฎีการตอบสนองข้อสอบ (Item Response Theory : IRT) ด้วยโปรแกรมมัลติลอก (Multilog) โดยเลือกใช้ โมเดลเกรดเรสพอนส์ (Graded

Response Model) ซึ่งมีลักษณะโมเดลทั่วไปของโมเดลการตอบสนองข้อสอบที่มี 2 พารามิเตอร์ (2 – Parameter Model) ซึ่งการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมมัลติลอก มีความจำเป็นต้องใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่จึงไม่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ในขั้นตอนของการทดลองใช้แบบวัดในชั้นการทดลองเครื่องมือ

การแสดงความสัมพันธ์ข้อคำถามที่ใช้จริงในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ค่าประมาณความชัน (α) ที่ได้จากโค้งลักษณะข้อสอบ (Item Characteristic Curve : ICC) ณ จุดเปลี่ยนโค้งที่ $\theta = b$ ที่ปรับค่าเป็นคะแนนมาตรฐาน ซึ่งในทางทฤษฎีจะมีค่าเท่าใดก็ได้ทั้งทางลบและทางบวก โดยที่ค่าบวกที่ผ่านการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติจะถือว่ามีความจำเป็นที่พึงประสงค์ สำหรับเกณฑ์การกำหนดว่าจะใช้ค่าขั้นต่ำเท่าใดยอมแล้วแต่การวินิจฉัยของผู้วิจัยและผู้ใช้ผลการวิจัย ตลอดทั้งประเภทของงานวิจัย ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาในการวิจัยครั้งนี้ถือเป็นค่าบวกที่ผ่านการทดสอบระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และวินิจฉัยคุณสมบัติของแบบวัดทั้งฉบับรวมกันด้วย

ผลการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมมัลติลอก พบว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู มีดัชนีอำนาจจำแนกและความเชื่อมั่น ดังตาราง 5

ตาราง 5 ดัชนีอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู

แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู	ดัชนีอำนาจจำแนก (α)	ค่าความเชื่อมั่น
แบบมีเหตุผล	0.64 ถึง 1.78	0.83
แบบตามใจมากเกินไป	0.47 ถึง 1.88	0.78
แบบเข้มงวดกวดขัน	0.24 ถึง 1.26	0.66
แบบตามอารมณ์	0.28 ถึง 1.26	0.75

ตัวอย่างแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู

คำชี้แจง ให้นักเรียนพิจารณาข้อความในแต่ละข้อ แล้วเขียนเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงที่สุด

ข้อที่	ข้อความ	ทำเป็นประจำ	ทำบ่อยๆ	ทำบ่อยปานกลาง	นานๆ ทำครั้ง	ไม่เคยทำเลย
1	เมื่อครอบครัวเกิดปัญหา พ่อแม่จะให้ฉันมีส่วนร่วมรับรู้และแก้ปัญหาด้วย					
48	ฉันมักได้รับการยกเว้น ไม่ต้องทำตามกฎระเบียบในบ้าน					

วิธีการตรวจให้คะแนนแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู

ตอบข้อทำเป็นประจำ	ให้น้ำหนักคะแนน	5	คะแนน
ตอบข้อทำบ่อยๆ	ให้น้ำหนักคะแนน	4	คะแนน
ตอบข้อทำบ่อยปานกลาง	ให้น้ำหนักคะแนน	3	คะแนน
ตอบข้อนานๆ ทำ ครั้ง	ให้น้ำหนักคะแนน	2	คะแนน
ตอบข้อไม่เคยทำเลย	ให้น้ำหนักคะแนน	1	คะแนน

เกณฑ์ในการจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดู

แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ แบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน แบบตามอารมณ์ ซึ่งมีแต่ละแบบมีข้อคำถาม 12 ข้อ รวมมีคะแนนในแต่ละแบบ 60 คะแนน มีคะแนนรวมทั้งฉบับ 240 คะแนน

เมื่อรวมคะแนนในแต่ละแบบแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถาม (นักเรียน) คนใดที่ได้คะแนนแบบใดมากกว่าคะแนนแบบรองลงมา ไม่ต่ำกว่า 3 คะแนน หรือคิดเป็นครึ่งหนึ่งของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู จะถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูประเภทที่ได้คะแนนสูงที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อของหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ติดต่อโรงเรียนที่จะไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูล นัดหมายวัน เวลา ที่ จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. จัดเตรียมแบบวัดแบบสอบถาม ให้มีจำนวนมากกว่าจำนวนของกลุ่มตัวอย่างประมาณ 85 % โดยมีจุดประสงค์ 2 ประการ คือ
 - 3.1 เพื่อใช้ในการจัดกลุ่มนักเรียนให้ไม่มีการทับซ้อนกันระหว่างช่วงอายุ กับ ระดับชั้นเรียน ตามกรอบของกลุ่มตัวอย่าง
 - 3.2 เพื่อใช้ในการคัดเลือกแบบวัด และแบบสอบถามที่นักเรียนตอบไม่สมบูรณ์หรือนักเรียนไม่มีความตั้งใจในการตอบ
4. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยทำการเก็บข้อมูลเป็นห้องเรียนและให้นักเรียนตอบแบบวัด ซึ่งก่อนที่นักเรียนจะทำการตอบแบบวัด ผู้วิจัยจะเป็นผู้ชี้แจงเพื่อให้นักเรียนเข้าใจว่าไม่มีผลกระทบต่อนักเรียน และเพื่อข้อมูลที่ได้นักเรียนจะเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด และรับแบบวัดคืนในวันที่เก็บข้อมูล
5. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลวันละ 1 โรงเรียน โดยเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 16 สิงหาคม 2547 ถึง วันที่ 27 สิงหาคม 2547
6. ตรวจสอบและคัดแยกแบบวัด แบบสอบถามที่ตอบไม่สมบูรณ์ หรือมีร่องรอยระบุถึงการไม่ตั้งใจทำแบบวัด แบบสอบถาม และคัดเลือกเฉพาะนักเรียนที่นับถือพุทธศาสนา รวมทั้งพิจารณาตามกำหนดกรอบกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีอายุระหว่าง 12 ปี 6 เดือน ถึง 13 ปี 5 เดือน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีอายุระหว่าง 13 ปี 6 เดือน ถึง 14 ปี 5 เดือน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีอายุระหว่าง 14 ปี 5 เดือน ถึง 15 ปี 5 เดือน หลังจากดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แบบวัดจากผู้ตอบ จำนวน 1,010 คน หลังจากคัดเลือกตามเกณฑ์ช่วงอายุที่กำหนดไว้แล้ว ได้กลุ่มตัวอย่างที่จะนำมาเพื่อหาค่าสถิติพื้นฐานสำหรับการวิจัย จำนวน 376 คน และได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อเปรียบเทียบการคิดไตร่ตรอง จำนวน 288 คน

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดกระทำข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ตรวจสอบให้คะแนนแบบวัดการคิดไตร่ตรอง แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้
2. จัดกลุ่มนักเรียนตามลักษณะระดับชั้นเรียน ระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา และลักษณะการอบรมเลี้ยงดู
3. วิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐานและประมาณค่าสถิติจากคะแนนแบบวัดการคิดไตร่ตรอง
4. วิเคราะห์หาค่าความแปรปรวนแบบมีตัวแปรอิสระ 3 ตัวประกอบ (Three – Way Analysis of Vairance : Three – Way ANOVA) โดยใช้โปรแกรม SPSS และทดสอบนัยสำคัญระหว่าง ค่าเฉลี่ยโดยวิธีการเปรียบเทียบพหุคูณ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เพื่อให้ในการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (สุชาติดา กิระนันท์. 2542 : 115)

$$n = \frac{NZ_{\alpha}^2 \sum_{h=1}^L N_h S_h^2}{N^2 e^2 + Z_{\alpha}^2 \sum_{h=1}^L N_h S_h^2}$$

เมื่อ	n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	แทน	จำนวนประชากร
	N_h	แทน	จำนวนประชากรในแต่ละชั้น
	h	แทน	จำนวนชั้นข้อมูล ตั้งแต่ชั้นที่ 1 ถึงชั้นที่ L
	S_h^2	แทน	ความแปรปรวนของประชากรแต่ละชั้น

e	แทน	ขนาดของความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้
		คำนวณได้จาก $e = Z_{\frac{\alpha}{2}} \frac{S_x}{\sqrt{n}}$
$Z_{\frac{\alpha}{2}}$	แทน	ค่าสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ $(1 - \alpha)$
S_x	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย

สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

1. หาความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2539 : 249 อ้างอิงจาก Rowinelli and Hambleton. 1977)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2. หาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดการคิดได้ตรง แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา และแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู ในขั้นตอนการทดลองใช้เครื่องมือ โดยใช้ Item – Total Correlation (Pedhazur. 1997 : 39)

$$r_{xy} = \frac{S_{xy}}{S_x S_y}$$

เมื่อ	r_{xy}	แทน	ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ
	S_{xy}	แทน	ค่าความแปรปรวนร่วมระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมของข้ออื่นๆ ที่เหลือ
	S_x	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรายข้อ
	S_y	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนรวมของข้ออื่นๆ ที่เหลือ

3. หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง และแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนาและแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2538 : 200)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
	n	แทน	จำนวนข้อของแบบสอบถาม
	S_i^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของข้อคำถามแต่ละข้อ
	S_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

4. ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา และแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู ในขั้นตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมมัลติล็อก (Multilog) โดยใช้โมเดลเกรดเรสพอนส์ (Graded Response Model) ซึ่งมีลักษณะโมเดลทั่วไปของโมเดล การตอบสนองข้อสอบที่มี 2 พารามิเตอร์ (2-Parameter Model) สามารถคำนวณได้จากสูตร (ศิริชัย กาญจนวาสี. 2545 : 76-77)

$$P_{ix}^*(\theta) = \frac{\exp[\alpha_i(\theta - \beta_i)]}{1 + \exp[\alpha_i(\theta - \beta_i)]}$$

เมื่อ	$x = j = 1, \dots, m_i$		
	$P_{ix}^*(\theta)$	แทน	ความน่าจะเป็นที่ผู้ตอบซึ่งมีคุณลักษณะระดับ θ จะตอบข้อ i ด้วยการเลือกการคำตอบที่ x เมื่อ $x = 1, 2, \dots, m$
	α_i	แทน	ค่าพารามิเตอร์ความชันร่วม (Slope parameter) ของข้อที่ i
	β_i	แทน	ค่าพารามิเตอร์ Threshold ของแต่ละรายการคำตอบ (Threshold parameter) ของข้อที่ i

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ จำนวน (n) ร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสัดส่วน และประมาณค่าร้อยละของประชากรของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู

1.1 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าสัดส่วน (วิยะดา ต้นวัฒนา กุล. 2543? : 148)

$$S_p = \sqrt{\frac{pq}{n}}$$

เมื่อ	S_p	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าสัดส่วน
	p	แทน	สัดส่วนที่เกิดเหตุการณ์ที่สนใจของกลุ่มตัวอย่าง
			คำนวณได้จาก $p = \frac{n_g}{n}$
	q	แทน	สัดส่วนที่เกิดเหตุการณ์ที่ไม่สนใจของกลุ่มตัวอย่าง
			คำนวณได้จาก $q = 1 - p$
	n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

1.2 การประมาณค่าร้อยละ

$$\left(p - Z_{\frac{\alpha}{2}} S_p \right) \times 100 < p \times 100 < \left(p + Z_{\frac{\alpha}{2}} S_p \right) \times 100$$

เมื่อ	p	แทน	ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง
	S_p	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าสัดส่วน
	p	แทน	ค่าสัดส่วนที่เกิดเหตุการณ์ที่สนใจของกลุ่มตัวอย่าง
	$Z_{\frac{\alpha}{2}}$	แทน	ค่าสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ $(1 - \alpha)$

2. หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ จำนวน (n) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s) และ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย ($S_{\bar{x}}$) ของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง

2.1 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย (สนั่น สุภาลัย. 2543? : 101)

$$S_{\bar{x}} = \frac{S_x}{\sqrt{n}}$$

เมื่อ	$S_{\bar{x}}$	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย
	S_x	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง
	n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

2.2 การประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร (สนั่น สุภาลัย. 2543? : 108)

$$\bar{X} - Z_{\frac{\alpha}{2}} S_{\bar{x}} < \mu < \bar{X} + Z_{\frac{\alpha}{2}} S_{\bar{x}}$$

เมื่อ	μ	แทน	ค่าเฉลี่ยของประชากร
	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
	$S_{\bar{x}}$	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย
	$Z_{\frac{\alpha}{2}}$	แทน	ค่าสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ $(1 - \alpha)$

3. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการคิดไตร่ตรอง โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบตัวแปรอิสระ 3 ตัว (Three – Way Analysis of Vairance : Three – Way ANOVA) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 – 3 (นิคม ดังคะพิภพ. 2543 : 186)

3.1. หาค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสอง ซึ่งเป็นค่าที่เกิดจากการนำค่าความเป็นอิสระ (df) ไปหารค่าผลบวกกำลังสอง (SS) ตามแหล่งความแปรปรวนที่สมนัยกัน ดังนั้นค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของกรณีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบตัวแปรอิสระ 3 ตัว สามารถคำนวณได้จากสูตร

$$MA_A = \frac{SS_A}{I - 1}$$

$$MA_B = \frac{SS_B}{J - 1}$$

$$MA_C = \frac{SS_C}{K - 1}$$

$$MA_{AB} = \frac{SS_{AB}}{(I - 1)(J - 1)}$$

$$MA_{AC} = \frac{SS_{AC}}{(I - 1)(K - 1)}$$

$$MA_{BC} = \frac{SS_{BC}}{(J - 1)(K - 1)}$$

$$MA_{ABC} = \frac{SS_{ABC}}{(I - 1)(J - 1)(K - 1)}$$

$$MA_W = \frac{SS_W}{IJK(n - 1)}$$

3.2 หาค่า F ซึ่งเป็นค่าอัตราส่วนที่เกิดจากอัตราส่วนของค่าไคสแควร์สามจำนวนที่เป็นอิสระจากกัน ซึ่งคำนวณได้จากสูตร ดังนี้ (นิคม ดังคะพิภพ. 2543 : 193)

$$F_A = \frac{MS_A}{MS_W}$$

$$F_B = \frac{MS_B}{MS_W}$$

$$F_C = \frac{MS_C}{MS_W}$$

$$F_{AB} = \frac{MS_{AB}}{MS_W}$$

$$F_{AC} = \frac{MS_{AC}}{MS_W}$$

$$F_{BC} = \frac{MS_{BC}}{MS_W}$$

$$F_{ABC} = \frac{MS_{ABC}}{MS_W}$$

2.3. ทดสอบนัยสำคัญระหว่างค่าเฉลี่ยโดยวิธีการเปรียบเทียบพหุคูณโดยใช้วิธีการ

Least Significant Difference (LSD)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ พบว่า นักเรียนในพื้นที่การศึกษา เขต 4 ของจังหวัดเชียงราย มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบตามอารมณ์ คิดเป็นร้อยละ 76.6 , 1.6 , 13.0 และ 8.8 ตามลำดับ ซึ่งในการวิเคราะห์ความแปรปรวนนั้นมีข้อตกงที่สำคัญข้อหนึ่ง คือ กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มต้องได้มาจากประชากรที่มีความแปรปรวนเท่ากัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการปรับเปลี่ยนจุดประสงค์เดิมที่ตั้งไว้แล้วนำตัวแปรเพศมาร่วมวิเคราะห์ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่การศึกษาเขต 4 ของจังหวัดเชียงรายดังนี้

จุดประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยประสงค์ที่จะศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1, มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 2 และ มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3) ที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล โดยจำแนกตามเจตคติต่อพุทธศาสนา และเพศ จึงกำหนดจุดประสงค์เพื่อนำไปสู่การวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน และมีเพศต่างกัน
2. เพื่อศึกษาผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองของนักเรียน ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียน กับเจตคติต่อพุทธศาสนา ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกับระดับชั้นเรียนกับเพศและที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศ
3. เพื่อศึกษาผลปฏิสัมพันธ์การคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียน เจตคติต่อพุทธศาสนาและเพศ
4. เพื่อแสดงพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างระดับกัน และเพศต่างกัน จากค่าเฉลี่ยที่ได้รับในการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติตามจุดประสงค์ข้อที่ 1 – 3

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. ค่าสถิติพื้นฐานและการประมาณค่าร้อยละของประชากรของวิธีการอบรมเลี้ยงดู ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการประมาณค่าร้อยละของประชากร
2. ค่าสถิติพื้นฐานและการประมาณค่าเฉลี่ยประชากรของคะแนนการคิดไตร่ตรอง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและขอบเขตของค่าเฉลี่ยประชากรที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ของคิดไตร่ตรองในภาพรวมของกลุ่มตัวอย่าง โดยจำแนกตาม ระดับชั้น ระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา เพศ และวิธีการอบรมเลี้ยงดู
3. เปรียบเทียบการคิดไตร่ตรองระหว่างนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน เปรียบเทียบการคิดไตร่ตรองระหว่างนักเรียนที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน เปรียบเทียบการคิดไตร่ตรองระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิงต่างกัน และศึกษาผลปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนกับระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาที่มีผลต่อการคิดไตร่ตรอง ศึกษาผลปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนกับเพศที่มีผลต่อการคิดไตร่ตรอง ศึกษาผลปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับเจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศที่มีผลต่อการคิดไตร่ตรอง และศึกษาผลปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนกับระดับเจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศที่มีผลต่อการคิดไตร่ตรอง ด้วยสถิติทดสอบเอฟ (F-test) จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบมีตัวแปรอิสระ 3 ตัวประกอบ (Three – way Analysis of Variance) และทดสอบภายหลังด้วยสถิติทดสอบ LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าสถิติพื้นฐานและการประมาณค่าร้อยละของประชากร ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าสัดส่วน และการประมาณค่าร้อยละของประชากร จำแนกตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดู

ตาราง 6 ค่าสถิติพื้นฐานของลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการประมาณค่าร้อยละของประชากรที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

วิธีการอบรมเลี้ยงดู	n_g	ร้อยละ	s_p	ผลการประมาณค่าร้อยละของประชากร
แบบมีเหตุผล	288	76.60	0.022	72.32 – 80.88
แบบตามใจมากเกินไป	6	1.60	0.006	0.33 – 2.87
แบบเข้มงวดกวดขัน	49	13.00	0.017	9.60 – 16.40
แบบตามอารมณ์	33	8.80	0.015	5.94 – 11.66
รวม	376	100	–	–

จากตาราง 6 พบว่า นักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบตามอารมณ์ มีจำนวน 288, 6, 49 และ 33 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 76.60, 1.60, 13.00 และ 8.80 ตามลำดับ และมีค่าร้อยละของประชากรอยู่ระหว่าง ร้อยละ 72.32 – 80.88, ร้อยละ 0.33 – 2.87, ร้อยละ 9.60 – 16.40 และร้อยละ 5.94 – 11.66 ตามลำดับ

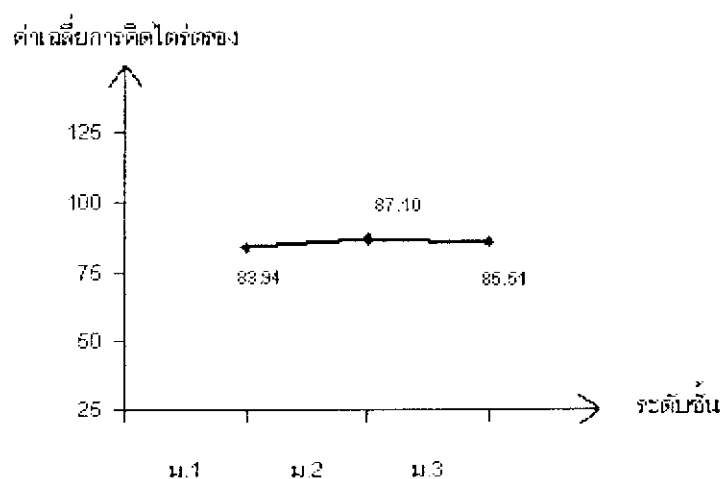
2. ค่าสถิติพื้นฐานและการประมาณค่าเฉลี่ยประชากรของคะแนนการคิดไตร่ตรอง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของสัดส่วน และขอบเขตของค่าเฉลี่ยประชากรที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ของการคิดไตร่ตรองในภาพรวมของกลุ่มตัวอย่าง โดยจำแนกตามระดับชั้นเพศ ระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา และลักษณะการอบรมเลี้ยงดู

ตาราง 7 ค่าสถิติพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจำแนกตามระดับชั้น และการประมาณค่าเฉลี่ยประชากร ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

ระดับชั้น	การคิดไตร่ตรอง				ผลการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร	การแปลความหมาย
	n	$\bar{X}$	S	S_x		
1	126	83.94	10.58	0.94	82.10 – 85.78	ปานกลาง
2	101	87.10	10.34	1.03	85.08 – 89.12	ปานกลางถึงมาก
3	149	85.51	9.31	0.76	84.02 – 87.00	ปานกลาง
รวม	376	85.41	10.07	0.52	84.39 – 86.43	ปานกลาง

จากตาราง 7 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการคิดไตร่ตรองอยู่ในระดับปานกลาง และมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ย เท่ากับ 85.41 คะแนน ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.39 – 86.43 โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยเท่ากับ 83.94 คะแนน ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 82.10 – 85.78 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยเท่ากับ 87.10 ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 85.08 – 89.12 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยเท่ากับ 85.51 ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.02 – 87.00 จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 มีการคิดไตร่ตรองอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อนำคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยที่ได้มาจัดทำเป็นกราฟเส้นแสดงถึงพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ได้ผลปรากฏดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 พัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3

จากภาพประกอบ 9 จะเห็นได้ว่าพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีแนวโน้มสูงขึ้นในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมีแนวโน้มลดลงเพียงเล็กน้อยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ตาราง 8 ค่าสถิติพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจำแนกตามระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา และการประมาณค่าเฉลี่ยประชากร ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

ระดับเจตคติ ต่อพุทธศาสนา	การคิดไตร่ตรอง				ผลการประมาณ ค่าเฉลี่ยของ ประชากร	การแปลความหมาย
	n	$\bar{X}$	s	S_x		
สูง	159	88.31	9.46	0.75	86.84 – 89.78	ปานกลางถึงมาก
กลาง	217	83.29	9.99	0.68	81.96 – 84.62	ปานกลาง
รวม	376	85.41	10.07	0.52	84.39 – 86.43	ปานกลาง

จากตาราง 8 พบว่า ไม่มีนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำ และมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ย เท่ากับ 85.41 คะแนน ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.39 – 86.43 โดยคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยของนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง เท่ากับ 88.31 ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 86.84 – 89.78 และคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยของนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับระดับปานกลางเท่ากับ 83.29 ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 81.96 – 84.62 จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่านักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงมีการคิดไตร่ตรองสูงกว่านักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง

ตาราง 9 ค่าสถิติพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจำแนกตามเพศ และการประมาณค่าเฉลี่ยประชากร ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

เพศ	การคิดไตร่ตรอง				ผลการประมาณค่าเฉลี่ย ของประชากร	การแปลความหมาย
	n	$\bar{X}$	s	S_x		
ชาย	134	84.25	10.31	0.89	82.51 – 85.99	ปานกลาง
หญิง	242	86.05	9.90	0.64	84.80 – 87.30	ปานกลาง
รวม	376	85.41	10.07	0.52	84.39 – 86.43	ปานกลาง

จากตาราง 9 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ย เท่ากับ 85.41 คะแนน ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.39 – 86.43 โดยนักเรียนชายมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเท่ากับ 84.25 ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 82.51 – 85.99 และนักเรียนหญิงมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเท่ากับ 86.05 ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.80 – 87.30 จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่านักเรียนหญิงมีการคิดไตร่ตรองสูงกว่านักเรียนชายเพียงเล็กน้อย

ตาราง 10 ค่าสถิติพื้นฐานของการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจำแนกตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการประมาณค่าเฉลี่ยประชากร ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

วิธีการอบรมเลี้ยงดู	การคิดไตร่ตรอง					ผลการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร	การแปลความหมาย
	n	ร้อยละ	$\bar{X}$	S	S_x		
แบบมีเหตุผล	288	76.60	86.26	9.99	0.59	85.10 – 87.42	ปานกลาง
แบบตามใจมากเกินไป	6	1.60	82.00	13.84	5.65	70.93 – 93.07	ปานกลางถึงมาก
แบบเข้มงวดกวดขัน	49	13.00	82.78	10.24	1.46	79.92 – 85.64	ปานกลาง
แบบตามอารมณ์	33	8.80	82.58	8.94	1.56	79.52 – 85.64	ปานกลาง
รวม	376	100.00	85.41	10.07	0.52	84.39 – 86.43	ปานกลาง

จากตาราง 10 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ย เท่ากับ 85.41 คะแนน ซึ่งอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.39 – 86.43 โดยมีนักเรียนที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลร้อยละ 76.60 ซึ่งมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยเท่ากับ 86.26 และอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 85.10 – 87.42 มีนักเรียนที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไปร้อยละ 1.60 ซึ่งมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยเท่ากับ 82.00 และอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 70.93 – 93.07 มีนักเรียนที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน ร้อยละ 13.00 ซึ่งมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยเท่ากับ 82.78 และอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 79.92 – 85.64 และมีนักเรียนที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์ร้อยละ 8.80 ซึ่งมีคะแนนการคิดไตร่ตรองเฉลี่ยเท่ากับ 82.58 และอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 79.52 – 85.64 จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่านักเรียนที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลมีการคิดไตร่ตรองสูงที่สุด และนักเรียนที่การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไปมีการคิดไตร่ตรองน้อยที่สุด

3. เปรียบเทียบการคิดไตร่ตรองของนักเรียนต่างระดับชั้นกัน ต่างระดับเจตคติต่อศาสนา และต่างเพศกัน ด้วยสถิติทดสอบเอฟ (F-test) จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบมีตัวแปรอิสระ 3 ตัวประกอบ (Three – way Analysis of Variance)

จากการพบว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบตามอารมณ์ จำนวน 288, 6, 49 และ 33 คน ตามลำดับ ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ 76.60, 1.60, 13.00 และ 8.80 ตามลำดับ ประกอบกับเงื่อนไขของการใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ ความแปรปรวน ที่ว่ากลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มต้องได้มาจากประชากรที่มีความแปรปรวนเท่ากัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะเลือกเฉพาะนักเรียนมีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล มาใช้ในการเปรียบเทียบ การคิดไตร่ตรอง

1.1 ค่าสถิติพื้นฐานการคิดไตร่ตรองของนักเรียนต่างระดับชั้นกัน ต่างระดับ เจตคติต่อพุทธศาสนา และต่างเพศ

ตาราง 11 ค่าสถิติพื้นฐานการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่เรียน ในระดับชั้นต่างกัน และมีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน

ระดับเจตคติต่อ พุทธศาสนา	ม.1		ม.2		ม.3		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	
สูง	87.86	88.12	89.63	91.97	92.00	88.39	89.56
กลาง	79.17	82.42	87.65	83.69	85.33	85.29	83.83
รวม	82.37	84.93	88.28	88.19	87.48	86.60	86.26

จากตาราง 11 พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่เรียนในระดับชั้นต่างกันและมีระดับ เจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน เมื่อพิจารณาโดยจำแนกตามระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา พบว่า นักเรียนชายและหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง มีคะแนนการคิดไตร่ตรองอยู่ในระดับมาก และนักเรียนชายและหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลางมีคะแนนการคิดไตร่ตรองอยู่ในระดับปานกลาง

3.2 ผลการเปรียบเทียบระดับการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่ต่างระดับชั้น ต่างระดับ เจตคติต่อพุทธศาสนา และต่างเพศ ด้วยสถิติทดสอบเอฟ (F-test) จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน สามทาง (Three – way Analysis of Variance)

ตาราง 12 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกันและเพศต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระดับชั้น (A)	2	703.463	351.731	3.390 *
เจตคติต่อพุทธศาสนา (B)	1	1859.755	1859.755	20.570 **
เพศ (C)	1	4.793	4.793	0.053
ปฏิสัมพันธ์ (A X B)	2	66.319	33.159	0.367
ปฏิสัมพันธ์ (A X C)	2	142.858	71.429	0.790
ปฏิสัมพันธ์ (B X C)	1	0.109	0.109	0.001
ปฏิสัมพันธ์ (A X B X C)	2	262.329	131.165	1.451
ความคลาดเคลื่อน	276	24953.816	90.412	-
รวม	287	28616.989	-	-

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากตาราง 12 พบว่า นักเรียนที่เรียนต่างระดับชั้นกัน มีการคิดไตร่ตรองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน มีการคิดไตร่ตรองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีการคิดไตร่ตรองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ พบว่า ตัวแปรระดับชั้นกับเจตคติต่อพุทธศาสนา ตัวแปรระดับชั้นกับเพศ ตัวแปรระดับชั้นกับเจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศ ไม่ส่งผลให้เกิดผลปฏิสัมพันธ์ ต่อการคิดไตร่ตรองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน ด้วยสถิติทดสอบ LSD

ตาราง 13 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียน ที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน โดยใช้สถิติทดสอบ LSD

ระดับชั้น	$\bar{X}$	ม.1	ม.3	ม.2
ม.1	83.93	-	2.93*	4.29*
ม.3	86.85		-	1.37
ม.2	88.22			-

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 13 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการคิดไตร่ตรองเป็นรายคู่ระหว่างนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกัน พบว่า การคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการคิดไตร่ตรองต่ำกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3.4 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน

ตาราง 14 ค่าเฉลี่ยของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียน จำแนกตามระดับชั้นและเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน

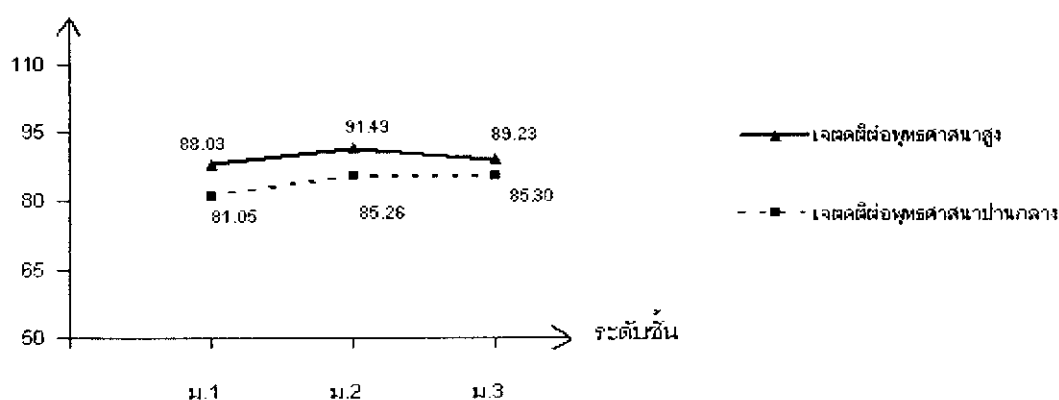
ระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา	ม.1	ม.2	ม.3	รวม
สูง	88.03	91.49	89.23	89.56
กลาง	81.05	85.26	85.30	83.83
รวม	83.93	88.22	86.85	86.26

จากตาราง 14 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีการคิดไตร่ตรองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01 กล่าวคือ นักเรียนที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง มีการคิดไตร่ตรองสูงกว่านักเรียนที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง

3.5 นำค่าเฉลี่ยมาจัดทำเป็นกราฟเส้น เพื่อที่จะอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

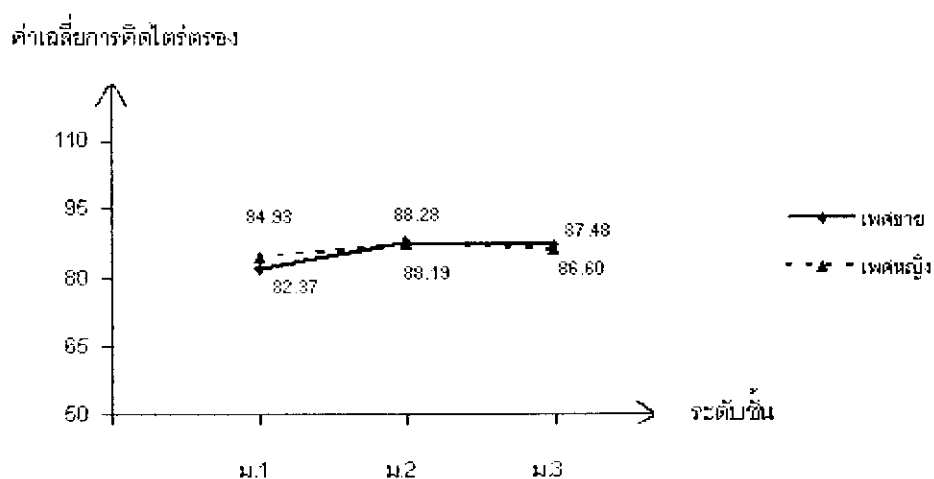
3.5.1 เพื่อที่จะอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรระดับชั้นกับเจตคติต่อพุทธศาสนา ที่ส่งผลร่วมกันต่อการคิดไตร่ตรอง พบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับชั้นกับเจตคติต่อพุทธศาสนา นั่นคือค่าเฉลี่ยการของคะแนนคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง และปานกลางมีรูปแบบของพัฒนาการตามระดับชั้นไม่แตกต่างกัน ดังภาพประกอบ 10

ค่าเฉลี่ยการคิดไตร่ตรอง

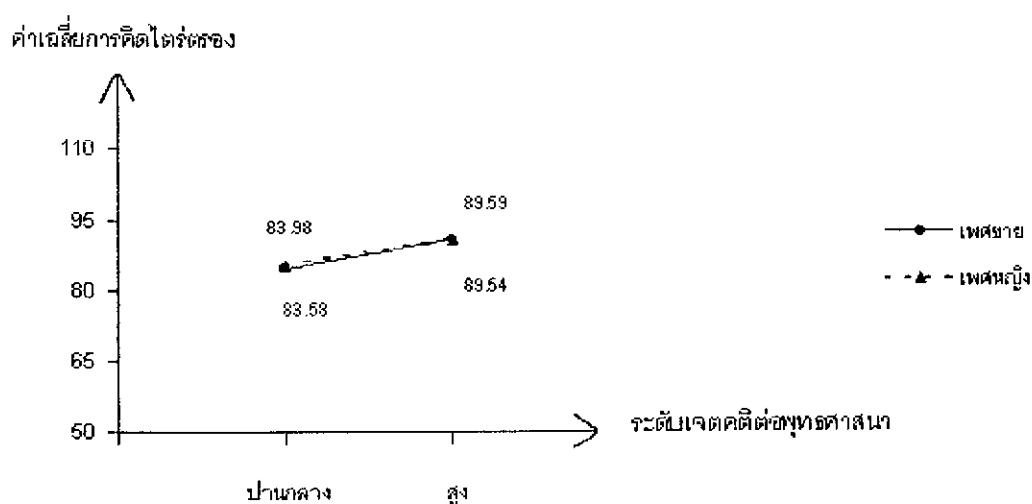
ภาพประกอบ 10 กราฟปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับชั้นกับเจตคติต่อพุทธศาสนาที่ส่งผลต่อการคิดไตร่ตรอง

3.5.2 เพื่อที่จะอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรระดับชั้นกับเพศที่ส่งผลร่วมกันต่อการคิดไตร่ตรอง พบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับชั้นกับเพศ นั่นคือ ค่าเฉลี่ยของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีรูปแบบของพัฒนาการตามระดับชั้นไม่แตกต่างกัน ดังภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 กราฟปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับชั้นกับเพศที่ส่งผลต่อการคิดไตร่ตรอง

3.5.3 เพื่อที่จะอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรเจตคติต่อพุทธศาสนา กับเพศ ที่ส่งผลร่วมกันต่อการคิดไตร่ตรอง พบว่า “ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเจตคติต่อพุทธศาสนา กับเพศ” นั่นคือค่าเฉลี่ยของคะแนนการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่มีระดับ เจตคติต่อพุทธศาสนาในระดับสูงและปานกลางไม่แตกต่างกัน ดังภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 กราฟปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศที่ส่งผลต่อการคิดไตร่ตรอง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรอง ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงพัฒนาในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross – Sectional Study) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิจัยนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1, 2 และ 3 ที่เรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต4 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 จำนวน 126 คน แบ่งเป็นชาย 50 คน หญิง 76 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 101 คน แบ่งเป็นชาย 33 คน หญิง 68 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 149 คน แบ่งเป็นชาย 51 คน หญิง 98 คน รวมจำนวนนักเรียน 376 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบสามขั้นตอน (Three Stages Random Sampling) และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ฉบับ คือ แบบวัดการคิดไตร่ตรอง มีข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา มีข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 และแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู ประกอบด้วยแบบสอบถามจำนวน 4 แบบ ได้แก่ แบบมีเหตุผล แบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน แบบตามอารมณ์ มีข้อคำถามแบบละ 12 ข้อ รวม 48 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.83 , 0.78 , 0.66 และ 0.75 ตามลำดับ

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการนำแบบวัดและแบบสอบถามไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,010 คน หลังได้แบบวัดและแบบสอบถามคืน ผู้วิจัยได้ตรวจสอบและคัดแยกแบบวัด แบบสอบถามที่ตอบไม่สมบูรณ์ หรือมีร่องรอยระบุถึงการไม่ตั้งใจทำแบบวัด แบบสอบถาม และพิจารณาตามกรอบที่ได้กำหนดไว้ แล้วจึงนำแบบวัด แบบสอบถามที่สมบูรณ์ มาทำการวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน ทำการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร และประมาณค่าร้อยละของประชากร หลังจากนั้นนำกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจำแนกตามระดับชั้นเรียน เพศ ระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา และลักษณะการอบรมเลี้ยงดู พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนี้ส่วนมากได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล ส่วนนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบตามอารมณ์ มีจำนวนน้อยเกินไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้พิจารณาเลือกเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลมาใช้ในการศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2, 3 และเปรียบเทียบการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เรียนในระดับต่างกัน เปรียบเทียบการคิดของนักเรียนที่มีระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน เปรียบเทียบการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง

ศึกษาผลปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนกับเจตคติต่อพุทธศาสนาที่มีผลต่อการคิดไตร่ตรอง ระดับชั้นเรียนกับเพศที่มีผลต่อการคิดไตร่ตรอง ศึกษาผลปฏิสัมพันธ์เจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศที่มีผลต่อการคิดไตร่ตรอง และศึกษาผลปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนกับเจตคติต่อพุทธศาสนากับเพศที่มีผลต่อการคิดไตร่ตรอง โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบมี 3 ตัวประกอบ (Three – way Analysis of Variance) และทำการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยสถิติทดสอบ LSD (Least Significant Difference)

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า นักเรียนที่เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ในพื้นที่การศึกษา เขต 4 ของจังหวัดเชียงรายที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลแบบตามใจมากเกินไป แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบตามอารมณ์ คิดเป็นร้อยละ 76.60 , 1.60 , 13.00 และ 8.80 ตามลำดับ

จากการวิจัยสรุปผลได้ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีการคิดไตร่ตรองแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการคิดไตร่ตรองอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองของอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.39 – 86.43 โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 82.10 – 85.78 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 85.08 – 89.12 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.02 – 87.00 แสดงให้เห็นว่าพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนนั้น จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สู่มัธยมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนมีการคิดไตร่ตรองเพิ่มขึ้น และจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สู่มัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนมีพัฒนาการลดลงเพียงเล็กน้อยจนเหมือนกับมีพัฒนาการที่คงที่

2. นักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน มีการคิดไตร่ตรองแตกต่างกัน คือ นักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงมีการคิดไตร่ตรองมากกว่านักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง โดยคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงนั้นอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 86.84 – 89.78 และคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับระดับปานกลางระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 81.96 – 84.62

3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีการคิดไตร่ตรองไม่แตกต่างกัน โดยนักเรียนชายมีคะแนนการคิดไตร่ตรองอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 82.51 – 85.99 และนักเรียนหญิงมีคะแนนการคิดไตร่ตรองอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 84.80 – 87.30

4. การศึกษาผลปฏิสัมพันธ์ของการคิดไตร่ตรอง พบว่า ไม่มีผลปฏิสัมพันธ์ 2 ทาง (Two way interaction effects) ที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างระดับชั้นและระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา ระหว่างระดับชั้นและเพศ ระหว่างระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาและเพศ ส่วนผลปฏิสัมพันธ์ 3 ทาง (Three way interaction effects) พบว่า ไม่มีผลปฏิสัมพันธ์จากตัวแปร ระดับชั้น ระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาและ เพศ เช่นเดียวกัน

จากผลการวิจัยข้อ 1 – 4 สามารถสรุปถึงพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ได้ว่าพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 มีลักษณะที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยแล้วจึงเริ่มคงที่ ส่วนนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงมีการคิดไตร่ตรองสูงกว่านักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีการคิดไตร่ตรองไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 มีประเด็นที่สามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 พบว่า มีนักเรียนที่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล แบบเข้มงวดกวดขัน แบบตามอารมณ์ แบบตามใจมากเกินไป ร้อยละ 76.60 , 13.00 , 8.80 และ 1.60 ตามลำดับ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกตุวดี กัมพลาศิริ (2546 : 66) ที่ได้ทำการศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของนักเรียนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร พบว่า มีนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู แบบมีเหตุผล แบบเข้มงวด แบบตามอารมณ์ แบบตามใจมากเกินไป ร้อยละ 74.20 , 12.40 , 10.50 และ 2.90 ตามลำดับ ซึ่งเมื่อผู้วิจัยทำการศึกษางานวิจัยอื่นที่ศึกษาถึงลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตรในปัจจุบันพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่นั้นได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลหรือแบบประชาธิปไตย

จากข้อมูลที่ค้นพบข้างต้นผู้วิจัยคาดว่าเป็นผลอันสืบเนื่องมาจาก ในปัจจุบันนี้สื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลอย่างมาก อีกทั้งการก้าวรุกรูของวัฒนธรรมต่างชาติได้เข้ามาครอบครองวิถีชีวิต วัฒนธรรมไทยจึงทำให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก (กุศล สุนทรธาดา และคนอื่นๆ. 2541 : 45) ตลอดจนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุนให้พ่อแม่เลี้ยงดูบุตรโดย ให้อบรมเลี้ยงดูโดยใช้เหตุผล ไม่ลงโทษอย่างรุนแรง มีอิสระทั้งความคิดและการกระทำแต่ต้องเป็นไปในทางที่ดี ทั้งนี้เนื่องจากรัฐ

ต้องการให้เยาวชนของชาติได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของชาติ และทำประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เป็นของทั้งภาครัฐหลายหน่วยงานด้วยกัน เช่น กรมสุขภาพจิต กรมอนามัย กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น เพื่อช่วยแนะแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรที่เหมาะสมให้พ่อแม่ ดังจะเห็นได้จากสื่อต่างๆ เช่น เว็บไซต์ หนังสือ วารสาร แผ่นพับ ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเลี้ยงดูบุตร ที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่วัยแรกเกิด จนถึงวัยรุ่น และยังมีการวิจัยอีกมากมาย ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม ที่จะทำให้เด็กมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจและสติปัญญา ที่ได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน

นอกจากนี้เหตุที่นักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาเชิงชาย เขต 4 ส่วนใหญ่มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล อาจเป็นเพราะในเขตพื้นที่การศึกษานี้เป็นเขตที่มีขนาดเล็ก เป็นสังคม ที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน ดังนั้นสัมพันธภาพภายในครอบครัว การศึกษา การประกอบอาชีพ ตลอดจนลักษณะการดำเนินชีวิต จึงมีความใกล้เคียงกัน ทำให้วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกันไม่มากนัก

แต่อย่างไรก็ตามการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแต่ละครอบครัวอาจจะมีหลายแบบผสมผสานกันไป ดังผลที่พบได้ในการจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดู คือ คะแนนลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของนักเรียนในแต่ละแบบนั้นห่างกันไม่มากนัก ดังคะแนนที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกลักษณะการอบรมเลี้ยงดูนั้น เท่ากับ 3 คะแนน หรือครึ่งหนึ่งของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยคาดว่า เนื่องมาจากวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่นั้น บางครั้งก็เปลี่ยนแปลงตามวัยของลูก ตามสภาพแวดล้อม และสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงทำให้เด็กนั้นได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่หลากหลายวิธี ถึงแม้ว่าเด็กนั้นจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูหลายวิธี แต่เด็กนักเรียนส่วนมากจะมีคะแนนในแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลมากกว่าแบบเข้มงวดกดขี่ แบบตามอารมณ์ และแบบตามใจมากเกินไป แสดงว่าส่วนใหญ่พ่อแม่นั้นจะเลี้ยงลูกโดยใช้ให้เหตุผล

2. ผลการศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แตกต่างกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 มีคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาเฉพาะระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะเห็นว่า เด็กนักเรียนมีพัฒนาการการคิดไตร่ตรองเพิ่มขึ้นตามระดับชั้นหรือตามอายุที่มากขึ้น ซึ่งจะสอดคล้องกับทฤษฎีของเพียเจต์ (ทิตนา เขมมณี และคนอื่นๆ. 2544 : 13; citing Piaget. 1964) ที่กล่าวว่า พัฒนาการทางสติปัญญาของคนมีลักษณะเดียวกันในช่วงอายุเท่ากัน และแตกต่างกันในช่วงอายุต่างกัน และเมื่อดูในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะเห็นว่า เด็กนักเรียนมีพัฒนาการการคิดไตร่ตรองที่มีลักษณะคงที่ ซึ่งขัดแย้งกับทฤษฎีของเพียเจต์

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัยหรืออายุของนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นั้นเป็นช่วงวัยเด็กตอนปลาย ซึ่งอยู่ในช่วงอายุประมาณ 6 – 12 หรือ 13 ปี (การเรียกช่วงวัยของเด็กนักทฤษฎีและนักวิชาการหลายท่าน จะเรียกต่างกันออกไป และการแบ่งช่วงอายุของเด็กแต่ละวัยนั้นหลายท่านก็จะแบ่งแตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่แตกต่างกันมากนัก) พัฒนาการทางความคิดสติปัญญาของเด็กในวัยนี้จะพัฒนาได้มาก เด็กสามารถคิดเป็นเหตุเป็นผล เริ่มเข้าใจแนวคิดเชิงนามธรรมพื้นฐานง่ายๆ เข้าใจแนวคิดเชิงเลขง่ายๆ ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 นั้น เป็นช่วงที่เด็กนักเรียนเริ่มก้าวเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ ประมาณ 12 – 18 ปี พัฒนาการของเด็กวัยนี้จะมีเจริญเติบโตทางสมองถึงระดับสูงสุด ตามแนวคิดของเพียเจต์ เด็กในวัยนี้ มีความสามารถในการคิดแบบนามธรรมหรือการคิดแบบที่ต้องใช้ เหตุผลขั้นสูงได้ ซึ่งจัดว่าเป็นกระบวนการคิดขั้นสูง

สำหรับคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง มีสอดคล้องกับผลการประเมินภายนอกรอบแรกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ที่ประเมินสถานศึกษาใน 5 ภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ในสถานศึกษาจำนวน 218 แห่ง ซึ่งประเมินมาตรฐานด้านผู้เรียน พบว่า ความสามารถในการคิดไตร่ตรองของเด็กนักเรียนอยู่ในระดับพอใช้เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากความสามารถ ในการคิดไตร่ตรอง มีความสัมพันธ์กับมาตรฐานด้านครูและผู้บริหาร กล่าวคือ เมื่อการบริหารเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับพอใช้แล้วย่อมส่งผลให้มาตรฐาน ด้านครู คือ ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับพอใช้เช่นกัน และส่งผลให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดไตร่ตรองอยู่ในระดับพอใช้ ดังนั้นในการปรับปรุงพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดไตร่ตรองในระดับดีทั้งประเทศ เพื่อก้าวสู่ การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้น ควรปรับปรุงพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านผู้บริหาร ด้านครูผู้สอน และด้านนักเรียนให้สอดคล้องกัน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : ออนไลน์) นอกจากนี้พัฒนาการทางความคิดของเด็กจะขึ้นอยู่กับคุณภาพของสมอง พันธุกรรม ประสบการณ์การเรียนรู้ในวัยที่ผ่านมา และสิ่งแวดล้อมของเด็ก เช่น บทเรียนทางวิชาการต่างๆ ที่เด็ก ได้มีโอกาสที่เรียนรู้ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ตลอดจนลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ที่เด็กนักเรียนได้รับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทั้งผู้ปกครองและครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนา ให้เด็กมีการคิดไตร่ตรองมากขึ้น

3. ผลการศึกษาการคิดไตร่ตรองของนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงมีการคิดไตร่ตรองสูงกว่านักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นผลอันเนื่องมาจากการคิดไตร่ตรองมีลักษณะการคิดที่ย้อนกลับป้อนกลับมา เป็นการคิดที่ทบทวนอย่างมีเหตุผล และสามารถนำเหตุผลนั้นไปช่วยในการตัดสินใจทำสิ่งต่างๆ ได้

และ เป็นการคิดที่ตั้งอยู่ในคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักของพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่สอนให้คนคิดดี พูดดี ทำดี และพุทธศาสนายังสอนให้คนรู้จักคิดอย่างมีเหตุมีผล รู้จักไตร่ตรองสิ่งต่างๆ (วิมิงสา) อีกทั้งในพุทธศาสนามีวิธีการสอนการคิด ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นวิธีการสอนการคิดที่มีหลากหลายแบบ ที่มุ่งให้คนรู้จักคิดพิจารณาไตร่ตรองควบคู่ไปกับการศึกษาค้นคว้า เป็นการคิดอย่างมีระบบ คิดอย่างถูกต้อง ฝึกให้คนรู้จักคิดถึงเหตุและผล รู้จักคิดหลายด้าน และ มีความสอดคล้องกับผลการประเมินสถานศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547 : ออนไลน์) ที่ประเมินผู้เรียนในสถานศึกษาจำนวน 218 แห่ง พบว่า ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับดี

ดังนั้นนักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง เป็นนักเรียนที่สามารถนำคำสอนของพุทธศาสนาไปปฏิบัติได้มากและอาจเป็นนักเรียนที่ได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาบ่อยครั้ง จึงสามารถคิดไตร่ตรองได้มากกว่านักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลางและเป็นผลมาจากการที่นักเรียนมีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล ดังงานวิจัยของ บัญชร แก้วส่อง (2522 : 62) ที่พบว่า เด็กวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีพัฒนาการทางจริยธรรม สูงกว่าผู้ได้รับการอบรมแบบอื่น และงานวิจัยของ ดวงเดือน พันธุมาวิน และ เพ็ญแข ประจวบปัจฉิก (2520 : 187) พบว่า ผู้ที่ถูกเลี้ยงดูแบบรักมากและใช้เหตุผลมากจะมีจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่ถูกเลี้ยงดูแบบรักน้อยและใช้เหตุผลน้อย นอกจากนี้ผู้วิจัยคาดว่ยังเป็นผลมาจาก สภาพสังคม วัฒนธรรม การประกอบอาชีพของบิดามารดาที่มีความใกล้เคียงกัน และการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับศาสนา ดังจะเห็นได้จาก การทำกิจกรรมทางศาสนาของคนในครอบครัว การที่เด็กไปเรียนโรงเรียนวัด ในวันอาทิตย์ เป็นต้น

จากการวิจัยที่ค้นพบว่าระดับเจตคติต่อพุทธศาสนา จากเดิมที่เคยแบ่งไว้เป็น 3 ระดับ คือ สูง ปานกลาง ต่ำ นั้น พบว่า นักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาเชิงราย เขต 4 มีเจตคติต่อพุทธศาสนา อยู่ในระดับสูงและปานกลางเท่านั้น ไม่มีนักเรียนคนใดเลยที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นผลอันเนื่องมาจากสภาพสังคมไทยให้การยอมรับนับถือคนดี ซึ่งคนดี คือ คนที่ประพฤติตน อยู่ในศีลธรรม และในสังคมไทยยังให้ความสำคัญกับการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ดังจะเห็นได้จาก การที่โรงเรียนจัดงานในวันสำคัญเกี่ยวกับศาสนา เพื่อให้นักเรียนรู้ถึงความสำคัญและความเป็นมา ของวันสำคัญนั้น การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ เป็นต้น ตลอดจนการประกอบอาชีพของบิดามารดา สภาพเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม มีความใกล้เคียงกัน นักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดู แบบมีเหตุผลเหมือนกัน และการที่นักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้เลือกเฉพาะ นักเรียนที่นับถือพุทธศาสนา มีผลที่ทำให้นักเรียนไม่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำเลย

4. ผลการศึกษาคิดไตร่ตรองของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีการคิดไตร่ตรองไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง จะเห็นว่า นักเรียนหญิงมีคะแนนเฉลี่ยการคิดไตร่ตรองสูงกว่านักเรียนชายเล็กน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในปัจจุบันนี้ เด็กชายและเด็กหญิงมีโอกาสในการเรียนเท่าเทียมกัน โดยที่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูนั้นเปิดโอกาสให้ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงได้ฝึกหัดคิดเหมือนกัน จึงทำให้การคิดไตร่ตรองของนักเรียนชายและหญิงแตกต่างกันไม่มากนัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสงคราม เชาวศิลป์ (2517 : 119) ที่พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความคิดซับซ้อนไม่แตกต่างกัน และงานวิจัยของ กาบแก้ว พงษ์อุดม (2524 : 140) ที่พบว่า เพศชายและเพศหญิงมีการคิดหาเหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามแม้ว่าเราจะเห็นว่าพัฒนาการทางร่างกายของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงจะแตกต่างกันอย่างมาก แต่พัฒนาการทางด้านการคิดของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงนั้นไม่แตกต่างกันเลย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เนื่องจากพบว่าพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนจากระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ไป ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีแนวโน้มว่ามีลักษณะเพิ่มขึ้นและคงที่ จึงน่าจะนำผลที่ได้จากการวิจัยนี้ ไปพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้มีการฝึกคิดไตร่ตรองมากขึ้น ให้เด็กเกิดความรู้ ความคิด มีคุณธรรม จริยธรรม และนำไปสู่การกระทำในสิ่งที่ถูก และพัฒนาให้นักเรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

1.2 ควรมีการเพิ่มพูนการเรียนรู้และการปฏิบัติทางศาสนาให้แก่นักเรียนมากขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อศาสนาและสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้อง ผลนี้ก็จะเป็เหตุให้นักเรียนมีการคิดไตร่ตรองมากขึ้นด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองในลักษณะนี้อีกครั้ง โดยให้กลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิจัยมีช่วงอายุห่างกันมากขึ้น เพื่อให้เห็นแนวโน้มของพัฒนาการการคิดไตร่ตรองให้ชัดเจนขึ้น

2.2 ควรมีการพัฒนาแบบวัดการคิดไตร่ตรองให้เป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นสถานการณ์ เพื่อวัดการคิดไตร่ตรองของนักเรียน

2.3 สำหรับอาจารย์ที่ทำงานอยู่ในสถานศึกษาที่สามารถติดตามพัฒนาการการคิดได้โดยตรงของนักเรียนกลุ่มเดียวกันได้จากชั้นที่อยู่ในระดับต้นไปยังระดับชั้นที่สูงขึ้น ซึ่งอาจใช้วิธีการวิจัยที่เป็นการศึกษาพัฒนาการแบบการศึกษาภาคตามยาว (longitudinal study) เพื่อตรวจสอบผลของการใช้วิธีการวิจัยเชิงพัฒนาการแบบภาคตัดขวาง (cross – sectional study) เพื่อให้ทราบผลสรุปที่ถูกต้องยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษา ภาคบังคับ พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กาบแก้ว พงษ์อุดม. (2524). พัฒนาการด้านการคิดหาเหตุผลเชิงตรรกศาสตร์และการคิดหาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร. ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2542). การเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน : 3 – 5 ขวบ. กรุงเทพฯ: โชติสุขการพิมพ์
- กุศล สุนทรธาดา และคนอื่นๆ. (2541). สถานการณ์องค์ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เกตุวดี กัมพลศิริ. (2546). การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมตอบสนองระหว่างบุคคล และความเกรงใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กรุงเทพมหานคร ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างแบบกัน. ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). ลายแทงนักคิด. กรุงเทพฯ: ชัดเชสมิเดีย.
- โกวิท วรพิพัฒน์. (2544). ดันคิด คิดเป็น เพื่อให้บันแต่งชีวิตด้วยคิดเป็น. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและกระทรวงศึกษาธิการ.
- โกศล มีคุณ. (2545). ใน การพัฒนาเครื่องมือและกิจกรรมแนะแนว ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 9 – 15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จรรยา สุวรรณทัต. (2545). ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม = Adolescent Development and Upbring หน่วยที่ 1 – 8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จริยา ตันติกรกุล. (2542). ผลของการฝึกคิดสะท้อนกลับในการสอนภาคปฏิบัติต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (การพยาบาลเด็ก). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- จำนง ทองประเสริฐ. (2521). การศาสนา. ใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 4. หน้า 213. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชาติ แจ่มบุษ. (2545). สอนอย่างไรให้คิดเป็น. โรงพิมพ์เลียงเชียง.

- เชิดศักดิ์ โฆวสินธุ์. (2520). *การวัดทัศนคติและบุคลิกภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษา และจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉินัก. (2520). *รายงานการวิจัยเรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; อรพินธ์ ชูชม; และงามตา วนินทนนท์. (2528). *ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย*. รายงานการวิจัยฉบับที่ 32. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดุษฎี โยเหลา. (2535). *รายงานการวิจัย เรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เดือน คำดี. (2531). *ศาสนาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิศนา แคมมณี. (2544). *วิทยาการด้านการคิด*. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้นท์.
- ธีรฤดี เอกะกุล. (2542). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการวัดเจตคติ*. อุบลราชธานี: ภาควิชาทดสอบและวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- นงเนตร ธรรมบวร. (2541). *รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ประเด็น บทบาทของครอบครัวกับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2542, ธันวาคม). *การสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิด*. สานปฏิรูป. 2(21): 36 – 39.
- นิคม ดังคะพิภพ. (2543). *สถิติเพื่อการวิจัยทางการศึกษา : มโนทัศน์และการประยุกต์การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม และการออกแบบการวิจัยทางการศึกษา*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2546?). *การวิจัยเชิงพัฒนา (Developmental Study)*. (เอกสารประกอบคำสอน). กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. อัดสำเนา.
- บุญชร แก้วสอง. (2522). *การเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นในสังคมเมืองและชนบทที่มีการอบรมเลี้ยงดูและแบบการคิดแตกต่างกัน*. ปริญญากการศึกษา มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปราณี ด้านกุลประเสริฐ. (2544). *ผลของเทคนิคการสอนตนเองที่มีต่อการคิดแบบไตร่ตรองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่3*. ปริญญากศึกษามหาบัณฑิต. (จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2520) *ทัศนคติ : การวัด การเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประเวศ วะสี. (2538). *ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2538, ธันวาคม – 2539, มกราคม). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อความก้าวหน้าของไทย*. *สุทธิปริทัศน์*. 10(29) : 7 – 29.
- ผ่องพรรณ ตรีมงคลกุล และ สุภาพ จัตรภรณ์. (2543). *การออกแบบการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระญาณวโรดม (ประยูร สุนตฺถุโร). (2532). *ศาสนาต่างๆ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กิตติวรรณ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2546). *รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระทักษิณคณาธิกร. (2544). *ปรัชญา*. กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). (2537). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ปัญญา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2522). *คู่มือมนุษย์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- พิน ดอกบัว. (2542). *พระพุทธศาสนากับคนไทย*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.
- รัตนา บรรณาธรรม. (2545, กรกฎาคม - ธันวาคม). *ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับชั้นเรียน และเพศที่มีผลต่อการคิดวิเคราะห์ได้ตรงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย*. *วารสารอนามัย*. 1(2) : 106 – 112.
- _____. (2546). *ผลของการสร้างฝังความคิดและการเปิดเผยตัวในกระดานสนทนาที่มีต่อการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ในการเรียนบนเว็บของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. *ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2539). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- _____. (2543). *การวัดด้านจิตพิสัย*. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- วรรณจรรย์ มั่งสิงห์. (2536, มิถุนายน - กันยายน). *Reflective Thinking : แนวคิดใหม่ในการฝึกหัดครู*. *วารสารศึกษาศาสตร์*. 16(2) : 31 – 34.

- วนิดา ขำเขียว. (2528?). *ธรรมสำหรับประชาชน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงานทหารกองหนุนแห่งชาติ
ศูนย์ปฏิบัติการกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน.
- วราภรณ์ รักวิจัย. (2529). *การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิยะดา ต้นวัฒนากุล. (2543?). *การอนุมานสัดส่วนของประชากร ใน สถิติเบื้องต้น*. หน้า 147 –
158. ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิยะดา รัตนสุวรรณ. (2547). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิด
ไตร่ตรองของอาจารย์พยาบาล. ปรินญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต. (บริหารการศึกษา).*
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคนอื่นๆ. (2526). *การศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดู พัฒนาการทางร่างกาย
และความพร้อมทางการเรียนของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศักดิ์ สุนทรเสณี. (2531). *เจตคติ*. กรุงเทพฯ: ดี.ดี. บ็อคส์โตร.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2539). *ครอบครัวไทย*. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 20*. หน้า 16.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2545). *ทฤษฎีการทดสอบแนวใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สงคราม เชาวนศิลป์. (2517). *พัฒนาการของสมรรถภาพทางสมองด้านการคิดซับซ้อนกับ
การประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาเลขคณิต. ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ:*
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมพร สุทัศน์ย์, ม.ร.ว. (2530). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับพฤติกรรมก้าวร้าวของ
นักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปรินญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต. (จิตวิทยา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สมศักดิ์ สีนุระเวชญ์. (2542, มกราคม). *ยุทธศาสตร์การสอน*. วารสารวิชาการ. 2 (1) :
51 – 61.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), พระสังฆราช. (2535). *หลักพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 8.
กรุงเทพฯ: นวกะ 35 วัดบวรนิเวศวิหาร.
- สนั่น สุกาลย์. (2543?). *การอนุมานค่าเฉลี่ยของประชากร ใน สถิติเบื้องต้น*. หน้า 92 - 141.
ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ลาโรจน์ กาลศิริศิลป์. (2543). *การศึกษาทัศนคติต่อพระภิกษุสงฆ์ของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร. ปรินญาการศึกษา* มหาบัณฑิต. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุชาติ กิระนันท์. (2542). *ทฤษฎีและวิธีการสำรวจตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์.*
- _____. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ : ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมวิทยา.*
- _____. (2545). *คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เมธิปัส.*
- สุมน อมรวิวัฒน์; และคนอื่นๆ. (2534). *การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). *ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด* ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2544). *มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน).*
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์กรมหาชน). (2547). *สรุปผลการวิเคราะห์ผลการประเมินสถานศึกษานำร่องที่เข้ารับการประเมินปี พ.ศ. 2544 จำนวน 218 แห่ง.* (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.onesqa.or.th/report/year2546/part4.pdf>. วันที่สืบค้น 14 ธันวาคม 2547.
- Bloom Benjamin S.; et al. (1971). *Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning.* New York: McGraw – Hill , Inc.
- Collier, Sunya T. (1999, May – June). *Characteristics of Reflective Thought During the Student Teaching Experience.* Journal of Teacher Education. 50(3) : 173 –181.
- Cohen, Louis.; Manion, Lawrence.; & Morrison, Keith. (2000). *Research Methods in Education.* 5th ed, New York: Routledge.
- Dewey, John. (1933). *How We Think.* Lexington: D.C. Heath and Company.
- Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education.* New York: McGraw – Hill, Inc.

- Guilford, J.P. (1967). *The Nature of Human Intelligence*. London: McGraw – Hill, Inc.
- Guralnik, David B; Friend, Joseph. (1996). *Webster' s New World Dictionnary of the American Language*. Cleveland: The World Publishing Company.
- Hurlock, Elizabeth B. (1967). *Adolescent Development*. 3rd ed, New York: Mc. Graw – Hill.
- Jayaswal, S. (1974). *Foundation of Education Psychology*. New Delhi: Arnold Heinemann.
- Kao, Kai – ning. (2001). *Levels of cognition of instruction and of student' reflective thinking in a selected Web-enhanced*. (Online). Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3022506>. Retrieved January 22,2004.
- Kember, David.; et al. (2000). *Development of a Questionnaire to Measure the Level of Reflective Thinking*. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 25(4) : 381 – 395.
- Kingsbury, Charles Edward. (2002). *Barriers and facilitators to teaching for reflective thought in Christian hiher education in Anglophone Africa (Kenya, Uganda)*. (Online). Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3072007>. Retrieved January 22,2004.
- Shaw, Marvin E.; & Wright, Jack M. (1967). *Scales for the measurement of attitudes*. McGraw – Hill.
- Mezirow, Jack. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. San Fancisco: Jossey – Bass.
- O'Tuel, Frances S.; & Ballard, Ruth K. (1993). *Deverloping Higher Order Thinking in the Content Areas K -12*. Pacofic Grove, CA : Critical thinking Press & Software.
- Piaget, Jean. (1962). *The Origins of Inteligence in the Children*. New York: W.W. Norton.
- Ruggiero, Vincent R. (1988). *The Art of Thinking : A Guide to Critical and Creative Thought*. 2nd ed. New York: Haper & Row.
- Wilkinson, Jill D.; et al. (1997). *Psychology in counseling and therapentic practice*. England: John Wiley & Sons Ltd.

- Wittenburh, David Kirt. (2000). *Validation and reliability of the dispositions of Reflective Thinking Questionnaire: Examining the reflective dispositions of preservice physical education teachers*. (Online). Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/9980234>. Retrieved January 22,2004.
- Yost, Deborah S.; Sentner, Sally M.; & Forlenza - Bailey, Anna (2000, January - February). *An Examination of the Construct of Critical Reflection : Implications for Teacher Education Programming in the 21st Century*. *Journal of Teacher Education*. 51(1): 39 – 49.
- Zimbardo, Philip G.; & Gerrig, Richard J. (1996). *Psychology and Life*. 14th ed. New York: Harper Collins College Publishers.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เลขที่.....

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำชี้แจงในการทำแบบวัด

ผู้วิจัยขอความร่วมมือนักเรียนในการทำแบบวัดซึ่งจะนำไปใช้สำหรับการวิจัย แบบวัดนี้มีจำนวน 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นการถามข้อมูลส่วนตัว

ตอนที่ 2 เป็นแบบวัดที่ให้นักเรียนประเมินตนเอง มีจำนวน 25 ข้อ แต่ละข้อเป็นวิธีการคิดหรือการปฏิบัติของนักเรียนที่มีต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

ขอให้นักเรียนตั้งใจทำแบบวัดโดยอ่านและพิจารณาข้อความแล้วตอบให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งการทำแบบวัดนี้ไม่จำกัดเวลาในการทำและมีความหมายว่าสิ่งที่นักเรียนตอบนั้นจะไม่มีคำตอบที่ผิดหรือถูกแต่อย่างใด ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบตามที่นักเรียนคิดหรือปฏิบัติ ผู้วิจัยขอรับประกันว่าผลการตอบของนักเรียนจะไม่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนหรือโรงเรียน แต่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมในภาพรวมเท่านั้น

ขอขอบคุณนักเรียนที่ให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

สุวิวรรณ พองอินทร์

นิสิตสาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ชั้น ☐ ม.1 ☐ ม.2 ☐ ม.3

อายุ ☐ น้อยกว่า 12 ปี 6 เดือน
☐ 12 ปี 6 เดือน - 13 ปี 5 เดือน
☐ 13 ปี 6 เดือน - 14 ปี 5 เดือน
☐ 14 ปี 6 เดือน - 15 ปี 5 เดือน
☐ มากกว่า 15 ปี 5 เดือน

เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

ศาสนาที่นับถือ

โรงเรียน

ตอนที่ 2

วิธีตอบแบบวัด

ให้นักเรียนประเมินตนเองว่า นักเรียนมีการคิดหรือการปฏิบัติอย่างไร โดยทำเครื่องหมายถูก (✓) ในช่องที่เหมือนกับการคิดหรือการปฏิบัติของนักเรียนมากที่สุด

ตัวอย่าง

ข้อที่	การคิด / การปฏิบัติ	เหมือน น้อยที่สุด	เหมือนน้อย	เหมือน ปานกลาง	เหมือนมาก	เหมือน มากที่สุด
0	ฉันมักเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อตนเองในทางที่ดีขึ้นเมื่อมีโอกาสได้คิดทบทวน		✓			

ข้อที่	การคิด / การกระทำ	เหมือนน้อยที่สุด	เหมือนน้อย	เหมือนปานกลาง	เหมือนมาก	เหมือนมากที่สุด
1	เวลาที่ฉันทำอะไร ฉันมักจะคิดก่อนหลายๆ วิธี และเลือกทำวิธีที่พิจารณาแล้วว่าดีที่สุด					
2	ก่อนที่ฉันจะเชื่อเรื่องใด ฉันจะใช้เวลาพอสมควรในการคิดพิจารณาก่อนทุกครั้ง					
3	ขณะที่ฉันทำข้อสอบ ฉันมักจะคิดทบทวนอย่างรวดเร็วก่อนที่จะลงมือตอบ					
4	ฉันจะเข้าใจสิ่งที่ครูสอนดีขึ้น โดยวิธีการตั้งคำถามเพื่อการตรวจสอบความเข้าใจของตัวเอง					
5	ก่อนที่ฉันจะทำอะไร ฉันชอบคิดถึงสิ่งที่ฉันเคยทำมาแล้ว เพื่อนำมาเป็นทางเลือกในการปฏิบัติ					
6	ก่อนที่ฉันจะตัดสินใจทำอะไร ฉันมักคิดทบทวนถึงเหตุและผลก่อนทำ					
7	เวลาที่ครูถาม ฉันมักจะคิดทบทวนหาคำตอบโดยใช้สิ่งที่เคยเรียนรู้มาจากทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน					
8	บ่อยครั้งที่ฉันทบทวนการกระทำที่ผ่านมา เพื่อนำมาปรับปรุงสิ่งที่ฉันจะทำต่อไป					
9	เวลาที่ฉันทำการบ้าน ฉันจะใช้ทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่ประกอบกัน เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้องสมบูรณ์					
10	เมื่อฉันประสบเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ฉันจะคิดย้อนกลับไปถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา ที่มีลักษณะคล้ายกัน เพื่อนำวิธีการนั้นมาช่วยในการแก้ปัญหา					
11	บ่อยครั้งที่ฉันคิดทบทวนประสบการณ์เดิม เพื่อเรียนรู้ และนำผลการเรียนรู้นั้นมาปรับปรุงการปฏิบัติครั้งต่อไป					
12	ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอดีต เป็นสิ่งที่ฉันนำมาประกอบการทำงาน ในปัจจุบันให้ดีขึ้น					
13	ฉันมักจะนำประสบการณ์ที่ผ่านมาของฉัน และของบุคคลรอบข้าง มาประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับฉัน					

ข้อที่	การคิด / การกระทำ	เหมือนน้อยที่สุด	เหมือนน้อย	เหมือนปานกลาง	เหมือนมาก	เหมือนมากที่สุด
14	ฉันมักเปลี่ยนแปลงทัศนะที่มีต่อตนเองในทางที่ดีขึ้น เมื่อมีโอกาสได้คิดทบทวน					
15	ผลจากการคิดอย่างพินิจพิจารณา ทำให้ฉันเห็นว่าเพื่อนๆ แต่ละคนมีสิ่งดีๆ หลายอย่างที่แตกต่างกันไป					
16	หลังจากที่ฉันคิดทบทวนในหลายแง่หลายมุมเกี่ยวกับวิชาที่ฉันไม่ชอบ ทำให้ฉันมีความรู้สึกต่อวิชาเหล่านั้นดีขึ้น					
17	ฉันเข้าใจตนเองดีขึ้น เมื่อได้คิดไตร่ตรองถึงความต้องการที่แท้จริงของตนเอง					
18	ฉันเข้าใจเหตุผลของพ่อแม่ที่ทำโทษฉัน เมื่อฉันได้คิดทบทวน ถึงความผิดของฉัน					
19	จากการคิดทบทวนถึงนิสัยของเพื่อนๆ ซึ่งมีทั้งนิสัยที่ดีและไม่ดี ทำให้ฉันเข้าใจเพื่อนตามความเป็นจริง					
20	ผลของการคิดทบทวนอย่างรอบด้าน ทำให้ฉันเปลี่ยนแปลงการกระทำและพฤติกรรมที่เป็นข้อบกพร่องของฉันได้					
21	เมื่อฉันได้พิจารณาถึงผลของการเรียนที่ยังไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้ฉันตั้งใจเรียนหนังสือมากยิ่งขึ้น					
22	การได้ใช้เวลาคิดถึงคุณประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ทำให้ฉันรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและคุ้มค่ามากขึ้น					
23	รคิดทบทวนไตร่ตรองด้วยความสงบและใช้เวลาตามสมควร ทำให้ฉันยังคงเชื่อมั่นในความเชื่อที่ถูกต้อง					
24	ผลจากการคิดอย่างรอบคอบ ทำให้ฉันได้เข้าใจว่าสิ่งที่ฉันเชื่อมาโดยตลอดว่าถูกต้องนั้น ยังเป็นสิ่งที่มิข้อบกพร่องรวมอยู่ด้วย					
25	เมื่อคิดประมวลคำสั่งสอนอบรมของครู พ่อแม่ และพระสงฆ์แล้ว ทำให้ฉันเห็นความสำคัญและเต็มใจทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากขึ้น					

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำชี้แจงในการตอบแบบวัด

ผู้วิจัยขอความร่วมมือนักเรียนในการทำแบบวัดซึ่งจะนำไปใช้สำหรับการวิจัย แบบวัดนี้มีจำนวน 25 ข้อ แต่ละข้อเป็นข้อความเกี่ยวกับพุทธศาสนา

ขอให้นักเรียนตั้งใจทำแบบวัด โดยอ่านและพิจารณาข้อความแล้วตอบให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งการทำแบบวัดนี้ไม่จำกัดเวลาในการทำและมีความหมายว่าสิ่งที่นักเรียนตอบนั้นจะไม่มีคำตอบที่ผิดหรือถูกแต่อย่างใด ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบตามความเชื่อ ความรู้สึก ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ผู้วิจัยขอรับประกันว่าผลการตอบของนักเรียนจะไม่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนหรือโรงเรียน แต่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมในภาพรวมเท่านั้น

วิธีตอบแบบวัด

ให้นักเรียนอ่านข้อความแล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่อง ที่ตรงกับความเชื่อ ความรู้สึกหรือความคิดเห็น ของนักเรียนมากที่สุด

ตัวอย่าง

ข้อที่	ข้อความ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
0	ฉันรู้สึกว่าศาสนาน่าจะสามารถ นำพาบุคคลแต่ละคน ให้ปฏิบัติ แต่สิ่งที่ดีได้				✓	

ขอขอบคุณนักเรียนที่ให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

สุวิวรรณ พองอินทร์

นิสิตสาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

ข้อที่	ข้อความ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1	ฉันคิดว่าคำสอนของศาสนา เป็นสิ่งที่ปฏิบัติตามได้					
2	ฉันคิดว่าการทำบุญตักบาตร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ					
3	ฉันคิดว่าศาสนาพึ่งพาสังคม โดยไม่ได้ทำอะไร ที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคมเลย					
4	ฉันคิดว่าการไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นเรื่องของผู้สูงอายุ					
5	ฉันมักไปวัดเมื่อมีปัญหา และรู้สึกว่า ได้คำตอบที่มีค่าเสมอ					
6	ฉันคิดว่าควรเลือกเชื่อหลักธรรมคำสอน เพียงบางข้อเท่านั้น					
7	ฉันคิดว่าคำสอนของพระสงฆ์ส่วนมาก มีแต่เรื่องไร้สาระ					
8	ฉันมีความสุขเมื่อได้ไปวัด เพราะคนที่ไปวัดส่วนมาก มีจิตใจที่เป็นมิตร					
9	ฉันเชื่อว่าวัดมีความสำคัญต่อสังคมไทย ทั้งในปัจจุบันและอนาคต					
10	ฉันคิดว่าการสวดมนต์เป็นสิ่งที่แสดง ให้เห็นถึงความมกมาย					
11	ฉันคิดว่าคำสอนของศาสนาขัดแย้งกับ ความจริงตามธรรมชาติ					
12	ฉันคิดว่า วัด คือ สัญลักษณ์ที่แสดงถึง ความตื่นเงินทางความคิด					
13	ฉันเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ของศาสนา ทำให้คนเป็นคนดีได้					
14	ฉันคิดว่าวัดมักสร้างศรัทธาแก่ผู้คน โดยอาศัยเรื่องทางไสยศาสตร์					
15	ฉันคิดว่าพระสงฆ์พยายามหาทางยึดเยียด สิ่งที่ไม่มียประโยชน์ ให้กับผู้คน					
16	ฉันรู้สึกว่าศาสนาน่าจะสามารถนำพาบุคคล แต่ละคนให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีได้					
17	ฉันเชื่อในคำสอนของพระสงฆ์ แต่ฉันก็พิจารณา เหตุและผลประกอบด้วย					

ข้อที่	ข้อความ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
18	ฉันคิดว่าการนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำ					
19	ฉันชอบร่วมพิธีกรรมทางศาสนา แต่ถ้ามีธุระที่จำเป็นก็อาจจะงดเว้นบ้าง					
20	ฉันคิดว่าศาสนาช่วยเหลือสังคมได้ไม่คุ้มค่า เท่ากับที่สังคมลงทุนรักษาศาสนาไว้					
21	ฉันรู้สึกว่าวัดและพระสงฆ์สามารถช่วย ให้ฉันมีกำลังใจและมีจิตใจดีขึ้นได้					
22	ฉันเชื่อว่าศาสนามีพลัง ที่จะทำให้บุคคล และสังคมดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องได้					
23	ฉันคิดว่าคำสอนต่าง ๆ ของศาสนา ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข					
24	ฉันไม่ค่อยเข้าใจคำสอนของศาสนามากนัก แต่คิดว่าศาสนาช่วยให้ฉัน เป็นคนซื่อสัตย์และ น่าเชื่อถือมากขึ้นได้					
25	ฉันชอบไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพราะกิจกรรมส่วนมากจะจัดอย่างประณีต และน่าประทับใจ					

เลขที่.....

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำชี้แจงในการทำแบบสอบถาม

ผู้วิจัยขอความร่วมมือนักเรียนในการทำแบบสอบถามซึ่งจะนำไปใช้สำหรับการวิจัยแบบสอบถามนี้ มีจำนวน 48 ข้อ แต่ละข้อเป็นสถานการณ์ระหว่างพ่อแม่กับตัวนักเรียนซึ่งแสดงถึงวิธีการปฏิบัติต่อนักเรียน คำว่า “พ่อแม่” ในแบบสอบถามนี้หมายถึงบุคคลอื่น ๆ ที่เลี้ยงดูนักเรียนมาเป็นเวลานานที่สุดด้วย

ขอให้นักเรียนตั้งใจทำแบบวัดโดยอ่าน และพิจารณาข้อความแล้วตอบให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งการทำแบบสอบถามนี้ไม่จำกัดเวลาในการทำ และมีความหมายว่าสิ่งที่นักเรียนตอบนั้นจะไม่มีคำตอบที่ผิดหรือถูกแต่อย่างใด ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบตามความรู้สึกที่คิดว่าพ่อแม่ปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างนั้นจริง ๆ ผู้วิจัยขอรับประกันว่าผลการตอบของนักเรียนจะไม่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนหรือโรงเรียน แต่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมในภาพรวมเท่านั้น

วิธีตอบแบบสอบถาม

ให้นักเรียนระลึกถึงเหตุการณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่า พ่อแม่ได้ปฏิบัติต่อนักเรียนในลักษณะใด แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในคำตอบท้ายข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงที่สุด ข้อละ 1 คำตอบ

ตัวอย่าง

ข้อที่	วิธีที่พ่อแม่ปฏิบัตินักเรียน	ไม่เคย ทำเลย	นาน ๆ ทำครั้ง	ทำบ่อย ปานกลาง	ทำบ่อยๆ	ทำเป็น ประจำ
0	พ่อแม่จะไม่ยอมให้ฉันได้เตียง เพราะท่านเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี			✓		

ขอขอบคุณนักเรียนที่ให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

สุวิวรรณ พงอินทร์

นิสิตสาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

ข้อที่	วิธีที่พ่อแม่ปฏิบัติกับนักเรียน	ไม่เคย ทำเลย	นาน ๆ ทำครั้ง	ทำบ่อย ปานกลาง	ทำบ่อยๆ	ทำเป็น ประจำ
1	เมื่อครอบครัวเกิดปัญหา พ่อแม่จะให้ฉันมีส่วนร่วมรับรู้และแก้ปัญหาด้วย					
2	พ่อแม่จะพูดคุยกับฉันและพี่ ๆ น้อง ๆ ทำให้ฉันและพี่น้องสนิทสนมกับท่าน					
3	ถ้าฉันมีปัญหาพ่อแม่จะช่วยแนะนำ แต่ให้ฉันเป็นคนตัดสินใจเอง					
4	พ่อแม่จะไม่ชอบให้ใครตักเตือนฉัน หากฉันทำผิด					
5	ฉันมักได้สิ่งของที่ฉันอยากได้แทบทุกอย่างจากพ่อแม่					
6	เมื่อมีแขกมาบ้าน พ่อแม่จะคอยเตือนให้ฉันระวังกริยามารยาท					
7	ฉันสามารถโต้เถียงพ่อแม่โดยท่านไม่ทำโทษ					
8	ถ้าฉันไม่ทำตามคำสั่งของพ่อแม่จะถูกลงโทษ					
9	เมื่อฉันสอบได้คะแนนดี บางทีพ่อแม่ก็ชม บางทีก็ไม่สนใจ					
10	ไม่ว่าฉันต้องการอะไรพ่อแม่จะหามาให้					
11	พ่อแม่จะแบ่งงานบ้านให้ลูกทุกคนรับผิดชอบอย่างเหมาะสม					
12	ถ้าฉันทำของเสียหายในวันที่พ่อแม่อารมณ์ดี ฉันจะไม่ถูกดุ					
13	ถ้าพ่อแม่อารมณ์ดี ฉันสามารถพูดเล่นกับท่านได้					
14	พ่อแม่ไม่เคยต่อว่าฉัน เมื่อฉันทำผิด					
15	ถ้าฉันถูกรังแก พ่อแม่จะปลอบใจ ตามสาเหตุ และแนะนำให้แก้ปัญหาโดยสันติวิธี					
16	เวลาฉันกลับบ้านผิดเวลา บางครั้งพ่อแม่ไม่สนใจ บางครั้งพ่อแม่ดุ					
17	ถ้าเพื่อนที่ฉันคบเป็นคนที่พ่อแม่ไม่ชอบ พ่อแม่จะสั่งให้ฉันเลิกคบเขาทันที					
18	ฉันต้องสังเกตอารมณ์ของพ่อแม่ ก่อนที่จะปรึกษาเรื่องต่างๆ					
19	ฉันไม่สามารถคาดหมายได้ว่า พ่อแม่จะสนใจกิจกรรมที่ฉันทำ					

ข้อที่	วิธีที่พ่อแม่ปฏิบัติกับนักเรียน	ไม่เคย ทำเลย	นาน ๆ ทำครั้ง	ทำบ่อย ปานกลาง	ทำบ่อยๆ	ทำเป็นประจำ
20	ไม่ว่าฉันจะไปไหน พ่อแม่จะตามใจ					
21	ขณะที่ผู้ใหญ่คุยหรือปรึกษานานหรือกัน พ่อแม่จะไม่ให้ฉันอยู่บริเวณนั้น					
22	พ่อแม่มักจะคอยดูแลและตรวจตรา เวลาฉันทำการบ้าน					
23	พ่อแม่ไม่รู้จักความรู้สึกและความต้องการของฉัน					
24	พ่อแม่จะให้ฉันเลือกสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว เช่น เสื้อผ้า ตามที่ฉันต้องการ					
25	ถ้าฉันทำของเสียหาย พ่อแม่จะตักเตือนให้รู้จัก ระมัดระวัง					
26	ฉันรู้สึกว่าพ่อแม่ไม่ยอมตำหนิให้ฉันเสียใจ					
27	พ่อแม่จะจัดเตรียมอาหารและข้าวของเครื่องใช้ ตามที่ฉันต้องการ					
28	ฉันมักถูกพ่อแม่ตี โดยไม่รู้ว่ามีความผิดอะไร					
29	ฉันต้องเชื่อฟังพ่อแม่โดยปราศจากข้อโต้แย้งใดๆ					
30	ถ้าฉันทำผิด ฉันสามารถชี้แจงเหตุผลให้พ่อแม่ เข้าใจได้ และเหตุผลนั้นอาจทำให้ฉันไม่ต้องรับโทษ					
31	เมื่อลูก ๆ เรียกร้องสิทธิในกรณีที่เราไม่ได้รับ ความยุติธรรม พ่อแม่จะรับฟังและแก้ปัญหาให้					
32	ถ้าพ่อแม่อารมณ์ดีท่านมักจะใจดีกับฉัน					
33	พ่อแม่จะไม่ชอบให้ฉันโต้เถียงผู้ใหญ่					
34	เมื่อฉันกลับบ้านผิดเวลาพ่อแม่ไม่เคยตำหนิฉัน ให้เสียใจ แม้ว่าท่านจะเป็นห่วงฉันก็ตาม					
35	พ่อแม่ไม่ยอมให้ลูก ๆ ออกความเห็น เกี่ยวกับเรื่องของครอบครัว					
36	ฉันไม่แน่ใจว่าพ่อแม่รักหรือพอใจในตัวฉันเพียงใด					
37	ฉันไม่แน่ใจว่าพ่อแม่จะช่วยเหลือหรือไม่ ถ้าฉันขอร้องให้ท่านช่วยทำสิ่งใด ๆ					
38	พ่อแม่จะหัวเราะเวลาที่ฉันเล่าอะไรให้ท่านฟัง					

ข้อที่	วิธีที่พ่อแม่ปฏิบัติกับนักเรียน	ไม่เคย ทำเลย	นาน ๆ ทำครั้ง	ทำบ่อย ปานกลาง	ทำบ่อยๆ	ทำเป็น ประจำ
39	ถ้าฉันจะไปเที่ยวกับเพื่อนจะต้องขออนุญาต ก่อนทุกครั้ง	100%				
40	พ่อแม่จะให้ฉันเลือกเรียนในสาขาวิชาที่ท่านต้องการ			100%	100%	
41	พ่อแม่ยอมให้ฉันทำสิ่งต่างๆ ตามความพอใจของฉัน แม้ว่าสิ่งนั้น จะทำให้คนอื่นไม่พอใจ					
42	ถ้าพ่อแม่จะให้รางวัลหรือของขวัญแก่ฉัน พ่อแม่จะสอบถามว่าฉันต้องการอะไร		100%			
43	พ่อแม่มักกำหนดตารางเวลาปฏิบัติภารกิจ ประจำวันให้ฉันปฏิบัติตาม	100%				
44	เมื่อลูกๆ ทำผิดพ่อแม่จะตำหนิหรือลงโทษ โดยไม่ลำเอียง					
45	ฉันไม่กล้าปรึกษาเรื่องส่วนตัวกับพ่อแม่ เพราะฉันไม่รู้ว่าท่านอารมณ์ดีหรือไม่					
46	พ่อแม่จะตำหนิฉัน หากฉันประพฤติตน ไม่เหมาะสมกับเพื่อนต่างเพศ	100%				
47	หากฉันเสนอความเห็น ในเรื่องความเป็นอยู่ ภายในบ้าน หรือเรื่องไปเที่ยวพักผ่อน พ่อแม่จะรับฟังด้วยความสนใจ					
48	ฉันมักได้รับการยกเว้นไม่ต้องทำตามกฎระเบียบ					

ภาคผนวก ข
ค่าดัชนีความสอดคล้องและดัชนีอำนาจจำแนก
ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตาราง 15 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง

ข้อ	ค่า IOC	การพิจารณา	ข้อ	ค่า IOC	การพิจารณา
1	1.00	คัดเลือกไว้	14	1.00	คัดเลือกไว้
2	1.00	คัดเลือกไว้	15	0.83	คัดเลือกไว้
3	0.83	คัดเลือกไว้	16	0.83	คัดเลือกไว้
4	0.83	คัดเลือกไว้	17	0.83	คัดเลือกไว้
5	1.00	คัดเลือกไว้	18	1.00	คัดเลือกไว้
6	1.00	คัดเลือกไว้	19	1.00	คัดเลือกไว้
7	1.00	คัดเลือกไว้	20	1.00	คัดเลือกไว้
8	1.00	คัดเลือกไว้	21	0.80	คัดเลือกไว้
9	1.00	คัดเลือกไว้	22	0.80	คัดเลือกไว้
10	1.00	คัดเลือกไว้	23	1.00	คัดเลือกไว้
11	1.00	คัดเลือกไว้	24	1.00	คัดเลือกไว้
12	0.83	คัดเลือกไว้	25	1.00	คัดเลือกไว้
13	1.00	คัดเลือกไว้			

ตาราง 16 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา

ข้อ	ค่า IOC	การพิจารณา	ข้อ	ค่า IOC	การพิจารณา
1	0.83	คัดเลือกไว้	16	0.83	คัดเลือกไว้
2	0.83	คัดเลือกไว้	17	0.83	คัดเลือกไว้
3	1.00	คัดเลือกไว้	18	0.83	คัดเลือกไว้
4	1.00	คัดเลือกไว้	19	1.00	คัดเลือกไว้
5	0.83	คัดเลือกไว้	20	0.83	คัดเลือกไว้
6	0.83	คัดเลือกไว้	21	0.83	คัดเลือกไว้
7	1.00	คัดเลือกไว้	22	0.83	คัดเลือกไว้
8	0.67	คัดเลือกไว้	23	1.00	คัดเลือกไว้
9	0.83	คัดเลือกไว้	24	1.00	คัดเลือกไว้
10	0.83	คัดเลือกไว้	25	1.00	คัดเลือกไว้
11	0.83	คัดเลือกไว้	26	1.00	คัดเลือกไว้
12	1.00	คัดเลือกไว้	27	0.83	คัดเลือกไว้
13	1.00	คัดเลือกไว้	28	0.83	คัดเลือกไว้
14	0.83	คัดเลือกไว้	29	0.83	คัดเลือกไว้
15	1.00	คัดเลือกไว้			

ตาราง 17 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดการคิดไตร่ตรอง

ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r
1	0.29	6	0.51	11	0.37	16	0.41	21	0.38
2	0.33	7	0.38	12	0.25	17	0.42	22	0.22
3	0.32	8	0.32	13	0.41	18	0.12	23	0.31
4	0.33	9	0.32	14	0.37	19	0.27	24	0.32
5	0.22	10	0.46	15	0.30	20	0.33	25	0.24

ตาราง 18 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา

ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r
1	0.14	6	0.37	11	0.35	16	0.40	21	0.36
2	0.10	7	0.38	12	0.29	17	0.22	22	0.28
3	0.22	8	0.38	13	0.42	18	0.39	23	0.27
4	0.40	9	0.38	14	0.14	19	0.33	24	0.19
5	0.24	10	0.32	15	0.50	20	0.32	25	0.21

ตาราง 19 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล

ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r
1	0.22	11	0.31	25	0.56	42	0.63
2	0.34	15	0.69	30	0.38	44	0.48
3	0.34	24	0.24	31	0.50	47	0.45

ตาราง 20 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไป

ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r
4	0.14	10	0.23	26	0.10	38	0.25
5	0.22	14	0.35	27	0.47	41	0.25
7	0.23	20	0.29	34	0.05	48	0.42

ตาราง 21 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบเข้มงวดกวดขัน

ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r
6	0.29	21	0.43	33	0.27	40	0.20
8	0.28	22	0.31	35	0.19	43	0.37
17	0.29	29	0.46	39	0.20	46	0.43

ตาราง 22 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์

ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r
9	0.36	16	0.38	23	0.30	36	0.41
12	0.36	18	0.60	28	0.22	37	0.33
13	0.81	19	0.42	32	-0.01	45	0.72

ตาราง 23 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดการคิดไตร่ตรองที่ใช้ในการวิจัย

ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α
1	1.02	6	0.83	11	1.10	16	0.78	21	1.20
2	0.75	7	1.20	12	0.89	17	0.82	22	0.82
3	0.64	8	1.39	13	1.08	18	0.61	23	1.11
4	0.69	9	1.08	14	1.18	19	0.85	24	0.89
5	1.17	10	1.02	15	0.99	20	0.99	25	1.10

ตาราง 24 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนาที่ใช้ในการวิจัย

ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α
1	1.21	6	0.82	11	0.82	16	1.46	21	1.07
2	0.89	7	1.08	12	0.49	17	0.87	22	1.36
3	0.70	8	1.21	13	1.76	18	1.75	23	1.67
4	0.92	9	1.58	14	0.55	19	0.75	24	0.71
5	0.49	10	0.84	15	0.95	20	0.53	25	0.68

ตาราง 25 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α
1	0.71	11	0.64	25	1.38	42	1.26
2	0.89	15	1.30	30	1.13	44	1.20
3	0.86	24	1.05	31	1.63	47	1.78

ตาราง 26 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไปที่ใช้ในการวิจัย

ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α
4	0.47	10	1.84	26	0.84	38	0.70
5	1.88	14	0.61	27	1.27	41	0.85
7	0.64	20	1.26	34	0.70	48	0.64

ตาราง 27 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบเข้มงวดกวดขันที่ใช้ในการวิจัย

ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α
6	0.68	21	0.65	33	1.02	40	0.27
8	0.49	22	0.83	35	0.28	43	0.53
17	0.24	29	0.70	39	1.06	46	1.26

ตาราง 28 ดัชนีอำนาจจำแนกของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบตามอารมณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α	ข้อ	α
9	0.79	16	0.85	23	1.23	36	1.17
12	0.28	18	1.07	28	0.64	37	1.18
13	0.41	19	1.26	32	0.40	45	1.01

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบวัด

1. รองศาสตราจารย์วิญญา วิศาลาภรณ์	ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระวีวรรณ พันธุ์พานิช	ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ ลีตระกูล	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
4. อาจารย์ ดร. ประมินทร์ อริเดช	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
5. อาจารย์ ดร. ภัทราพร เกษสังข์	สำนักวิจัยและบริการวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
6. นายอดุลย์ ไนกุลหาบ	นิสิตปริญญาเอก สาขาการทดสอบ
และ การวัดผลการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	นางสาวสุวิวรรณ ฟองอินทร์
วันเดือนปีเกิด	29 มกราคม 2523
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 144 หมู่ที่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย 57160
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย เชียงใหม่
พ.ศ. 2544	ศศ.บ. (คณิตศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ. 2547	กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ